

**TC
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
PROTOHİSTORYA VE ÖNASYA ARKEOLOJİSİ BİLİM DALI**

**SELEUCEIA ad CALYCADNUM: ARKEOLOJİK
VERİLER ve YERLEŞİM TARİHİ**

Ali BAKAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Doç. Dr. Mehmet TEKOC AK**

Konya-2015

ABSTRACT

Seleuceia ad Calycadnum is located in the Rough Cilicia the south of Anatolian peninsula. Today the region includes the town Silifke a district of Mersin which is one of the most important commercial cities of Mediterranean Region. The Seleuceia ad Calycadnum is one of the ancient city which deserves to be explored with its remains seen on the ground by excavations and also the ruins which exist even today. By looking to ancient sources and both to the investigations and excavations made from the 19th century until now, it is seen that the city was founded by I. Seleukos Nikator who got the residents of Holmoi and Alba settle down here between the years 296-280 A.D. When the present remains of the city are examined, it is observed that there is no remains reached to present from the establishment period. On the other hand, there are still a large number of building ruins which belong to Roman and Byzantine ages and this has turned the city into an open air museum today.

The oldest residential area of the city is the hill of Acropolis where there is a medieval castle on now. Here was found pottery fragments which were dated prehistoric time in a scattered way. The oldest ones belong to the Middle Chalcolithic Age. Among the ruins of the city, Zeus Temple which belongs to Roman period and named as temple A, is the most important structure as its excavation was almost completed and in this context possessed the opportunity to be reviewed in detail. No doubt the temple leads one of the most important constructions of the city. Theatre, Bath, Stadium, colonnaded street and the Bridge which is still used are some other ruins belong to Roman Period. Among these structures Roman Bridge is an important structure in showing how past interfere with present as it is still being used actively for transportation by the residents today. Necropolis is situated on the southern exit gate of the city as being proper to burial customs. Necropolis includes some rock-cut tombs with temple facade and some sarcophagi staying out door.

Seleuceia ad Calycadnum is one of the most important city of Cilicia Region with its deep rooted-history and rich ruins and continues its importance throughout the history.

Özet

Seleuceia ad Calycadnum, Anadolu yarımadasının güneyini oluşturan Kilikya Bölgesi'nin Cilicia Tracheia olarak adlandırılan dağlık bölümünde yer almaktadır. Günümüzde ise Akdeniz Bölgesi'nin önemli ticaret şehirlerinden birisi olan Mersin iline bağlı Silifke ilçesini kapsamaktadır. Seleuceia ad Calycadnum, gerek kazılar ile açığa çıkmış kalıntıları, gerek toprak üstü kalıntıları, gerek varlığını ve kullanımını bugün dahi sürdüren kalıntıları ile geçmişinin aydınlatılmasını bekleyen kentlerimizden biridir. Antik kaynaklar ile 19. yüzyıldan günümüze kadar yapılmış olan kazı ve araştırmalar bu kentin I. Seleukos Nikator tarafından MÖ. 296-280 yılları arasında Holmoi ve Olba sakinlerini iskan ettirmek sureti ile kurulduğunu göstermektedir. Ancak kentin mevcut kalıntıları incelendiğinde kuruluş dönemine ilişkin herhangi bir kalıntının günümüze ulaşmamış olduğu gözlenmektedir. Buna karşılık çok sayıda Roma ve Bizans Çağlarına ait yapı kalıntıları, kenti bugün bir açık hava müzesine dönüştürmüş durumdadır.

Kentin en eski yerleşim yeri, üzerinde bir Ortaçağ kalesi bulunan Akropol tepesidir. Burada dağınık bir şekilde tarihöncesi devirlere tarihlenen çanak çömlek parçalarına rastlanmıştır. Bunların en eskileri ise Orta Kalkolitik Çağ'a aittirler. Kentin kalıntıları arasında kazısı hemen hemen tamamlanmış ve bu bağlamda detaylı bir şekilde inceleme imkanına sahip olunan en önemli yapısı Roma Dönemi'ne ait Tapınak A olarak adlandırdığımız Zeus Tapınağı'dır. Kuşkusuz bu tapınak kentin en önemli yapılarının başında gelmektedir. Tiyatro, Hamam, Stadyum, Sütunlu Cadde ve halen kullanılmakta olan Köprü ise Roma Dönemi'ne ait diğer kalıntıları oluşturmaktadır. Bu yapılardan Roma Köprüsünün şehrin ulaşımına hala hizmet ediyor olması tarihin günümüz yaşamı ile iç içe geçmiş olması bakımından oldukça önemlidir. Antik kentin nekropollerine ise Anadolu'daki şehir dışına gömü geleneğine uygun olarak kentin güney çıkışında bulunmaktadır. Nekropoller, bazıları tapınak cephesi olan kaya mezarları ile açıkta duran lahitlerden oluşmaktadır.

Seleuceia ad Calycadnum sahip olduğu köklü geçmişi ve zengin kalıntıları ile Kilikya Bölgesi'nin en önemli kentlerinden birisi olmuş ve bunu tarih boyunca da devam ettirmiştir.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	1
ÖZET.....	2
İÇİNDEKİLER.....	3
KISALTMALAR VE KAYNAKÇA.....	4
ÖNSÖZ	13
1. GİRİŞ	14
1.1. Konu ve Kapsam.....	14
1.2. Amaç ve Yöntem	14
1.3. Konuyla İlgili Çalışmalar	15
2. GENEL HATLARI İLE KİLİKYA BÖLGESİ.....	18
2.1. Bölgenin Sınırları.....	18
2.2. Tarihi Coğrafya	19
3. SELEUCEIA AD CALYCADNUM	28
3.1. Kentin Topografyası	30
3.2. Modern Kentin Yerleşim Dağılımı	30
4. SELEUCEIA AD CALYCADNUM’UN KALINTILARI	32
4.1. Akropol ve Akropolde Bulunan Yapı Kalıntıları	32
4.2. Tapınak A (Zeus Tapınağı)	33
4.3. Tiyatro	52
4.4. Hamam	53
4.5. Stadyum.....	56
4.6. Sütunlu Cadde	57
4.7. Roma Köprüsü	59
4.8. Tekir Ambarı.....	60
4.9. Nekropoller.....	61
4.10. Kent Surları	62
5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	64
HARİTALAR	
FİGÜRLER	

KISALTMALAR ve KAYNAKÇA

Abbasoğlu 1994	H. Abbasoğlu, Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Soffit Bezemeleri, Ankara.
Ahunbay 1998	M. Ahunbay, “Binbirkilise ve Ayatekla 1996 Yüzey Araştırmaları” XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara, 59-69.
Akurgal 2000	E. Akurgal, Anadolu Uygarlıkları, İstanbul.
Altay 1965	M. H. Altay, Adım Adım Çukurova, Adana.
Anadolu 1970	M. Anadolu, Küçük Asyada Bulunan Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları, İstanbul.
Anadolu 2001	M. Anadolu, İstanbul ve Anadolu’daki İmparatorluk Dönemi Mimarlık Yapıtları, İstanbul.
Arslan 2001	N. Arslan “Klikia Bölgesindeki Grek Kolonizasyonu” Olba IV, Mersin, 1-17.
Aydın 2004	A. Aydın, “Ortaçağ Tarihinde Mersin ve Çevresi” Sırtı Dağ Yüzü Deniz: Mersin, İstanbul, 53-67.
Aydın 2004	A. Aydın, “Kilikya ve İsaurya Bölgesinde Gelişen Hristiyan Mimarisi” Mersin Arkeolojik Kültür Envanteri, Mersin, 27-33.
Aydinoğlu 1998	Ü. Aydınoğlu “Olba Bölgesi Yol Ağı” Olba Dergisi sayı 1, Mersin, 139-146.
Aydinoğlu 2007	Ü. Aydınoğlu “Hellenistik Dönemde Olba Bölgesinde Yerleşimler ve Yerleşim Düzenlemesi” Mersin Arkeolojik Kültür Envanteri, 19-26, Mersin.
Bahar 1996	H. Bahar, Eskiçağ Konya Araştırmaları I, Konya.
Başal 1993	Ş. Başal, Antik Silifke ve Çevresi, Mersin

- Başaran 1989 C. Başaran, “Anadolu Roma Çağı Lotus-Palmet Örgesinde Tip Gelişimi”, *Türk Arkeoloji Dergisi* 28, 1989, 53-72.
- Başaran 1995 C. Başaran, *Anadolu Mimari Bezemeleri: Roma Çağı Lotus-Palmet Örgesi*, Erzurum.
- Bayliss 2005 Richard Bayliss, “From Temple To Church: Converting Paganism To Christianity In Late Antiquity”, *British Archaeological Reports International Series* 1281, Oxford. 17.
- Bean 1997 G.E. Bean, *Eski Çağda Güney Kıyıları*, (Çev. İ. Delemen-S. Çokay), İstanbul.
- Beaufort 2001 F. Beaufort, *Karamanya*, (Çev. A. Neyzi, D. Türker), Antalya.
- Bell 1906 Gertrude L. Bell, “Notes on a Journey through Cilicia anil Lycaonia”, *Revue Archéologique* I, 402-412.
- Berns 1998 C. Berns, “Zur Datierung Der Tempel in Seleukeia am Kalykadnos und Elaiussa-Sebaste (Kilikien)”, *Damaszener Mitteilungen* 10, 1998 135-154.
- Boran 2012 A. Boran, “Mersin - Silifke Kalesi Kazısı 2011 Yılı Kazı Çalışması”, 34. Kazı Sonuçları Toplantısı, Çorum, 395-406.
- Boysal 1942 Y. Boysal, “Korinth Düzeni’nin En Eski Yapısı Olan Silifke Civarındaki Olba Zeus Tapınağı Hakkında” IV. Türk Tarih Kongresi, 1. Cilt, 234-141.
- Boysal 1957 Y. Boysal, “Die Korinthischen Kapitelle der Hellenistischen Zeit Anatoliens”, *Anatolia* 2, 1957, 123-132.
- Boysal 1962 Y. Boysal, *Uzuncaburç ve Ura Kılavuzu*, İstanbul.

- Boysal 1994 Y. Boysal, “Kuzey Karia Hellenistik Tapınaklarına Kısa Bir Bakış”, XI. Türk Tarih Kongresin’den ayrı basım, Ankara.
- Çev. Çeviren.
- Çıplak 1968 N. Çıplak, İçel Tarihi, Ankara.
- Durugönül 2004 S. Durugönül, “Krallar, Rahipler, Korsanlar-Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eskiçağ’da Mersin Bölgesi” Sırtı Dağ Yüzü Deniz: Mersin, İstanbul, 27-51.
- Durugönül 2007 S. Durugönül, “Klasik Çağlarda Mersin Bölgesi” Mersin Arkeolojik Kültür Envanteri, Mersin, 13-18.
- Durukan 1997 M. Durukan, “Doğu Dağlık Kilikia’da Helenistik Dönem Yerli Halk ve Yerli Mimarisi” Toplum Bilimleri ve Güzel Sanatlar Dergisi ,1997, 14-19.
- Durukan 1998 M. Durukan, “MÖ. 301-188 Arasında Olba Territoriumu’nda Yaşanan Siyasi Gelişmeler” Olba Dergisi, Sayı: I, Mersin, 87-95.
- French 1965 D. H. French “Prehistoric Sites in The Gök Su Valley” Anatolian Studies XV, 177-201.
- Erder 1967 C. Erder Hellenistik Devir Anadolu Mimarisinde Kyma Rekta-Kyma Reversa, Ankara.
- Erön 2007 A. Erön, Anadolu’da Roma Dönemi Tapınaklarında Görülen Bezemeli Frizler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Erten 2007 E. Erten “Olba” Mersin Arkeolojik Kültür Envanteri, 61-62, (Mersin).

- Erzen 1940 A. Erzen, Kilikien bis zum Ende der Perserherrschaft, Leipzig.
- Eyice 1980 S. Eyice, "Silifke ve Dolaylarında Yapılan Toprak üstü Arkeolojik Araştırmalar Raporu 1978" Belleten, Sayı:173, 111-121.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi IX. Hazırlayanlar: Y.Dağlı, S.A.Kahraman, R.Dankoff, İstanbul, 2005, YKY.
- Göktürk 1987 S. Göktürk, Silifke Tarihi, (İstanbul).
- Heberdey-Wilhelm 1896 R. Heberdey - A. Wilhelm, Reisen in Kilikien, Ausgeführt 1891 und 1892 im Auftrage der Kais, Alcademie der Wissenschaften, Wien.
- Hellenkemper-Hild 1990 H. Hellenkemper –F. Hild, Kilikien und Isaurien, Wien.
- Hellenkemper 1995 H. Hellenkemper,"Dia Kirce im Tempel. Zeus Tempel und Paulusbasilika in Seleukia am Kalikadnos", De Boccard, Paris, 191-203.
- Herodot Herodot, Herodot Tarihi, I, (Çev. M. Ökmen), İstanbul, 1983.
- Herzfeld-Guyer 1930 E. Herzfeld - S. Guyer, "Meryemlik und Korykos" Monumenta Asiae Minoris Antiqua, Vol II, Menchester.
- Jones 1937 A. H. M. Jones, The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford.
- İdil 1976 V. İdil, "Anadolu'da Roma İmparatorluk Çağı Korinth Başlıkları", Anadolu 20 (Anatolia), 1-49.
- İnalcık 2004 H. İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), İstanbul.

- Kaplan 2006 D. Kaplan, “Korykos Antik Kentinin ve Kilikia Bölgesinin Korinth Sütun Başlıkları”, Olba XIV, Mersin, 89-112.
- Kaplan 2013 D. Kaplan, “Silifke Müzesi Taş Eserler Katalogu”, Editör:S.Durugönül, Mersin, 152-182.
- Karamut 1994 İ. Karamut, “Dağlık Kilikya Kentleri”, 1994 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansı, Ankara, 28-54.
- Karaosmanoğlu 1996 M. Karaosmanoğlu, Roma Çağı Yumurta Dizisi, Erzurum.
- Keil-Wilhelm 1931 J. Keil - A. Wilhelm, “Denkmaler aus dem Rauhen Kilikien” Monumenta Asiae Minoris Antiqua III Menchester.
- Kınal 1991 F. Kınal, Eski Anadolu Tarihi, Ankara.
- Koçhan 1995 N. Koçhan, Hellenistik Çağ Anadolu Mimarisinde Lotus-Palmet ve Yumurta Bezekleri, Erzurum.
- Koşay 1968 H. Z. Koşay, “Kilikya Tarihi” Belleten 32, 297-299.
- Kurt 2001 M. Kurt, Eskiçağda Göksu (Kalykadnos) havzası, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Laborde 1838 Laborde, Voyage dans l'Asie Mineure Paris.
- Langlois 1861 V. Langlois, Dans La Cilicie, Paris.
- Langlois 1947 V. Langlois, Eski Kilikya, (Çev. M. Rami Balaban) Mersin.
- Lloyd 1997 S. Lloyd, Türkiye'nin Tarihi, (Çev. Ender Verinlioğlu), Tubitak yayınları, Ankara.
- MÖ. Milattan Önce.

- MS. Milattan Sonra.
- Mackay 1976 T. S. Mackay, "Seleuceia Ad Calycadnum", The Princeton Encyclopedie of Classical Sites, Editör Richard Stillwel, 821-822.
- Magie 2001 D. Magie, Anadolu'da Romalılar, (Çev. N. Başgelen – Ö. Çapar), İstanbul.
- Mansel 1943 A.M. Mansel, Silifke Kılavuzu, Ankara.
- Mansel 1999 A.M. Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, Ankara.
- Mellaart 1954 Mellaart, "Preliminary Report on Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey", Anatolian Studies IV, 1954, 175-240.
- Mellaart 1955 Mellaart, "Iron Age Pottery From Southern Anatolian", XIX, Belleten, 1955, Ankara, 115-136.
- Mellaart 1963 Mellaart, "Early Cultures of the South Anatolian Plateau II" Anatolian Studies XIII, 199-215.
- Mersin 2007 Mersin Arkeolojik Kültür Envanteri, Editör Ü. Adınoğlu, Mersin.
- Mitford-Andrews 1980 T.B. Mitford-S.Andrews, "Roman Rough Cilicia", Anrw II.7.2, 1230-1261.
- Mitford-Andrews 1990 T.B. Mitford-St.Andrews, "The Cults of Roman Rough Cilicia", Anrw II.18.3, 2131-2159.
- Özsait 1984 M. Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", "Anadolu'da Roma Egemenliği" Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi 2, 1984, 334-416.
- Öztürk 2011 İ. Öztürk, Özsait Armağanı. Mehmet ve Nesrin Özsait Onuruna Sunulan Makaleler, "Silifke Camikebir Mahallesi Mozaikli Alan Kurtarma

- Kazısı”, Editör: H. Şahin-E. Konyar-G. Ergin, Antalya, 357-371.
- Ramsay 1960 W.M. Ramsay, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası, (Çev. M. Pektaş), İstanbul.
- Sayar 1999a M.H. Sayar, “Antik Kilikya’da Şehirleşme”, XII. Türk Tarih Kongresi I. Ankara.
- Sayar 1999b M.H. Sayar, “Kilikya’da Tanrılar ve Kültler”, Olba II, 2006, 131-154.
- Sayar 2004 M.H. Sayar, “Mersin’de Kayıp Kentler. Mersin’in Antikçağ Yerleşim Coğrafyası”, Sırtı Dağ, Yüzü Deniz: Mersin, İstanbul, 11-25.
- Serdaroğlu 2004 Ü. Serdaroğlu, Lykia-Karia’da Roma Dönemi Tapınak Mimarlığı, İstanbul.
- Sevin 1984 V.Sevin, “Lydialılar”, “Anadolu’da Pers Egemenliği”, Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi 2, 310-332.
- Strabon Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV) (Çev. A. Pekman), İstanbul, 1993.
- Söğüt 1998 B. Söğüt, Kilikya Bölgesi’ndeki Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Söğüt 2001 B. Söğüt, Kilikya Bölgesi Roma imparatorluk Çağı Tapınakları: Claudius Dönemi Tapınakları, Varia Anatolica XIII, 479-504.
- Şahin 1991 S. Şahin “Inscripfen Aus Seleukeia Am Kalykadnos (Silifke)” Epigraphica Anatolica, Bern, 139-166.
- Şahin 2003 M. Şahin, Anadolulu Bir Mimar Hermogenes, Konya.

- Tahberer 2005 B. Tahberer, Antik Kilikia Sikkeleri, Adana.
- Taşkıran 1994 C. Taşkıran, Silifke (Seleucia on Calycadnus) and Environs, Ankara.
- Taşyürek 1979 O.A. Taşyürek, “Silifke ‘Keben’ Hitit Kaya Kabartması”, TürkAD 23-1, 97-98.
- Tay Gözlükule Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri Projesi Veri Tabanı,”Gözlükule” (Tespit Tarihi 14.07.2001), Web Erişim Tarihi 08.03.2014 [http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm\\$Retrieve?YerlesmeNo=1018&html=masterdetail.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYmaster.fm$Retrieve?YerlesmeNo=1018&html=masterdetail.html&layout=web)
- Tay Silifke Kalesi Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri Projesi Veri Tabanı, ”Silifke Kalesi” (Tespit Tarihi 13.07.2001), Web Erişim Tarihi 08.03.2014 [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=2642&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=2642&html=ages_detail_t.html&layout=web)
- Tekin 1995 O. Tekin, Eski Yunan Tarihi, İstanbul.
- Tekocak 2006 M. Tekocak, Kelenderis Roma Çağı Seramiği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Tepebaş-Durugönül 2013 U. Tepebaş - S. Durugönül, “Arkaik-Roma Dönemi Heykeltıraşlık Eserlerinin Katologu ve Değerlendirilmesi” Silifke Müzesi Taş Eserler Katalogu, 35-151, Editör: S.Durugönül, Mersin.
- Topçu 1981 Ç. Topçu, “Seleukeia (Kalykadnos) 1980 Kazı Çalışmaları” III. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, 49-51.
- Topçu 1982 Ç. Topçu, “Seleukeia 1981” Kazı Çalışmaları” IV. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, 271-276.

- Topçu 1984 Ç. Topçu, “Seleukeia-Kalykadnos (Silifke) 1983 Yılı Kazı Çalışmaları” VI. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, 449-457.
- Topçu 1985 Ç. Topçu, “Seleukeia-Kalykadnos 1984 Yılı Kazı Çalışmaları” VII. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, 509-517.
- Tremaux 1863 P. Tremaux, *Exploration archeologique en Asie Mineure*, Paris.
- Uçar 2009 A. Uçar, *Temettuat Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Silifke*, İstanbul.
- Vural 2004 S. Vural, “Saat Yönünde Bir Gezinti Mersinin İlçeleri” *Sırtı Dağ Yüzü Deniz: Mersin*, İstanbul, 135-161.
- Yalçın 2004 A. Yalçın, *Geç Devir Osmanlı Silifkesi (1860-1904)*, Silifke.
- Zoroğlu 1993 L. Zoroğlu, “Göksu Kùltürleri”, *Atlas Dergisi* 8, 80-82.

ÖNSÖZ

Yaşadığımız bazı şehirler tarih boyunca yerleşim görürken geçmişin izlerini de günümüze kadar koruya gelmişlerdir. Memuriyet hizmetim nedeni ile atanmış olduğum Silifke de böyle bir yüzle karşılaşmıştı beni. Kamu görevim nedeni ile tez aşamasına devam etme imkanı bulamadığım yüksek lisans eğitimimi 2012 yılında çıkan eğitim affı ile Seleuceia ad Calycadnum'u çalışarak tamamlayabilme fırsatı buldum. Bu açıdan Seleuceia ad Calycadnum'u çalışmak büyük bir avantaj oldu benim için.

I. Seleukos Nikator tarafından MÖ. 296-280 yılları arasında Holmoi ve Olba sakinlerini iskan ettirmek sureti ile kurulduğu bilinen Seleuceia ad Calycadnum Roma ve Bizans Çağlarına ait yapı kalıntıları ile bugün bir açık hava müzesi görünümündedir. Kentin en eski yerleşim yeri, Akropol tepesidir. Burada dağınık bir şekilde rastlanan çanak çömlek parçalarının en eskileri Orta Kalkolitik Çağ'a aittirler. Roma dönemine ait Tapınak A olarak adlandırdığımız Zeus Tapınağı kentin en önemli yapılarının başında gelmektedir. Tiyatro, Hamam, Stadyum, Sütunlu Cadde ve Köprü ise Roma Dönemi'ne ait diğer kalıntıları oluşturmaktadır. Antik kentin nekropollerini ise Anadolu'daki şehir dışına gömü geleneğine uygun olarak kentin güney çıkışında bulunmaktadır. Bu bağlamda Seleuceia ad Calycadnum sahip olduğu köklü geçmişi ve zengin kalıntıları ile Kilikya Bölgesi'nin en önemli kentlerinden birisi olmuş ve bunu tarih boyunca da devam ettirmiştir.

Bu konuyu çalışmam konusunda beni teşvik eden, çalışmalarım sırasında değerli görüşleri ve düşünceleri ile beni yönlendiren sayın hocam Doç. Dr. Mehmet Tekocak'a teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmalarım sırasında, desteklerini esirgemeyen hocalarım Doç. Dr. Ertekin M. Doksanaltı'ya, Yrd. Doç. Dr. Deniz Sevmen'e minnettarım. Silifke Müze Müdürlüğü'nde yaptığım çalışmalarım sırasında bana her konuda yardımcı olan Müze Müdürü İlham Öztürk ile Cenap Işık'a ve literatür konusunda büyük katkı sağlayan Yrd. Doç. Dr. Zekai Erdal'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Almanca kaynakların çevirisini yapan Hamdi Sürek'e; İngilizce kaynakların çevirisini yapan Esra Bakar'a ve Fransızca kaynakların çevirisini yapan Başak Bakar'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

1. GİRİŞ

1.1. Konu ve Kapsam

Mersin ili Silifke ilçesinin ilçe merkezini oluşturan Seleuceia ad Calycadnum kentinin incelenmesi ile oluşan çalışmada, bugünkü kent merkezinde bulunan Hellenistik, Roma ve daha eski dönemlerden kalma yapı kalıntıları ve çeşitli arkeolojik veriler ışığında kentin geçmişini ortaya koyarak tartışmalı konulara ışık tutmak amaçlanmıştır. Bu kalıntılar arasında Akropol, Tapınak, Hamam, Tiyatro, Stadyum, Köprü ve Nekropol vardır.

1.2. Amaç ve Yöntem

Helenistik Dönem’de Büyük İskender’in komutanlarından I. Seleukos Nikator tarafından kurulan ve Roma Dönemi’nde büyük iskan faaliyetlerinin görüldüğü Seleuceia ad Calycadnum Dağlık Kilikya’daki gerek askeri gerekse ekonomik önemi ile kesintisiz yerleşim görmüş Anadolu kentlerinden biridir. Bu özelliği ile tarihin belirli dönemlerine tanıklık etmiş olan kent tam bir açık hava müzesi görünümündedir.

Bugün tamamen modern kentin altında kalmış olan Seleuceia ad Calycadnum kenti, gerek kazılar ile açığa çıkmış kalıntıları, gerek toprak üstü kalıntıları, gerek varlığını ve kullanımını bugün dahi sürdüren Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı kalıntıları ile geçmişinin aydınlatılmasını beklemektedir. Silifke’nin tarihi Hellenistik Dönem’den itibaren kentte yapılmış iskan faaliyetleri neler olduğunun incelenmiştir. Bu bağlamda seyyahlar ile antik kaynakların aktardıkları ve toprak üstü kalıntılar ile mevcut bilimsel kazıların konu hakkında ne kadar bilgi verdiği irdelenmiştir. Böylece bilimsel verilerin izin verdiği ölçüde konunun aydınlatılması amaçlanmıştır.

Bu amaçla, önce geçmişte konu ile ilgili yapılmış olan kazı ve araştırmaların derlenmesi, eski kaynakların ve güncel araştırmaların toplanması için yapılan çalışmalarda, Selçuk Üniversitesi Merkez, Selçuk Üniversitesi A.M. Mansel, Ankara

Türk Tarih Kurumu ve Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanelerinden ile Silifke Müze Müdürlüğü'nün verilerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda konunun anlaşılması için bölgenin İlkçağ tarihi genel olarak incelenmiş, Seleuceia ad Calycadnum'un antik dünyadaki konumu ortaya konulmuştur. Bu aşamada müze raporları incelenerek gerekli veriler toplanmıştır. Toplanan veriler ışığında "Seleuceia ad Calycadnum" başlığı altında kentin bugünkü yerleşim dağılımı, antik kentin kuruluşu ve antik yerleşimin planı incelenerek ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Müze Müdürlüğü'nün izni ile alan çalışması yapılarak arkeolojik verilere ulaşılmış bu kalıntılar "Seleuceia ad Calycadnum'da Bulunan Yapılar" başlığı altında incelenmiştir. Bu verilerin fotoğraflanması ve kayıt altına alınmaları bilimsel yöntemlere uygun olarak yapılmıştır. Sonuç kısmında da bu verilerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

1.3. Konuyla İlgili Çalışmalar

Eski kaynaklarda da kendine yer bulan Silifke'yi birçok komutan, diplomat ve gezgin ziyaret etmiştir. Bunlar, Silifke kentinden seyahatnamelerinde ve anılarında bahsetmekle kalmamışlar, eserlerinde birçok yapının gravürlerine ve fotoğraflarına da yer vermişlerdir.

15. yüzyılda kenti ziyaret eden Evliya Çelebi de seyahatnamesinde şehir hakkında birçok ayrıntıya değinmiştir¹. 15. yüzyıl sonlarında Venedik Elçisi J. Barbora da kenti ziyaret edenler arasındadır. Bir diğer ziyaretçi de 18. yüzyıl başlarında İngiliz Amiral F. Beaufort'tur. Karamanya² adlı eserinde Doğu Akdeniz'deki harita çalışmaları sırasında Silifke'yi ziyaret eden subayları tarafından verilen bilgileri paylaşmıştır.

Bunların dışında 19. yüzyıldan itibaren bölge, yerli yabancı birçok araştırmacı ve gezginin ilgisini çekmiştir. Bunların en önemlileri arasında L. Laborde³, P. Tremaux⁴, V. Langlois⁵, H.R. Heberdey, A. Wilhelm, G. L. Bell'i⁶ sayabiliriz.

¹ Evliya Çelebi, 161-162.

² Beaufort 2001, passim.

³ Laborde 1838, passim.

⁴ Tremaux 1863.

İlk bilimsel inceleme ve araştırmalar A. Wilhelm ve H.R. Heberdey⁷ tarafından 1891-1892 yıllarında; E. Herzfeld ve S. Guyer⁸ tarafından 1907 yılında; J. Keil ve A. Wilhelm⁹ tarafından 1914 ve 1925 yıllarında Silifke ve civarında araştırmalar yapılmış ve bu araştırmaların bazıları “Monumenta Asia Minoris Antiqua”da yayınlanmıştır. Bu bağlamda 20. yüzyılın başlarından itibaren kentle ilgili bilimsel araştırmaların yoğunluk kazandığı söylenebilir.

Silifke hakkında en kapsamlı çalışmalardan birini 1943 yılında A.M. Mansel¹⁰ Silifke Kılavuz’u adlı eserde yapmış ve şehirdeki buluntuları bu eserde toplamıştır.

1972 ve 1978 yılları arasında (1974 hariç) İstanbul Üniversitesi’nden S. Eyice¹¹ başkanlığındaki heyet, Silifke ve çevresinde yüzey araştırmalarında bulunmuş ve bölgedeki eserleri yerinde tespit çalışmaları yapmışlardır.

Ancak kentteki ilk kazı çalışmaları nispeten yakın bir zamanda başlayabilmiştir. Bu ilk kazı çalışmaları 1980-1984 (1982 hariç) yılları arasında . Topçu tarafından Roma tapınağı ve bu tapınağın 500 m batısında yer alan Hamam alanı ile bir evin bahçesinde orta ya çıkan mozaikli alanda yapılmıştır.

Diğer araştırma çalışmalarında ise, M. Ahunbay 1998-1999 yıllarında, Meryemlik yerleşiminde yüzey araştırmaları yapmıştır; Ü. Aydınoglu bölgenin “Kentsel ve Tarımsal Amaçlı Mimari Yapılanması” hakkında çalışmıştır; H. şahin 2007 yılında “Yerleşim Tarihi ve Epigrafiya”sı hakkında araştırmalar yürütmüştür. Son olarak T. E. şerifoğlu 2013 yılında “Aşağı Göksu Arkeolojik Kurtarma Yüzey Araştırması” adlı çalışmaları sürdürmektedir.

⁵ Langlois 1861; Langlois 1947.

⁶ Bell 1906, passim.

⁷ Heberdey - Wilhelm 1896.

⁸ Herzfeld-Guyer 1930.

⁹ Keil-Wilhelm 1931.

¹⁰ Mansel 1943, passim.

¹¹ Eyice 1980, passim.

2014 yılı itibari ile Silifke ilçesinde halen devam eden kazı ve araştırmalar bulunmaktadır. Bunlardan kent merkezinde yer alan Silifke kalesindeki kazı çalışmalarını Selçuk Üniversitesi'nden Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi A.Boran yürütmektedir. Bunun dışında Silifke civarında Uzuncaburç'ta Olba kazılarını da Gazi Üniversitesi'nden Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi E. Erten yürütmektedir.

2. GENEL HATLARI ile KİLİKYA BÖLGESİ

2.1. Bölgenin Sınırları

Seleuceia ad Calycadnum, Anadolu yarımadasının güneyini oluşturan Kilikya Bölgesi içerisinde yer alır. Bölge günümüz coğrafyasına göre Antalya ili Manavgat ilçesinden doğuda Mersin, Adana İlleri ile Hatay İlinin kuzeyinde İskenderun İlçesini kapsamaktadır (Harita 1). Batıda Pamphilya Bölgesi, Kuzeyde Pisidia ve İsaurya Bölgesi, Kuzeydoğuda Kappadokya Bölgesi, Doğuda Kommagene Bölgesi ve güneyde ise Akdeniz ile çevrilidir.

Kilikya, coğrafi olarak Dağlık Kilikya (Kilikya Tracheia) ve Ovalık Kilikya (Kilikya Pedias) olmak üzere iki bölüme ayrılır. Dağlık Kilikya, Alanya (Coracesion)'dan Mersin Viranşehir (Soloi-Pompeiopolis)'e kadar olan dağlık kesimi, Ovalık Kilikya ise Mersin-Viranşehir'den İskenderun (Alexandria ad Isson)'a kadar olan ovalık kesimi kapsar¹².

Silifke'nin de bulunduğu dağlık kesimi coğrafi olarak Batı Dağlık Kilikya (Tracheia), Orta Dağlık Kilikya (Aspera) ve Doğu Dağlık Kilikya (Tracheia) olmak üzere üç bölüme ayrılır. Alanya (Coracesium) ile Anamur (Anemurium) arasındaki bölge Batı, Anamur ile Silifke arası Orta (Harita 2), Silifke ile Dağlık Kilikya'nın doğu sınırını oluşturan Mersin-Viranşehir arasındaki kesim ise Doğu Dağlık Kilikya olarak adlandırılır. Ayrıca Dağlık Kilikya beş alt bölgeye ayrılmaktadır¹³. Bu beş bölgenin dışında Cetis, Lalatis ve Campestris gibi alt bölgelerin varlığı da bilinmektedir.

Görüldüğü üzere Seleuceia ad Calycadnum, Orta ve Doğu Dağlık Kilikya sınırında yer almakta ve etki alanı da Olba Bölgesine kadar uzamaktadır.

Olba Bölgesi, batıda Calycadnus Nehri, doğuda Lamos Nehri, kuzeyde Toros Dağları ve güneyde Akdeniz ile doğal sınırlar içine alınan emniyetli bir bölgedir. Bölgede dağların denize paralel değil de dik olarak uzanması ile iç kesimlere doğru

¹² Strabon, XIV, V, 1

¹³ Bu bölgeler Mitford-Andrews 1990, 2136-2137 de; Doğu Pamphilya, Merkez Dağlık Kilikya, Calycadnus'ta Seleuceia'nın Serbest Şehri, Orta Calycadnus, Güney ve Doğu Isaurya Bölgesi olarak belirtilmektedir.

uzanan vadiler görülmektedir. Bu sayede Akdeniz'in ılıman iklimi bölgenin iç kesimlerinin yüksek yerlerine kadar ulaşır. İç kesimlere kadar uzanan bu uygun iklim sayesinde bu doğal sınırlar MÖ. 2. binden itibaren insanların Olba Bölgesi'nde yerleşim göstermelerini sağlamıştır¹⁴.

Dağlık Kilikya, Göksu Irmağının (Calycadnus) iki büyük kolu olan Ermenek ve Hadim Çaylarının yanı sıra diğer küçük su toplama havzalarını da tamamen içine alan, ana hatları ile Antalya ve Mersin Körfezi arasında kalan dağlık bölgenin tamamıdır. Günümüzde Taşeli Platosu olarak adlandırılmaktadır ve Antalya Körfezi (Mare Pamphylum) ile Mersin Körfezi (Avlan Cilicius) arasında eksik bir yarımada görünümündedir. Günümüzdeki Taşeli Yarımadası'nın İç Anadolu'ya, yani antik dönemde Lykaonya Ovası'na bakan kuzey yamaçlarına ise İsaurya Bölgesi denilmekteydi. Günümüzde Göksu Havzası'nın her iki tarafını da içine alan, Gülnar, Mut (Claudiopolis), Silifke ve Erdemli'nin oluşturduğu bölgeye, 12. yüzyıldan sonra Karamanoğulları tarafından İçel adı verilmiştir. 2002 yılına kadar il adı olan İçel 2002 yılında bakanlar kurulu kararı ile resmi olarak kaldırıldı ve sadece coğrafi bir ad olarak kaldı.

2.2. Tarihi Coğrafya

Seleuceia ad Calycadnum, Silifke çevresinde günümüzden 8000 yıl önce çeşitli toplumların yaşadığı bilinmesine rağmen. Dağlık Kilikya Bölgesi'nin Prehistorik Dönem'leri hakkında, günümüze kadar yapılan araştırmaların azlığı sebebi ile fazla bir bilgi sahibi değiliz.

Hitit kaynaklarında Qedi, Asur kaynaklarında Que adıyla geçen Ovalık Kilikya'da bugüne değin belirlenebilen en eski yerleşme yerleri Mersin-Yumuktepe'nin birkaç km güneyinde bugün Mersin Müzesi'ni de içinde barındıran tepedir ve burada Zephyrion yerleşmesinin bulunduğu tahmin edilmektedir¹⁵. Hitit kaynaklarında Tara ismiyle anılan Tarsus'un ne zaman kurulduğu arkeolojik buluntulardan kesin olarak anlaşılamamakla beraber bugünkü Tarsus ilçe merkezinde

¹⁴ Durukan 1998, 87 vd.

¹⁵ Sayar 2004, 11.

yer alan Gözlükule’de yapılan kazılarda çıkan buluntular buradaki yerleşmenin tarihçesinin MÖ 2. binyıla kadar uzandığını göstermektedir¹⁶.

Dağlık Kilikya’da ise en eski yerleşmelerden birisi Pirindu Krallığı’nın başkenti Kirşu olup burasının Gülnar civarındaki Meydancikkale’dir¹⁷.

Anadolu’nun güney sakinleri olan Luviler ve Kilikya MÖ. II. binde, büyük olasılıkla Tarhundassa Krallığı’nın sınırları içindedirler¹⁸. Bu dönemde Luviler, Ovalık Kilikya’da Kizzuwatna krallığını kurmuşlardır¹⁹. Ancak Batı Anadolu’da Hititlere bağlı olan Luvili Arzava Krallığı MÖ. 15. yüzyılda bağımsızlığını kazanarak Kizzuwatna krallığının Silifke dahil tüm topraklarını ele geçirmiştir²⁰. Büyük Krallık Dönemi’nde Hitit imparatoru II. Murşili’nin (MÖ. 1321-1295) Arzava’yı yeniden alması ile MÖ. 1320 yılında bölge tekrar Hitit hakimiyetine geçmiştir²¹.

MÖ. 12. yüzyılda yaşanan Deniz Kavimleri göçü Önasya ve Balkanlarda birçok devletin yıkılmasına, halk kitlelerinin yer değiştirmesine ve siyasi bir belirsizlik dönemine neden olmuştur. Özellikle Anadolu’nun bir bölümünde karanlık bir dönem yaşanmıştır. Bu dönem hakkında en eski yazılı belgeleri sunan Mısır kaynaklarıdır. Bu kaynaklara göre MÖ. 12. yüzyılda balkanlar üzerinden gelen Deniz kavimlerinin göçü ve Hititlerin güç kaybı ile kontrolü yitirdiği Ege ve Akdeniz bölgesinde Kilikya da etkilenmiştir²². Hititler Anadolu’nun güneydoğusuna çekilerek Geç Hitit Krallıklarını kurmuşlardır.

Bu dönemde Kilikya Kıyı şeridindeki bazı yerleşimlerin kazılarında rastlanan Miken seramikleri de bölgede Mikenlerin kolonileştiklerini göstermektedir. Bu dönemde Olba’da ise ilk defa Teukros oğlu Aias tarafından Zeus Tapınağı inşa

¹⁶ Tay Gözlükule, Yerleşme No 1018.

¹⁷ Sayar 2004, 12.

¹⁸ Bahar 1996, 50-52; Alparslan 2011, 56.

¹⁹ Kinal 1991, 8.

²⁰ Aslan 1988, 41.

²¹ Lloyd 1997, 35-40.

²² Koşay 1968, 297.

edilmiştir²³. Hatta bazı şehirler kuruluşlarını Yunan efsaneleri ile açıklamışlardır. Öyle ki Karatepenin kurucusu Geç Hitit kralı Asativatas kendisini Mopsus sülalesine dayandırmaktadır²⁴. Geç Hitit Dönemi için Kilikya’da, Silifke-Mut yolu üzerinde Keben Kaya Kabartması²⁵ ve Adana ili Kozan ilçesi Ferhatlı Kabartması²⁶ (MÖ. 9-8.yüzyıl) yer almaktadır. Bölgedeki söz konusu bu Geç Hitit varlığı ve Karatepe Asurlular tarafından ortadan kaldırmıştır²⁷.

Asurlular, Silifke’nin de yer aldığı Dağlık Kilikya Bölgesi için Hilakku²⁸ adını vermişlerdir. Asurlular, Dağlık Kilikya’ya III. Salmanasar zamanında (MÖ. 859–858) zaferle sonuçlanan bir sefer düzenlerler. Daha sonra Asur Kralı II. Sargon MÖ. 707-705’de Hilakku’ya çeşitli seferler düzenleyerek, ulaşabildiği en batı nokta olan Seleuceia’ya kadar ulaşır²⁹.

MÖ. 7. yüzyılda ikinci kez Yunan koloni faaliyetleri başlar. Bunun sebebi MÖ. 612’de Medler ile İskitler tarafından bölgedeki Asur idaresine son verilmesidir³⁰. Kelenderis (Aydıncık), Nagidos (Bozyazı), Aphrodisias (Ovacık adası), Holmoi (Taşucu) ve Soli (Viranşehir) bu dönem Kolonize edilmiştir³¹. Bunların içinde

²³ Strabon XIV. V. 10.

²⁴ Bir efsaneye göre Mopsuestia şehri hatif Mopsus tarafından kurulmuştur. Anti Toros’ların eteği ve Ceyhan ırmağı kenarında MÖ. 8. yüzyılda kurulan Karatepedeki Fenike dili ile yazılı yazıtta belirtildiğine göre de, Karatepe kralı Asativatas Adana ovasına hakim olup kendisi Mopsus sülalesinden gelmektedir.(Koşay 1968, 463)

²⁵ Taşyürek 1979, 97-98.

²⁶ Taşyürek 1975, 117 vd.

²⁷ Koşay1968, 297.

²⁸ Tartışmalı olan Hilakku bölgesinin sınırları için bkz. Erzen 1940, 27, 56 vd. ; Erzen’in Hilakku Bölgesi hakkındaki görüşlerinin eleştirisi için bkz. Kınal 1991, 238, 239 ; L.Zoroğlu Hilakku Bölgesinin batı sınırının ancak Göksu (Calycadnus)’ya kadar uzandığını söylemektedir (Zoroğlu 1994, 9, not 22).

²⁹ Sevin 1984, 286.

³⁰ Sevin 1984, 310 ; Kınal 1991, 261.

³¹ Mansel 1999, 169; Arslan 2001, 2; Sayar 2004, 13.

Holmoi³², Silifke’de bugün Taşucu’un bulunduğu yerin 2 km batısında Antalya yolu üzerinde bulunmaktadır.

MÖ. 680’de ikinci kez güçlü bir şekilde ortaya çıkan Lidyalılar³³, tüm Asur ve Urartu topraklarına hakim olan Medler ile mücadele etmişlerdir. Herodot, bu iki gücün daha sonra birbirleri ile beş yıl süren bir savaşa giriştiklerini, Kilikyalı Syennesis ve Babilli Labinetus’un arabuluculuğu ile savaşın MÖ. 28 Mayıs 585 de barışla sona erdiğini bildirir³⁴. Bu cümleden Kilikya Bölgesinin bağımsız bir şekilde, Syennesis adı verilen bir krallık tarafından yönetildiği anlaşılmaktadır.

MÖ. 550’de Medler’i yıkarak Devlet haline gelen Persler MÖ. 546 yılında da Lidya’lıları yıkarak tüm Anadolu’ya 200 yıl boyunca hakim olmuşlardır. Kilikya Bölgesi sınırlı bir özgürlük ile Syennesis beyleri tarafından idare edilmiştir. Ancak bu özgürlük MÖ. 4. yüzyılda Satraplık sisteminin oluşumu ile son bulmuştur³⁵. Bölgenin satraplık merkezi de MÖ. 401-333 tarihleri arasında Kelenderis’teydi³⁶.

MÖ. 4. yüzyılın sonlarında Makedonya kralı Büyük İskender doğu seferinde Persleri yıkması ile dünya tarihinde doğu ve batının sentezi olan Hellenistik Dönem başlamıştır. Büyük İskender, Silifke’yi de kapsayan Kilikya topraklarına komutan Balakros’u tayin etmiştir. MÖ. 323’te Büyük İskender’in ölümüyle başlayan Diadochlar Dönemi’nde bölge, Seleucoslar ile Ptolemaiosların mücadelelerine sahne olmuştur³⁷. Seleucoslar Çukurova Bölgesinde, bu bölgenin batısındaki sahilde ise Ptolemaioslar daha çok faaliyet göstermişlerdir³⁸. Silifke ise I. Seleukos Nikator zamanında, Seleucoslar idaresi altında kalmıştır. Bu dönem’de Silifke (Seleuceia ad Calycadnum) kentini de I.Seleukos Nikator tarafından MÖ. 296-280 yılları arasında

³² Strabon, XIV. V. 4; Erzen 1940, 68

³³ Akurgal 2000, 35; Sevin 1984, 281

³⁴ Herodot, I, 74.

³⁵ Koşay 1968, 297; Sevin 1984, 315.

³⁶ Erzen 1940, 76-85.

³⁷ Koşay 1968, 298.

³⁸ Koşay 1968, 298.

Holmoi ve Olba sakinlerini iskan ettirerek kendi adına kurmuştur³⁹. Bu dönemde Dağlık Kilikya'nın Limonlu (Lamos) Çayı ile Göksu (Calycadnus) ırmağı arasında kalan kesimi Olba'daki Zeus Tapınağı rahiplerinin denetimi altındaydı. Aynı sülaleye mensup rahipler Seleukos Krallığı içindeki arazilerinde bağımsız hareket edebiliyorlardı⁴⁰. Bölgedeki en önemli ve en büyük kutsal alan olan Zeus Olbios Tapınağı'nın da daha önce burada bulunduğu sanılan bir kutsal alanın üzerine, Seleukos Nikator Dönemi'nde yapımına başlanmış olduğu sanılmaktadır.

Ancak bölge daha sonraları da Seleucoslar ile Ptolemaioslar arasında devamlı el değiştirmeye başlar. Antiochos'dan sonra Seleucoslar Dağlık Kilikya Bölgesi'nden tümüyle çekilirler. Antiochos Epiphanes'in ölümünden sonra Seleucoslar'ın ovalık bölgedeki hakimiyetleri de zayıflar, Ptolemaioslar onların yerini alır⁴¹. Ancak sonraki yüzyıllarda da, önceki yüzyıllarda olduğu gibi, bölgedeki karışıklıklar durmak bilmez. Bölgede, sürekli devam eden el değiştirmelere rağmen, yerel olan Olba'daki Teukrod sülalesinin idaresi sürmektedir. Seleucoslar MÖ. 190 yılında Magnesia savaşında Romalılara yenilmesi ile Toroslar'ın güneyine kadar olan topraklarını Pergamon Krallığına bırakmışlar ve Anadolu'da sadece Göksu'nun doğusunda kalabilmişlerdir. Ancak Seleucoslar ve Ptolemaioslar aralarındaki mücadelelerin yanında kendi içlerindeki taht kavgaları her iki devleti de güçsüz düşürmüş ve denizlerdeki hakimiyetlerini kaybetmişlerdir⁴². Kilikya kıyıları da bundan nasibini almış ve MÖ. 2. yüzyıl ortalarında Seleuceia ad Calycadnum, Elaiussa Sebaste, Korykos ve Kelenderis ile beraber kendi adlarına sikke bastırmışlardır (Figür 61)⁴³. Bölgedeki bu bağımsızlığa rağmen bilhassa Dağlık Kilikya'da korsanlar ve dağ kavimleri yolcuları soyarak tedirginlik yaratmışlardır⁴⁴. Dağlık Kilikya'nın doğal bakımdan elverişli olan sayısız liman ve koyları korsanlara yataklık ederken, ormanları da gemi yapımına destek veriyordu. Tüm bunların

³⁹ Strabon, XIV. 5. 4.

⁴⁰ Sayar 2004, 13.

⁴¹ Koşay 1968, 298.

⁴² Özsaıt 1984, 358-359.

⁴³ Tahberer 2005, 37.

⁴⁴ Strabon, XIV. 3. 2

yanında Rodos deniz hakimiyetinin kalkması ve Pontos kralı Mithridates VI'nın MÖ. (111-63) korsanlarla Roma aleyhine bir anlaşma yapmasıyla korsanlık hat safhaya ulaşmıştı. Böyle karışık bir ortamın olduğu MÖ. 2. yüzyılda henüz yeni gelişmekte olan Seleuceia ad Calycadnum'da imar faaliyetleri de aksamış olmalıdır⁴⁵.

Bergama Kralı 3. Attalos ölürken tüm topraklarını bir vasiyetle Romalılar'a bırakması ile MÖ. 129'da Asia eyaleti kurularak Roma Anadolu'ya adım atmış oldu. Ancak korsanlık faaliyetleri Roma'yı dışarıdan günlük gereksinimlerini karşılayamama noktasına getirince Roma, Kilikya korsanlarına karşı savaşa başladı. MÖ. 103 yılında Pretor M. Antonius proconsul olarak korsanlarla savaştı ve Kilikya ile yakınındaki bölgeleri ele geçirdi. MÖ. 102 yılında da Kilikya, Pamphilya, Psidya ve Frigya'nın güneyini oluşturan Kilikya eyaletini kurdu⁴⁶. Pompeius'un bölgedeki korsanları etkisiz hale getirmesinin ardından Seleuceia ad Calycadnum Roma ile iyi ilişkiler kurdu ve bağımsız ve imtiyazlı bir kent oldu⁴⁷.

MÖ. 63 yılından Pompeius'un Kilikya korsanlarını tamamen yenerek Kilikya'yı Asia Eyaletini kurmasından sonra tüm Anadolu Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiştir. Seleuceia ad Calycadnum sonraki tarihlerde olduğu gibi bu tarihte de bağımsızdı. İkinci Triumvirler Dönemi'nde Antonius, Dağlık Kilikya'yı Mısır kraliçesi Kleopatra'ya verdi⁴⁸. Ancak Seleuceia ad Calycadnum, Kleopatra'ya verilen Dağlık Kilikya kentleri arasında değildi. Bölgedeki ikinci önemli yerleşme yeri olan Olba'daki antik Zeus kült kentinde Marcus Antonius ve Kleopatra'nın desteğiyle, Teucrid rahip krallığının varlığını koruyabilmiştir. Augustus, MÖ. 31 yılında Marcus Antonius ile yaptığı Actium Deniz savaşını kazanınca, Dağlık Kilikya'da idari değişikliklere gider. Seleuceia ad Calycadnum imtiyazlı konumunu korur ve kente Augustus tarafından "civitas libera"⁴⁹ verilir⁵⁰. Bölgenin doğu

⁴⁵ Kentte görülen kalıntılar Roma döneminden öncesine gitmemektedir.

⁴⁶ Özsait 1984, 359; Artık bir Roma eyaleti olan Kilikya'da Sulla ve Ciceron'un valilik yapması bölgenin önemini ortaya koymaktadır.

⁴⁷ Kentteki anıtsal Roma yapılarının kalıntıları bunu desteklemektedir.

⁴⁸ Jones 1937, 198.

⁴⁹ Roma eyalet sisteminde kendisine merkezden özerklik verilen birimlerdir.

⁵⁰ Sayar 1999a, 154.

bölümünün idaresini önce Galatya kralı Amyntas'a, kısa bir süre sonra Kappadokya kralı olan Archelaos'a, verir ve onun MS. 17'deki ölümü üzerine de bölgenin yönetimini oğlu Archelaos üstlenir⁵¹.

MS. 38'de imparator Caligula Dağlık Kilikya ile Lykaonya'nın bir bölümünü içine alan bölgeyi (sikkelerden burasının Elaiussa Sebaste'den başladığı anlaşılmakta) Kommagene kralı IV. Antiochos ile Iotape'ye verir⁵².

Claudius (MS. 41-54) zamanında bölge şehirlerinde hızlı bir gelişme faaliyeti görülür. Mut'ta Claudius adına, Claudiopolis şehri kurulur. Yüzyıldan daha fazla bir süre Batı Dağlık Kilikya Bölgesi, Kilikya'dan alınarak, askeri yönetimin daha fazla sivilleştirilmesi sağlanır. Galba tarafından gerçekleştirilen söz konusu değişiklikler Vespasianus tarafından MS. 72'de yeniden düzenlenir. Bu düzenleme ile bölge üzerinde doğrudan yönetimin sağlanmasıyla, ferdiyetçilik aşama aşama kalkar⁵³. Vespasianus MS. 74 yılında her iki bölgeyi Roma'ya bağlı bir Kilikya eyaleti yapar ve Tarsus merkez olur.

Bölge şehirlerinde görülen gelişmelerin yanı sıra bölgesel anlamda da önemli imar adımlarının bir kısmı Vespasianus (MS. 69-79) Dönemi'nde atılmıştır. Bunlardan en önemlisi Pamphilya ile Ovalık Kilikya'yı birbirine bağlayan sahil yolunun yapımı, diğeri ise Dağlık Kilikya'da Korykos'tan Olba'ya giden yoldur⁵⁴. Seleuceia ad Calycadnum'da, Calycadnus üzerinde yaptırmış olduğu köprü (MS. 77-78) ise bu yolun önemli bir unsuru olmuştur.

Diocletianus zamanında (MS. 284-305) Kilikya Prima ve Kilikya Secunda olmak üzere ikiye ayrılan bölgede sırasıyla Tarsus ve Anazarbos başkent olmuşlardır. Seleuceia ad Calycadnum'un ise merkezi bir durumdadır⁵⁵.

Romalılar zamanında, uzun barış döneminin Akdeniz'de meydana getirdiği elverişli durumdan Seleuceia ad Calycadnum mümkün olduğu kadar faydalanmış,

⁵¹ Mitford-Andrews 1980, 1243 ; Strabon XIV.V. 6.

⁵² Ramsay 1960, 414.

⁵³ Mitford-Andrews 1980, 1246-7.

⁵⁴ Mitford-Andrews 1980, 1247.

⁵⁵ Mitford-Andrews 1980, 1250.

imtiyazlı durumunu devam ettirerek otonom kentler arasına girmiştir⁵⁶. Kentin önemli anıtları bu dönemde inşa edilmiştir. Sonraları, MS. 4. yüzyılda, İsauryalılar'ın akınları denize kadar uzanınca Silifke de, diğer kentlerle birlikte, bunların eline geçmiş ve Seleuceia ad Calycadnum bir İsaurya kenti olarak gösterilmiştir⁵⁷.

Hristiyanlığın yeni bir din olarak ortaya çıkması ve Roma'nın da bunu kabul etmesi bölge açısından oldukça önemlidir. Roma Dönemi'nde var olan tapınaklar, kiliseye dönüştürülmüştür⁵⁸. Kilikya'yı MS. 5. yüzyılda idari olarak iki bölgeye ayıran Theodosius zamanında pek çok kilise inşa edildi⁵⁹. Seleuceia ad Calycadnum'un ise Aziz Tekla bazilikası ve müstemilatının varlığı ile MS. 5. yüzyılda bir metropolitin makamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca İsaurya Eyaletinin de başkentidir.

Sonraları bu şehir, Arapların Anadolu'ya girmesi üzerine, ilk önce "Kleisura"⁶⁰, daha sonraları yeni kurulan bir thema'ın (Thema Selevlceias) merkezi olarak, Bizans için askeri bir öneme sahip olmuştur⁶¹.

Abbasi halifelerinin, başkentlerini Şam'dan uzak Bağdat'a nakletmeleri Bizanslıların işine yaramış ve Bizans MS. 779'da Anadolu'daki Müslümanları püskürtmüştür. Fakat Halife Mehdi, Anadolu'ya başarılı saldırılar yaparak Bizans'ı antlaşma yapmaya zorlamıştır. MS. 783 yılında imzalanan anlaşmayla Malatya, Maraş, Adana, Tarsus, Silifke Abbasilere geçmiş, bu dönemde Kilikya Abbasilerin bir eyaleti haline gelmiştir⁶².

MS. 12. yüzyılın sonlarına doğru Kilikya Bizans hakimiyetinden çıkıp Rupen'ler sülalesinin kurduğu Küçük Ermeni Krallığının hakimiyeti altına girmiş,

⁵⁶ Mansel 1943, 5.

⁵⁷ Mansel 1943, 5.

⁵⁸ Koşay 1968, 299.

⁵⁹ Koşay 1968, 299.

⁶⁰ Roma'da askerler tarafından iskan edilmiş kentlerdir.

⁶¹ Mansel 1943, 6.

⁶² Çıplak 1968, 88.

bir kaleye sahip olmuş ve Kilikya'nın diğer kaleleri gibi Anadolu Selçukluların akınlarına karşı korunaklı bir mevki rolünü oynamıştır.

Anadolu Selçuklu devletinin yıkılışından sonra Osmanlılar ile Karamanoğulları arasında uzun müddet kavga konusu olan Silifke ve yöresi 1471 de Gedik Ahmed Paşa tarafından fethedilmiş ve Osmanlı devletine katılmıştır⁶³. Silifke ve çevresinde Karamanoğulları'nın egemenliğinin tamamen sona erdiği 1489 tarihinde, Osmanlılarca teşkil edilen Karaman eyaletine bağlı İç-il sancağının merkezi olmuştur⁶⁴. Silifke, 19. yüzyıl başlarına kadar sırayla önce 1571'de Kıbrıs Eyaletine ve daha sonra çeşitli zamanlarda (1632, 1649, 1671, 1712) Adana eyaletine bağlanmıştır⁶⁵. İç-il sancağının merkezi genellikle Silifke olarak Tanzimat Dönemi'ne kadar devam etmiştir⁶⁶.

İç-il sancağı 1836-1867 yılları arasında Konya vilayetine bağlı kaldıktan sonra, 1867'den itibaren tekrar Adana vilayetine bağlanmıştır. Merkezi Silifke olan İç-il sancağı, 1 Mart 1915 tarihli padişah iradesi ile Adana'dan ayrılıp, müstakil bir sancak olarak doğrudan Osmanlı Dahiliye Nezareti'ne bağlanmıştır. Zamanla İçel adını alan sancak 1933 yılına kadar ayrı bir il olarak devam etmiş, 20 Mayıs 1933 tarihli 2197 sayılı kanunla Silifke merkezli İçel vilayeti kaldırılarak Mersin merkezli yeni bir İçel vilayeti oluşturulmuştur⁶⁷. İl için kullanılmakta olan "İçel" adı Bakanlar Kurulu Kararı⁶⁸ gereğince Mersin olarak değiştirilmiştir. Günümüzde Silifke, Mersin merkez ve Tarsus ilçesinden sonra üçüncü büyük ilçe konumundadır.

⁶³ Çıplak 1968, 346.

⁶⁴ İnalçık 2004, 110.

⁶⁵ Uçar 2009, 55.

⁶⁶ Yalçın 2004, 7.

⁶⁷ Uçar 2009, 74; 27 Mayıs 1933 tarihli Resmi Gazete, 4.

⁶⁸ 28 Haziran 2002 tarih ve 24799 sayılı Resmi Gazete

3. SELEUCEIA ad CALYCADNUM

Seleuceia ad Calycadnum bugün Mersin İli sınırları içinde Silifke İlçesi merkez yerleşiminin antik adıdır. Doğu Akdeniz dünyasının bir parçası olan kent ve yukarıda sınırların belirtilen Kilikya Bölgesi'nin Orta Dağlık bölümü ile Doğu Dağlık bölümünün sınırını oluşturan Calycadnus (Göksu) Irmağı yanında yer alır. Modern kent ile antik kent iç içe geçmiş durumdadır. Kalıntılar eski bir Akropol olan kale eteklerinde ve doğusunda ovaya doğru 1000 m kadar ilerleyen alanda (Aşağı Şehir) görülür (Figür 1-2).

Kent bulunduğu konum itibari ile hem karayolu hem de deniz yolu⁶⁹ ulaşımında avantajlı bir durumdadır. Ulaşım yönünden sahip olduğu bu elverişli konumu sayesinde de bir yandan iç bölgelerdeki kentler ile diğer yandan da kıyı kentleri ile ilişki kurmuş, hatta deniz aşırı ülkelerle de ilişki kurmasını sağlamıştır. Bu durum kentin her dönemde tarih sahnesinde yer almasını hatta kimi zaman bölgenin idari merkezi olmasını sağlamıştır.

Yukarıda tarihi coğrafya başlığı altında belirtildiği gibi bölgenin Prehistorik Dönem'leri hakkında yapılan araştırmaların az olması, bitki örtüsünün ormanlık olması, bölgede ahşap mimarinin uzun yıllar kullanılmış olması yapılan araştırmaları güçleştirmekte ve Silifke'nin eski dönemlerinin az bilinmesine neden olmaktadır. Akropolde yüzey araştırması yapan Mellaart ile French tarafından bulunan ve Orta Kalkolitik Çağ'a tarihlenen bazı seramik parçaları, yerleşimin en erken dönemleri hakkında bilgi vermektedir⁷⁰. Tay projesi kapsamında yapılan araştırmada, İlk Tunç Çağına kadar giden çanak çömlek buluntuları tespit edilmiştir⁷¹.

Akropolde güvenli konuma sahip bu ilk yerleşim, Tarım alanlarına olan hakim konumu nedeni ile Hellenistik Dönem'e kadar varlığını devam ettirmiştir. Büyük

⁶⁹ Holmi, kentin deniz ulaşımı ihtiyacını görmüş olup, bugün dahi burada bulunan Taşucu Liman işletmesi ve Seka Liman Müdürlüğünden, Kıbrıs ve Lübnan'a arabalı vapur ve deniz otobüsü seferleri ile yolcu ve yük taşımacılığı yapılmaktadır. Antik dönemde bazı gemilerin ırmak aracılığı ile kente kadar yanaştıkları bilinmektedir. Ancak bu konuda ırmak kenarında herhangi bir kalıntı henüz tespit edilememiştir.

⁷⁰ French 1965, 181.

⁷¹ Tay Silifke Kalesi, Yerleşme No 2367.

İskender'in ölümüyle birlikte bölge Seleukos Krallığının kontrolüne girmiştir. Bu gelişme kent için dönüm noktası olmuştur. Büyük İskender'in komutanlarından olan I. Seleukos Nikator (MÖ. 312-281) tarafından, korsan saldırılarından yılan Holmoi halkını bu kente yerleştirilmesi ile kent Akropolün yamaçlarına kadar genişletilerek kendi adına yeni bir kent olarak kurulmuştur⁷². Seleukos kralları tarafından kurulup Seleuceia adını taşıyan bundan başka 8 kent daha vardır. Bu nedenle kenti diğerlerinden ayırmak için Seleuceia ad Calycadnum adı ile adlandırılmaktadır. Buranın seçilmesinin bir başka nedeni de, bu dönemde Dağlık Kilikya'nın Limonlu (Lamos) Çayı ile Göksu (Calycadnus) ırmağı arasında kalan kesimde etkin olan Olba'daki Zeus Tapınağı rahiplerini denetimi altında tutmaktı. Bu dönemde Kentin en erken sikkelerini bastığı görülür. MÖ. 2.-1. yüzyıla tarihlenen otonom sikkeler bastığı bilinmektedir⁷³.

Kuruluşundan itibaren önemini kaybetmeyen kent, asıl yükselişini Roma İmparatorluk Dönemi'nde yaşamıştır. Bunları en güzel örneklerini İnönü Caddesi üzerinde bulunan Roma Tapınağı'nda, Göksu ırmağı üzerinde hala kullanılan Roma Köprüsünde ve her köşe başında korinth sütun başlıkları ile görülmektedir. MS. 2. yüzyıldan MS. 3. yüzyıl ortalarına kadar basılmış olan kent sikkeleri ile Roma Dönemi'nde kendi adına sikke basan güçlü bir kent olduğu görülmektedir.

Geç Antik Dönem'deyse Toros kabilelerinin baskısı artar, MS. 4. yüzyılda ise İsaurya'lı baskıncılar kenti yağmalamışlardır. Dağlık Kilikya Bölgesi'ndeki en önemli antik kentlerden biri olarak Seleuceia ad Calycadnum, Roma'nın Toros kabilelerine karşı üs noktası görevini de üstlenmiştir. Öyle ki "Cilicia da civitas libera" unvanını da almıştır. Erken Hristiyanlık Dönemi'nde ise Azize Tekla'nın kente yerleşmesi Silifke'yi Hristiyanlığın yaygınlaşmasında önemli bir merkez olarak ön plana çıkarmaktadır. Diğer Kilikya kentleriyle birlikte Sasaniler tarafından işgal edilmesinden sonra Diokletianus'un İmparatorluk reformları sırasında yeni kurulan İsaurya eyaletinin merkezi (metropolis) olmuştur. MS. 6. - 7. yüzyıllardan itibaren Seleuceia'nın adı Konstantinopolis Patrikhanesi kayıtlarında geçmeye

⁷² Strabon, XIV. 5. 4.

⁷³ Mersin 2007, 188.

başlamıştır⁷⁴. Anadolu Selçukluları Dönemi'nde ise Silifke Türklerin Akdeniz'e ve güneye açılan bir kapısı olarak stratejik öneme sahip olmuştur.

3.1. Kentin Topografyası

Kent içinden geçen Göksu Irmağının oluşturduğu deltaya hakim konumdadır. Bugünkü yerleşim Toros'ları arkasına alan yüksek bir akropol (günümüzde ortaçağ kalesi mevcuttur) ve doğusundaki düzlük alan ile güneyindeki doğu batı yönlü yükseltilerin olduğu (Azize Tekla yerleşimi mevcuttur) dağ silsilelerini kapsamaktadır. (Figür 3)

Torosları derin vadilerle geçen Göksu ırmağı kentin kuzeyinde küçük bir barajı aştıktan sonra Kuzeyden kente girer. Akropol yamaçları önünde keskin bir kavisle doğuya yönelerek kentin tamamını kat ederek ikiye böler. Göksu ırmağı bu yönde kentten ayrıldıktan sonra güneye yönelerek Akdeniz'e ulaşır. Kentin ovaya tek açık yönü doğusu olup Ayatekla Bazilikasının bulunduğu silsile ise güneyden Göksu ovası ile çevrilmiştir. (Figür 1)

Seleuceia ad Calycadnum güneyde Ayatekla Bazilikasının bulunduğu tepe üzerindeki antik yol ile Attaleia (Antalya)'ya, Roma köprüsü üzerinden kuzey yönlü yol ile Olba'ya ve yine köprüünün kuzeyinden doğu yönlü yol ile de Mersin'e bağlanır. Kalenin batısından çıkan yol ise Göksu vadisine inerek Mut, Sertavul üzerinden Konya'ya bağlanır.

3.2. Modern Kentin Yerleşim Dağılımı

Silifke kentinin merkezi Akropol (Kale) ve doğusu yönünde uzanan ırmağın karşılıklı iki kıyısı boyunca 1000 m'lik alanı kapsamaktadır (Figür 3-4). Kent merkezinin güneyinde bulunan doğu yönlü uzanan dağ silsilelerinin güney yamaçlarında Yeni Mahalle, kuzey yamaçlarındaki teraslar ile önündeki düzlükte Mukaddem Mahallesi ve doğu yamaçlarındaki teraslarda ise Toros Mahalleleri bulunur (Figür 3-4). Akropolün güney ve doğu yamaçlarında ise Pazarkaşı

⁷⁴ Mersin 2007, 188.

Mahallesi; kuzey yamacında ise Camikebir Mahallesi yer alır (Figür 3-4). Akropolün kuzeybatısında bulunan dağ yükseltileri ve eteklerinde de Tosmurlu ile Ankara mahalleri bulunur. Torosları derin vadilerle geçen Göksu ırmağı kentin kuzeyinde Savaşçı mahallesinden kente girer; burada ırmağın, menderesler çizdiği alanın batısında Bucaklı Mahallesi doğusunda ise Gazi Mahallesi bulunur (Figür 3-4). Akropolün yamaçlarına kadar gelen ırmak son bir kıvrımla doğuya yönelir ve Roma köprüsün altından ilerler ve kuzey kıyısı boyunca bulunan Göksu Mahallesini ve Güney kıyısı boyunca bulunan Saray Mahallesinden kenti terk eder (Figür 3-4). Konya devlet yolunun kuzeyindeki Pazarkaşı ile Mukaddem mahalleleri arasında kalan kayalık bölgede ise Say Mahallesi bulunur. Yine kentin doğu kesiminde ırmağın güneyinde kalan Antalya devlet yoluna kadar olan bölgede de Atik Mahallesi bulunur. (Figür 3-4)

4. SELEUCEIA ad CALYCADNUM'UN KALINTILARI

Kentteki kalıntılar genel olarak; mevcut veriler ışığında Kalkolitik Dönem'e kadar tarihlenen Akropol üzerindeki geç dönem kale, kalenin doğu yamacında doğal bir terasa kurulu Hellenistik kent ve aşağıdaki ırmağın güney kıyısı ile Akropolün yamaçlarına kadar çıkan caddelerde kurulan Roma Dönemi kent kalıntılarından oluşmaktadır. Modern kent ise Meryemlik yerleşimini de dahil ederek daha geniş bir alana yayılmıştır. Antik kente ait yapıları ise ancak toprak üstü kalıntıları ve mevcut kazılar sonucu tespit edilenleri hakkında bilgi sahibiyiz. Bu yapılar başlıklar halinde Figür 2'de verilen numara sırası ile aşağıda incelenmiştir.

4.1. Akropol ve Akropolde Bulunan Yapı Kalıntıları

Akropol, kent merkezinin batı kısmındaki dik yamaçlı yüksek bir kayalığın üstündedir (Figür 2 No:1). Bugün üzerinde bir ortaçağ kalesi bulunur (Figür 13). Kale içinde Osmanlının son dönemlerine ait olduğu bilinen ve bilimsel arkeolojik kazısı devam eden bir yerleşim mevcuttur (Figür 14)⁷⁵.

Akropol ile ilgili Laborde, yeterince yüksek ve ıssız küçük bir tepenin üzerine kurulu olduğunu ve kuzeybatıdan güneydoğuya uzanan bir paralelkenar şeklinde olduğunu bildirir. Laborde'a göre akropol önce Haçlılar sonrasında da Cenevizliler tarafından bir ortaçağ kalesine dönüştürülmüştür⁷⁶.

Burada dağınık bir şekilde, tarihöncesi çanak çömlek parçaları da ele geçmiştir. Bunların en eskileri, yüzey araştırması yapan Mellaart ve French tarafından bulunan ve Orta Kalkolitik Çağ'a tarihlenen bazı parçalardır⁷⁷. Bunlar el yapımıdır; yüzey rengi soluk kırmızı veya devetüyü rengindedir ve üzeri kırmızı veya kahverengi ince mat boya ile bezenmiştir. Tay projesi kapsamında yapılan araştırmada, burası düz

⁷⁵ Boran 2012, 395; 2011 yılında başlayan kazılar halen devam etmektedir.

⁷⁶ Laborde 1838,129; Keil-Wilhelm 1931,4, Altay 1965,118;

⁷⁷ Tay Silifke Kalesi, Yerleşme No 2367; French 1965, 181.

yerleşim olarak tanımlanmış ve MÖ 3. bin yıl çanak çömleklerinin de bulunduğu ve bu yerleşimin İlk Tunç Çağına kadar gittiği saptanmıştır⁷⁸.

2011 yılından itibaren kale içinde yapılan kazı çalışmalarında eski çağlara ait bir takım mimari parçalar ve temel kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Ancak henüz değerlendirme çalışmaları sonuçlanmamıştır.

Akropolün doğu yamacında bugün çamlarla kaplı belediye parkının ve Osmanlı kışlasının olduğu genişçe bir teras yer almaktadır. Hellenistik kentin bu terasa kurulmuş olduğu düşünülmektedir⁷⁹. Buradan aşağıya inen yer yer merdivenli veya ana kayanın basamaklar şeklinde düzenlendiği bir yol modern kentin sokaklarına bağlanarak Merkez Camisine kadar inmektedir. Bu yollar eski kenti nehir ve ovayla olan bağlantısını sağlamış olmalıdır (Figür 15). Burada Hellenistik Dönem'e ilişkin hiç bir yapı kalıntısı günümüze ulaşmamıştır. Muhtemelen merdivenli caddenin sonunda bulunan eşik (Figür 16) son zamanlardaki Osmanlı kışlasının giriş kapısını (Askeri Nizamiye) oluşturuyor olmalıydı.

4.2. Tapınak A (Zeus Tapınağı)

Seleuceia ad Calycadnum antik kentiyle ilgili bugüne kadar yapılan kazı, araştırma ve yayınlarda kent merkezinde iki adet tapınak olduğu, bu tapınlardan sadece bir tanesine (Tapınak A: Zeus Tapınağı) ait kalıntı ve bilgilerin olduğu görülmüştür.

Diğer tapınak (Tapınak B) hakkında ise herhangi bir bilgiye ulaşılammış olup bunun Aphrodite'ye ithaf edilen bir tapınak olduğu bildirilmektedir. Bu Tapınağın MS .5. yüzyılın ilk yarısında kapatılıp Dexianos Piskoposluğu'nun yönetimi altındaki başka bir yapıya dönüştürüldüğü bilinmektedir⁸⁰. Ayrıca Roma imparatorlarının kendi soylarını tanrıça Aphrodite'den geldiğine inanırlar ve bu da İmparatorluk kültürünün en önemli dayanağı olmuştur. Bir Roma Kentinde İmparatorluk kültürünün dolayısıyla Aphrodite kültürünün olma ihtimali her zaman için yüksektir. Ancak, biraz evvelde belirtildiği üzere varlığı bilinmesine rağmen Tapınak B hakkında kesin

⁷⁸ Tay Silifke Kalesi, Yerleşme No 2367; French 1965, 181.

⁷⁹ Keil-Willhem 1931,4.

⁸⁰ Şahin 1991, 160-161.

kalıntı ve bulguların günümüze ulaşmamış olmasından dolayı çalışmamızda buna yer verilmemiş, sadece Tapınak A yapısı ele alınmıştır.

Antik kentin bilimsel kazısı hemen hemen tamamlanmış ve bu bağlamda detaylı bir şekilde inceleme imkanına sahip olunan tek tapınağı Tapınak A (Zeus Tapınağı) dır. Kuşkusuz kentin en önemli yapılarından biri olan bu tapınak ayakta kalan tek sütunu nedeni ile halk arasında “Dikili Taş” olarak adlandırılmaktadır. Literatürde ise bölgede hakim olan Zeus kültüründen dolayı “Zeus Tapınağı” olarak geçmiş olsa da bu bulguların kesin olmaması nedeni ile biz “Tapınak A” olarak adlandıracakız⁸¹.

Tapınak, yazılı kaynakların belirttiği ve mevcut kalıntılarından da açıkça anlaşılacağı gibi Bizans devrinde oldukça büyük değişikliklere uğratılarak bir süre kilise olarak kullanılmıştır. Roma’da Hristiyanlığın yayılması ve sonrasında resmi olarak da imparatorluk dini olması sadece insanların inançlarını, ibadetlerini ve sosyal yaşantılarını değil; kentleri, mekanları ve yapıları da etkilemiştir. Bunlardan da en çok etkilenen yapılar tapınaklar olmuştur. Roma Dönemi’nde dini ritüeller ve törenler tapınakların dışında ve sunaklarında yapılmaktaydı ve Tapınakların içinde bir kült heykeli bulunmaktaydı. Ancak buna karşılık Hristiyanlar tüm ritüellerini kilisenin içinde yapıyorlardı⁸². Bunun sonucunda da geniş bir iç mekan ihtiyacı eski tapınaklarda yeniden tadilat yapılmasını gerektirdi.

⁸¹ Şahin 1991, 163-164; Söğüt 1998, 89; Bu konuda B. Söğüt, Silifke Müzesinde bulunan ve kent merkezinden gelmiş yazıtlı bir sütun kaidesi (Figür 37,38) parçasına dayanarak Zeus kültürünü işaret etmektedir. Kaidenin torusunda "Saule des Zeus Soter" yazı kazıntısı bulunmaktadır (Figür 37). Bunun metal harflerinden kalan dübel izleri halen mevcuttur. Hangi yapıya ait olduğu bilinmeyen bu kaide, Silifke’de Zeus Soter’e adanabilecek bu tapınaktan başka hiçbir yapının bulunmadığı için S. Şahin ve Söğüt tarafından bu yazıt Tapınak ile ilişkilendirilmektedirler. Hellenistik kent kurulurken Holmi’nin halkı ile beraber Olba’nın halkı da getirilmişti. Bu durumda Olba’da güçlü olan Zeus kültürünün Seleucia ad Calycadnum kentinde de görülme ihtimali güçlüdür. Müzedeki kent merkezi buluntularının Cumhuriyet ilkokulundan geldiği, dolayısı ile sütunlu cadde ve civarındaki kalıntıların buluntuları olması, bu sütun kaidenin Tapınak yada onunla ilişkili bir yapıya ait olabileceğini düşündürmektedir. Bu durumda yapı için Zeus kültü en yakın ihtimal olarak karşımızda durmaktadır.

⁸² Bayliss 2005,17.

Bu kapsamda söz konusu tapınak da bir takım değişikliklere uğratıldı. Cella duvarı tamamen sökülerek malzemeleri ile sütun sıralarının aralarının örüldüğü, bu sütunların ve kaidelerinin duvar formuna uydurulması için yontulup tıraşlanmak sureti ile silindirik ve dairesel yapılarını kaybettiği görülmektedir. Bu tadilatlar ile naos ve pronaos komple kaldırılmış ve muhtemelen 3 nefli geniş bir alan elde edilmişti.

Bunun sonucu, gerek mimari elemanlarda ve gerekse planda büyük değişiklikler olması nedeni ile yapının sadece alt yapı elemanları in situ durumda kalabilmiştir.

Yapıdan ilk bahseden Beaufort'tur. 1812 yılında Güney Anadolu kıyılarında harita çalışmalarında bulunan Amiral Beaufort bölgede olduğu bir dönemde; emrindeki subaylardan bir ekip görevlendirmiş ve Silifke'ye göndermiştir. Bu subayların aktardıklarına göre tiyatronun kalıntılarının önünde portikoların ve yıkıntılar ilerisinde, Hristiyan kilisesine dönüştürülmüş bir tapınak bulunmaktadır⁸³.

Tapınak hakkındaki ilk ayrıntılı bilgileri ise 19. yüzyılın başlarında kenti ziyaret eden Laborde vermektedir. 1838 tarihli eserinde de yapının bir gravürünü vermiştir (Figür 6). Laborde yapıyı kiliseye dönüştürülmüş bir tapınak yada bazilika kalıntısı olarak tanımlar. Yapının 64 adıma 30 adım ebatlarında olduğunu, iyi korunmuş apsisin küçük sütunlarla desteklenmiş kemerlerden inşa edildiğini⁸⁴, korinth düzenindeki yapının mevcut sütun kaidelerine göre 12x8 sütunlu olduğunu anlaşıldığını, kiliseye dönüşümünde yivleri tahrip ederek sütunların kare formuna dönüştürüldüğünü aktarmaktadır⁸⁵. Bu anlattıkları çizdiği gravürlerde de görülmektedir.

Gravürlerde yapının yüksek podyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Doğu cephesindeki duvarın yarısı 2 kemeri ile ayakta durmaktadır. Batı cephesinde ise bir sütun arşitrav ve başlığı ile beraber ayakta. Bundan başka 3 sütun daha birkaç

⁸³ Beaufort 2001, 222.

⁸⁴ 1980 yılında yapılan kazılarda bu kemerler ortaya çıkarılmıştır ve apsisde ait kırmızı mermerden sütun parçaları burada görülmektedir.

⁸⁵ Laborde 1938. 130.

tamburu ile batı cephesinde görülmektedir. Bahsettiği apsis ise batıdaki bu sütunların arkasında olmalıdır. Yapının hemen kuzey yanında da küçük bir baraka tasvir edilmiştir.

Langlois ise kentin iki tapınağının olduğunu, kalıntılarının dağıldığını, birinin üzüm demetleri tutan kanatlı nikelerle süslü frizlerle dekore edildiğini, dört ayak çapındaki sütunlarının korinth başlıklar taşıdığını, Hristiyanlığın kabulü ile tapınağının kiliseye çevrilmiş olduğunu, naosun bloklarından yeniden inşa edildiğini, apsisin kırmızı mermerden sütunlarla ayrıldığı ve buraya 2 tane kemerli pencere açıldığını aktarır⁸⁶.

Langlois çizdiği gravürde yapıyı batı cephesinden göstermektedir. (Figür 7) Apsisin üzeri toprak örtülüdür. Doğu cephesinin duvarının güney ucu ayaktaadır burayı Laborde'dan farklı olarak 2 yerine 4 kemerli pencere ile betimlemiştir. Laborde'un gravüründe batı duvarın kuzey köşesinde bulunan sütun tamburlarını tasvir etmesi ile daha doğru bir çizim yaptığı anlaşılmaktadır (Figür 6). Çünkü buradaki duvarın bir kısmı ve insi-tu sütunlar günümüzde de hala yerindedir.

1914 ve 1925 yıllarında Keil-Wilhelm yapıyı incelemiş ve 1914 yılında ekipte bulunan mühendis Otto Waage tarafından yüzey kalıntılarından yola çıkılarak 14x8 sütun sıralı peripteral olabileceği düşünülen bir plan (Figür 9) hazırlanmıştır⁸⁷. 1925 yılındaki çalışmalarında kısa kenarlardan batı cephesinde kaçak açılmış eski bir define çukuruna rastlayan ekip böylece yapının stylobatını tespit edebilmişlerdir. Tüm verilerden yola çıkarak yapının sütunlar arası örülerek kiliseye dönüştürüldüğü ancak yapının cephesinden merdivenli bir girişi olan podyumlu bir tapınak olduğunu belirtmişlerdir⁸⁸.

Ancak 1980-1981 yıllarında Çelik Topçu tarafından yapılan kazı çalışmalarında bir pseudodipteral olduğu anlaşılmıştır⁸⁹ (Figür 10-11, 18).

⁸⁶ Langlois 1861, 187-188. Bugün apsis içinde bu kırmızı mermerlerin parçalarına rastlamak mümkündür.

⁸⁷ Keil-Wilhelm 1931.

⁸⁸ Keil-Wilhelm 1931, 7-9.

⁸⁹ Topçu 1981, 50.

Tapınak üzerindeki ilk ciddi çalışma, Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu tarafından 1968 yılında yapılmış olmasına rağmen, bu çalışma yayınlanmadığından plan ve diğer çizimlerle karşılaştırma olanağı bulunmamaktadır⁹⁰.

En kapsamlı çalışmalar, 1980-1981 kazı dönemlerinde Çelik Topçu tarafından yapılan kazı çalışmalarıdır. Bu çalışmalar ile plan sorunu netleşmiştir⁹¹.

Bazı araştırmacılar⁹² yapıyı MS. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir. Ancak yapılan son araştırmalar ışığında MS. 2. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmektedir⁹³.

Arazi incelemelerimize göre, yapı hemen hemen doğu batı yönündedir ve hafif bir şekilde güney yöne saptmaktadır (Figür 10). Derin bir pronaos ve naostan oluştuğunu, opisthodomosa sahip olmadığını stylobat seviyesindeki temellerden anlamak mümkündür (Figür 18). Girişi doğu cephesindedir ve ovaya bakmaktadır. Podyumun bu kısmında sökülmüş olan merdivenlerin yeri ancak podyum tacının devam etmemesinden anlaşılır. Var olan kısa bir merdiven (Figür 21) ise harçlı bir dolgu ile desteklenmiş düzensiz basamaklardan oluşması ile in situ olmayıp, Kiliseden kaldığı bellidir.

Topçuya göre 2.51 m yükseldiğinde bir podyum üzerine inşa edilmiş olan tapınağın temeli radyo general (devamlı temel) olarak yapılmıştır (Figür 10, 18). Yapı 39,20 x 21,82 m boyutlarındadır⁹⁴. Oldukça büyük üst yapısını 8x14'lük bir sütun sırası taşımaktadır. Trigonometrik yöntemle yapılan ölçümlere göre de ayakta bulunan bu sütunun ölçüleri sırasıyla 9,58 m sütun yüksekliği, 1,30 m başlık ve 0,52 m arşitravla beraber toplam 11,40 m yüksekliğindedir⁹⁵. Topçu'nun ölçümüne

⁹⁰ Topçu 1981, 50.

⁹¹ Topçu 1981, 50.

⁹² Keil-Wilhelm 1931,3-22; Anabolu 1970, 97.

⁹³ Topçu 1981, 50; Söğüt 1998, 89. Kaplan 2006, 97; Erön 2007, 46; Ayrıca Berns yapıyı başlıklardan yola çıkarak Augustus dönemine tarihler. Söz konusu ayrıntılara yapı elemanları başlığı altında yer verilecektir.

⁹⁴ Topçu 1981, 50.

⁹⁵ Topçu 1981, 50.

ilaveten yaptığımız ölçümler sonucunda 0,75 m friz kuşağı, 0,35 m friz üstü mimari eleman, 0,38 m simasız geison ve 4,30 m alınlık⁹⁶ ile tapınağın toplam yüksekliğinin 17,18 m olduğu hesaplanmıştır. Sütunlar arası mesafe akstan aksa ortalama 3 m'dir.

J. Keil - A. Wilhelm çalışmalarında yapının Peripteral (Figür 9) olduğu sonucuna varmışlar⁹⁷ ve bu kanı Mansel⁹⁸ ve Akurgal⁹⁹ tarafından da kabul görmüştür. Ancak 1981 yılı kazı sezonunda yapılan çalışmalarda devamlı temelin tamamen açılması ile piteron boşluğunun en az bir sütun sırası yerleştirilecek genişlikte olduğu ve dolayısı ile peripteral planın (Figür 9) aksine pseudodipteral¹⁰⁰ (Figür 10, 18-19) bir tapınak olduğu kesinlik kazanmıştır.

Bu planın uygulandığı diğer tapınaklar şunlardır¹⁰¹:

- 1-Messa Aphrodite Tapınağı,
- 2-Sardes Artemis Tapınağı,
- 3-Chrysa Apollon Smintheion Tapınağı,
- 4-Alabanda Apollon Tapınağı,
- 5-Lagina Hekate Tapınağı,
- 6-Aphrodisias Aphrodite Tapınağı,
- 7-Ankyra Augustus Tapınağı,
- 8-Aizanoi Zeus Tapınağı,

⁹⁶ Tapınakta tespit ettiğimiz bir köşe geisonu sayesinde alınlık yüksekliği ölçülebilmektedir.

⁹⁷ Keil-Wilhelm 1931,7-8; Bu araştırmada naosun yerinin belli olmamasından dolayı sadece sütun sırasının planı çıkarılarak peripteral olarak adlandırılmıştır.

⁹⁸ Mansel 1943, 10-11.

⁹⁹ Akurgal 2000, 475.

¹⁰⁰ Pseudodipteral plan MÖ. 2. yüzyıl başlarında mimar Hermogenes tarafından ilk defa Magnesia Artemis Tapınağında uygulanarak geliştirilen bir plan tipidir. Bu plan tipi yapının çevresinin iki sütun mesafesindeki alanını tek sıra bir sütun sırası ile çevrelemesi ile oluşmaktadır. Bu plan tipi yapıları tek bir sütun sırası ile daha az masraf ile daha ihtisamlı göstermesi nedeni ile sıklıkla kullanılmıştır.

¹⁰¹ Şahin 2003, 69-77.

9-Ephesos Domitian Tapınağı

10-Sardes Tapınağı'dır.

Seleuceia ad Calycadnum Tapınağı belirtilen tapınaklar içinde podyumlu olması ile farklıdır. Aizanoi Zeus, Ephesos Domitian ve Ankara Augustus Tapınakları ile beraber Roma Dönemi'ni temsil ederler. Bir opisthodomosu olmaması nedeni ile plan bakımından Ephesos Domitian Tapınağı ve Lagina Hekate Tapınağı ile benzerdir.

Opisthodomosu olmayan yapı naos ve derin bir pronaos oluşmaktadır. 39,20 x 21,82 m ebatlarındaki Seleuceia Tapınağının, pronaos bölümünde ante duvarları arası mesafe 6,50 m'dir¹⁰². Bu genişlikteki açıklığın taşınabilmesi için burada mutlaka bir taşıyıcı eleman olması gerekmektedir. Bu taşıyıcıların in antis sütunlar¹⁰³ yada 4 sütunlu bir prostylos¹⁰⁴ olabileceği iddia edilmektedir. Ancak bu sütunlara ait kalıntılar saptanamamıştır.

Bu sütunların varlığına en önemli işaret, pronaos önünde radyo general temelin devam ederek bu alanda taşıyıcı temellerin devam etmesidir (Figür 10, 18-19). Pronaos önündeki bu temel yapıldığına göre buna dikey taşıyıcı bir eleman mutlaka olmalıdır¹⁰⁵. Şöyle ki, Lagina Hekate tapınağı 8 x 11 sütun sırasına ve 21,30 x 28 m¹⁰⁶ ölçülerine ve diğer tapınak olan Ephesos Domitian Tapınağı ise 8 x 13 sütun sırasına ve 23,97 x 33,82 m¹⁰⁷ ölçülerine sahiptir. Görüldüğü gibi yakın ölçülerde bir kısa kenar uzunlukları vardır ve bu bağlamda ister in antis olsun ister prostylos olsun her halükarda Seleuceia Tapınağının sütunlu bir girişi vardı. Bu ya 2 adet sütun ile

¹⁰² Söğüt 1998, 85-86.; Söğüt'e göre her durumda anta arasında iki sütun bulunması gerekmektedir. Çünkü iki anta duvarı arasındaki geniş mekanın kapatılması problemi ortaya çıkacaktır ve bilinen geniş pronaosa sahip yapılar arasında, pronaosta sütun olmayan yoktur.

¹⁰³ Söğüt 1998, 85-86.

¹⁰⁴ Berns 1998, 140.

¹⁰⁵ Tapınağın kuzeyinde bulunan 2 adet küçük boyutlu korinth başlığı bu sütunlara ait olabilir (Figür 25).

¹⁰⁶ Şahin 2003, 73.

¹⁰⁷ Şahin 2003, 76.

Lagina Hekate Tapınağı gibi bir in antisdi yada 4 adet sütun ile Ephesos Domitian Tapınağında olduğu gibi bir prosytlos idi. İkinci görüşü değerlendirirsek pronaos derinliğinin de azalacağı düşünülmelidir. Ayrıca Seleuceia Tapınağının bir Roma Dönemi yapısıdır. Onun gibi Roma Dönemi'ne ait diğer pseudodipteral tapınaklardan olan Ephesos Domitian, Ankyra Augustus ve Aizanoi Zeus Tapınakları da prostylos bir girişe sahiptir. Bu bağlamda dönemsel olarak düşünüldüğünde prostylos bir girişin varlığı akla daha yakın gelmektedir (Figür 12).

Seleuceia Tapınağının birçok özelliği hem geleneksel hem de Roma özelliği göstermektedir. Yapının, planda görülen pseudodipteral sütun sırası, kısa kenarlardaki orta sütun açıklığının genişliği gibi özellikleri ile Hellenistik değerlerden kopmadığını ancak yüksek bir podyumun varlığı muhtemel bir prostylos bir girişin varlığı ile Roma mimarlığının büyük oranda etkisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Kazısı hemen hemen tamamlanmış olan yapının tüm mimari elemanları tespit edilebilmiştir. Ancak özellikle tapınak alanının batısındaki mimari blokların düzgün istif edilmemiş olması ve diğerlerinin ise birbirlerinin üzerine devrilmiş olmaları nedeni ile bu parçaların belgelenmeleri zorlukla yapılmıştır. Ayrıca dış etkenlere ve müdahalelere açık olan tapınak alanının 2012 yılında Müze tarafından çit örgü sistemi ile muhafaza altına alınması olumlu bir gelişmedir.

Söz konusu yapı elemanları temelden itibaren orthostatlı yüksek bir podyum (Figür 20), üzerinde stylobat düzlemi, onun üzerinde dikey taşıyıcı olarak attik-ion kaideler (Figür 20), 12 tamburdan oluşan yivli sütunlar (Figür 24), iki parçadan oluşan Korinth başlıkları (Figür 24) yer almaktadır. Yatay taşıyıcı ise 3 fascialı arşitrav kuşağı (Figür 27-28), onun üzerinde girlandlarla süslü friz kuşağı (Figür 30-31) ve Friz kuşağı üzerinde yumurta dizisinden oluşan bir mimari elemandan (Figür 33) oluşmaktadır. Üst yapıyı ise aynı mimari blok üzerinde işlenmiş simalı ve simasız konsollu geisonlardan oluşmaktadır.

İn situ durumdaki altyapı genel olarak stylobat seviyesine kadar korunmuştur. Yüksek bir podyum üzerine inşa edilmiştir. Bugün podyumun kuzeydoğu köşesi tamamen yok olmuştur. 1980'lerdeki kazılar sonucunda ortaya çıkan podyumun korunmuş olan bölümü, tam olarak tapınağın doğu, batı ve güneyidir (Figür 10, 18).

Kuzeydoğu köşesinde de kazıların yapılmış olmasına rağmen, yeni yapılar için çıkarılan bloklar yüzünden bu yönde podyumun tam şekli görülememektedir. Yapının batı cephesi dışında tamamı podyum kaidesine kadar açılmıştır.

Podyum radyo general temeller üzerine oturmaktadır. Özellikle podyum yapısı gereği bütün bir kütle elde etme zorunluluğu nedeni ile kullanıldığı düşünülmektedir¹⁰⁸. Çok düzgün bloklarla örülen temeller ön, arka ve yanlarda ortalama 0,40 m aralıklarla, 0,75 m genişliğindeki atkılarla ana yapıya bağlandıktan sonra üzerleri plakalarla örtülmüş, aynı işlem naos ve pronaosta tekrarlanarak yapı tam bir bütün haline getirilmiştir. Podyum kaidesi altından Stylobat seviyesine kadar, plinthos yüksekliği ile beraber toplam 2,87 m yüksekliğinde bir altyapıya sahiptir¹⁰⁹. Podyum kaidesi üzerinde kyma reversa profili görülür ve 0,16 m yüksekliğindedir, üzerinde 1,30 m yüksekliğinde orthostat sırası, onun üzerinde de 0,45 m yüksekliğinde podyum tacının da olduğu blok bulunmaktadır (taç profili doğu cephesinde devam etmemektedir). Podyum tacı seviyesinden sonra alttaki 0,37 m ve üstteki 0,36 m yüksekliğinde 2 blok ile stylobat seviyesine ulaşılır. Bu blokların sütun kaidesi altına gelen bloklar 0,22 m daha yüksek bırakılarak plinthosu da içinde barındırır.

Orthostatların görünen kısımları kaba yonu olarak bırakılmıştır. Bunların üst kenarından itibaren ince yonudur. Podyum tacı altta 0,20 m'lik kısmı düz, sonra dış bükey, iç bükey ve düz profillidir. Tacın uç kısmı üstten hafif aşağı basık ve 0,25 m yüksekliğindedir. Podyum tacı üzerindeki blokların alt kısımlarında üçlü fascia işlenmiştir (Figür 20). Buna benzer uygulamayı Diocaeserea Tykhaion'unda da görülmektedir¹¹⁰. Ancak iki yüksek basamak üzerine oturan Tykhaion podyumunda, taçtan sonra üç geniş fascia gelmekte ve duvarın toichobati bunun üzerine oturmaktadır.

¹⁰⁸ Serdaroğlu 2004, 148.

¹⁰⁹ Söğüt 1998, 85; Topçu podyum yüksekliğini 2,51 olarak ölçmüştür, ancak bunda plinthos yüksekliği hesaba katılmamış olmalıdır.

¹¹⁰ Serdaroğlu 2004, 149.

Bu yüksek podyum üzerine doğu yönden basamaklı bir giriş ile çıkılıyordu. Kazılarda burada dörtgen taştan beş basamak bulunmuştur (Figür 21)¹¹¹. Basamaklar devşirme izlenimi vermektedir ve alt kısmı moloz taş ile kireç harçlı dolgudur. İn situ görünmeyen bu basamaklar sonraki bir dönem ilave edilmiştir. Ayrıca bu basamaklar çok dar olup pronaosun girişi hizasında da değildir. Zaten Laborde'un çizimlerinden de anlaşılacağı gibi bu cephe duvarında kemerli pencereler görülmekte (Figür 6) ve kiliseye dönüşümü sırasında büyük bir değişime uğradığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla basamaklardaki tahribat nedeni ile yapıya girişin tam şeklini bilemiyoruz. Ancak podyumun tamamında görülen podyum tacının doğu cephede görülmemesi, blokların altındaki 3'lü fascialar ve orthostatlarda görülen işçiliğin de kaybolması (Figür 22) bize bu cephenin tamamen bir merdiven ile kaplı olduğunu göstermektedir. Stylobat seviyesi döşeme kalınlığı 0,36 m olduğu için basamak yüksekliğini de 0,36 m kabul edebiliriz. Bu varsayıma göre merdivenlerin 7 basamaktan oluşması gerekirdi (Figür 11).

Tapınağın podyum üzerine oturan stylobat ölçüleri 39,20 x 21,85 m¹¹² ölçülerindedir. Stylobat, ortalama 1,46x1,47 m ebadında düzgün kare taşlarla döşenmiştir. Bu kare taşlardan uzun kenarlarda 27, kısa kenarlarda 15 adet sıralanmıştır. Sütun kaidelerinin oturduğu plinthoslu bloklar 1,46 m'dir. Sütun arasına gelen blok ölçülerinde ise kısa kenarlarda değişkenlik görülür ancak bu simetrik bir şekildedir. Şöyle ki kısa kenarlarda köşelerden içeriye doğru 1,36, 1,40 ve 1,46 m olarak devam eder; ortadaki iki sütun arasına gelen bloklarda ise bu değer 1,73 m olur. Aynı zamanda bu orta blokların pronaosun girişi de olduğu için geniş bırakıldıkları anlaşılmaktadır (Figür 18). Stylobatı oluşturan bu taş bloklardan batı cephesini oluşturanlarda dış sırasına benzer kesikler vardır (Figür 23). Topçu'ya göre sonradan yapılmış olan bu kesitler ortalama 0,30 m aralıklarla 0.24x0.24x0.30 m ebatlarındadır.

Naos duvarlarının altına gelen kısımlardaki temel blokları büyük dörtgen taşlarla döşenmiştir. Naos ve pronaosun duvarları tam ölçüleri belli değildir. Temel kalıntılarına göre yaklaşık bir ölçü verilebilmektedir. Söğüt'ün ölçümüne göre

¹¹¹ Topçu 1982, 272.

¹¹² Bu değerleri Topçu 39,20 x 21,82.m, Söğüt ise 39,20 x 22,20 m olarak ölçümlemiştir.

Naosun Pronaos ile beraber uzunluğu 28.40 m Naosun arka duvarının dıştan dışa genişliği ise 10,75 m, Pronaosun derinliği yaklaşık 9 m, Pronaos ile Naos arasındaki duvarın temeli 3,25 m genişliğindedir¹¹³. Buna göre pronaosun naosa oranı $1/2$ ¹¹⁴ oranındadır (Figür 10). Naosun kısa tarafının içten uzunluğu ise temellere göre 6,50 m'dir. Ante duvarları arasında herhangi bir mimari ize rastlanmamıştır. Ancak radyo general temel kalıntısı burada dikey taşıyıcı bulunduğunun kanıtıdır. Ama stylobat döşemesi korunamamış olduğu için prostylos yada in antis sütunlar hakkında kesin bir yargıya varılamamaktadır.

Piteron podyum seviyesinde ızgara şeklinde bloklar ile döşenmiştir. Belli aralıklarla döşenen bloklar birbirine bağlamıştır (Figür 10, 18-19). Bu blokların arası 0,70 x 1,00 m arasında değişmektedir. Bu hali ile radyo general temel sistemi uygulandığı görülmektedir. Bu temellerin arası çakıllı kum ve taş parçaları ile doldurulduğu Topçu'nun yaptığı kazılardan anlaşılmaktadır.

Yapının dikey taşıyıcı sistemi atik ion tipindeki kaidelerden, bıçak sırtı yivli 12 tamburdan oluşan sütunlardan ve 2 adet kalathostan oluşan Korinth başlıklardan oluşmaktadır.

Kaidelerin plinthosu olmayıp stylobat düzleminde plinthos işlevi gören 0,22 m yüksekliğinde işlenmiş bloklara oturur. Kaideler 0,42 m yüksekliğinde ve Attik-İon tipindedir. Sütunların alt tamburlarında yivleri ile beraber kaide ile tek bir taşta işlenmişlerdir. Bu kaide ve sütun alt tamburunun oluşturduğu bloğun yüksekliği 0,58 m'dir.

Sütunlarından bugün sadece bir tanesi ayakta kalmıştır (Figür 17). Yapının in situ kalıntıları ışığında etrafını çevreleyen toplam 40 sütun olduğu anlaşılmaktadır. Ayakta olan sütunun tambur sayısı 12'dir. Bu sütun ve etrafa dağılmış diğer parçalar yapı hakkında bilgi vermektedir.

İn situ duran sütun, 12 sütun tamburdan (kaide hariç) oluşmuş ve kaideden başlığa kadar 9,28 m yüksekliğindedir. Tambur alt çapı 1,25 m ve yükseklikleri 0,65

¹¹³ Söğüt 1998, 86.

¹¹⁴ Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi prostylos bir giriş söz konusu ise bu oran $1/3$ seviyelerine düşecektir.

m ile 0,88 m arasında değişmektedir. Tamburlar 24 yivli, 0,11x0,12 m genişliğinde yivlere ve 0,025 m genişliğinde bıçak sırtı şeklinde arrislere sahiptir (Figür 24). Sütunların üst apophygesinde inci payet işlenmiştir. Sütunların akstan aksa olan mesafeleri yaklaşık 3 m'dir¹¹⁵.

Sütun başlıklarından sadece ayakta kalmış tek sütun üzerindeki iki parçadan oluşan korinth başlığı (Figür 24) in situ durumdadır. Bundan başka kazı alanın da bulunan yapıya ait olup olmadığı kesin olmayan daha küçük boyutlu tek parçadan oluşan 2 tane korinth başlığı (Figür 25) daha vardır. Ancak yapıya aitliği kesin olmadığı için onun yerine in situ durumdaki peristasis sütun başlığı değerlendirilmiştir.

İn situ olan başlık 1.30 m yüksekliğindedir. Başlığının kalathosu iki parçadan oluşmaktadır (Figür 24). Kalathosun alt parçası üzerinde iki sıra akanthus yaprak çelengi, kaulis sapı ve çanağı bulunmaktadır. Üst parça üzerinde ise üçüncü sıra akanthus yaprakları, helix ve volütler bulunmaktadır. Akanthus yaprakları oldukça geniştir ve kalathosu sarmaktadır. Gözler damla şeklinde işlenmiştir. Bir Anadolu özelliği olan iki göz arası yaprak uçları üç parmaktan oluşması görülür. Parmak uçları sivridir. Alt iki sıra akanthus çelengine ait yapraklar, yüzeysel işlenmiştir. Yaprakların parmak kısımlarının yüzeyi derin bir şekilde yivlendirilmiş durumdadır. Yaprak dilimlerinin sivri olan parmak uçları komşu yaprak uçlarına yakın olmakla beraber bunlarla birleşmezler. İkinci sıra akanthus yaprak çelengine ait yaprakların orta damarları, alt sıra akanthus yapraklarının sivri olan parmak uçları arasında kalan boşluktan sıkışarak yükselmektedir. İkinci sıra yapraklar kalathos yüzeyinden dışarı doğru oldukça sarmaktadır. Kaulisler uzun, güçlü ve köklü bir yapıya sahiptir. Bu kaulislerden üst kalathosda bulunan üçüncü sıra yaprakları sürer. Bu yapraklar yüksek kabartma şeklindedirler. Kalathosdan derin oyulması ile ortaya çıkan gölgeler ile güçlü bir yapıya sahiptirler. Yaprakların arasından ise abaküs çiçeği sapının hafif bir şekilde kıvrım yaparak yükseldiği gözlenmektedir. Helix ve volütler ise tahrip olmuş durumdadır. Ancak kazı alanında bulunan işlemleri yarım kalmış başlık parçaları bir fikir vermektedir. Bunları güçlü üçüncü sıra yapraklar destekler. Her yapraktan bir helix ve bir volüt sapı uzar ve bunlar diğer karşılıkları ile uç uca

¹¹⁵ Topçu 1981,50; Söğüt 1998, 86.

gelerek temas ederler. Kanallı ve derin işlenmişlerdir. Böylece gölgelere ve güçlü bir yapıya sahiptirler.

İki parçadan oluşan Korinth başlıkları Kilikya’da, Hellenistik Devirden Zeus Olbios Tapınağı, Roma Dönemi’nden Diocaesarea Takı ve sütunlu caddesi, Olba Tapınak Mezarı ve Korykos Tapınağı başlıkları ile Suriye başlıklarında görülmektedir.

Berns¹¹⁶, Korinth başlıklarının kalathosunun iki parçadan oluşmasından ve güçlü kaulislere ve kaplama yapraklarına sahip olmasından yola çıkarak Augustus Dönemi’ne tarihlemektedir. Söğüt ise yaprakların yüzeyselliği, damla biçiminde gözlerin işlenişini Hadrian Dönemi özelliği olarak belirtir ve Efes Hadrian Tapmağı ve Kyzikos Hadrian Tapınakları ile karşılaştırır¹¹⁷. Ayrıca iki parçadan oluşan kalathosun MS.2. yüzyıla kadar Suriye’de devam ettiği için Suriye etkisinin olduğu görüşündedir. Tüm bu özellikler ve incelemeler göz önünde bulundurulduğunda başlıkların stilistik özelliklerine göre MS.2. yüzyılın 2. çeyreğine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Hellenkemper¹¹⁸ ise, yapının yanında, yerde durmakta olan; yapıya ait olduğu kesin olmayan tek parça kalathoslu başlıkları (Figür 25) MS. 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlemektedir. Ancak yukarıda plan konu başlığı altında belirttiğimiz gibi yapının girişinde in antis yada prostylos olarak sütunlar bulunmaktaydı. Bu bağlamda bu sütunlara ait olabilecek bu başlıklar, peristasis sütun başlıklarından 25 yıl gecikme ile işlenmiş olabileceği anlaşılmaktadır.

Naos ve pronaosu oluşturan duvarlar günümüze kalmamıştır. Duvarlar kilise yapıldığı dönemlerde yıkılarak sütunların arasının kapatılması için örülen duvarlarda kullanılmıştır. Bugün in situ olarak kalan sütun tamburların arasında bu cella duvarına ait taşları görmek mümkündür. Bunlardan günümüzde görülenler güneydeki uzun kenarın en doğusundaki iki sütun arası duvar, batıdaki kısa kenarın her iki kenarındaki sütunlar arasına örülmüş duvarlardır (Figür 26). Bu in situ olmayan

¹¹⁶ Berns 1998, 140.

¹¹⁷ Söğüt 1998, 87. Bu konuda ayrıca bakınız Kaplan 2006.

¹¹⁸ Hellenkemper 1995, 193.

duvarlarda yapıya ait bir çok mimari parça devşirme olarak kullanılmıştır. Bunlar arasındaki anathyrosisli olan bloklar dikkat çekmektedir. Bunların ortalama yükseklikleri 0,55 m'dir. Anathyrosisleri ise 0,025 x 0,40 m ölçülerinde değişmektedir. Cella duvarına ait olabilecek bu bloklar dörtgen, düz yüzeyli ince yonuludur. Bu taş blokların aynı yükseklikte ve aynı tipte olması cella duvarının isodomik teknikte örülmüş olabileceğini göstermektedir. Aynı tip duvar örgüsü Ankyra Augustus, Aizanoi Zeus Tapınaklarının cella duvarlarında da görülebilmektedir.

Üst yapıda 3 fascialı arşitrav kuşağı (Figür 27-28), onun üzerinde girlandlarla süslü friz kuşağı (Figür 30-31), onun üzerinde yumurta dizesinden oluşan bir mimari eleman (Figür 33) ve en üste ise aynı mimari bloğa işlenmiş konsollu geison ve sima kuşakları (Figür 34-36) yer alır.

Arşitravlarından bir tanesi in situ durumdadır. Tapınağın kuzeybatısında duran sütun üzerindeki bu arşitrav çok tahrip olduğu için bu konuda bir fikir vermemektedir. Ayrıca sütun başlığına göre çok küçük durmakta ve üzerine ortalı bir şekilde yerleştiği görülmektedir. Bu nedenle in situ olabileceği de şüphelidir.

Muhtemelen Topçu'nun yapmış olduğu kazılarda açığa çıkarılan arşitrav blokları (Figür 27-28). Bu arşitravlar; üç fascialıdır; taç kısımları dışbükey ve içbükey profili olarak şekillendirilmiştir. Dışbükey profilde yumurta dizesi, içbükey profilde ise palmet bezemeleri bulunmaktadır. Palmet profilleri tamamen tahrip olmuştur. Ancak kazı alanında bulunan küçük bir arşitrav parçası (Figür 27) palmetlerin alt kısmı için bir fikir vermektedir. Bu bağlamda palmet arasındaki boşlukların yumurta hizalarına geldiği görülmektedir. Bu boşluklar sanki yumurtaları olmayan birer yumurta kabuğu formundadır. Öyle ki yumurta sırasının ters simetrisi izlenebilmektedir. Palmetlerin sapları ise yumurta dizesinin aşağı bakan oklarının sapları hizasından 2 sap olarak devam eder. B. Söğüt'e göre aynı tip palmet işlemleri, bezemenin gelişim süreci içerisinde Bergama Kızılavlu'da görülmektedir¹¹⁹. C. Başaran, Bergama Kızılavlu'nun bu palmetleri için Traian-Hadrian geçiş dönemi sonrasında değişen, Hadrian Dönemi özelliği olarak

¹¹⁹ Söğüt 1998, 87.

belirtmektedir¹²⁰. Palmet bezemeli içbükey profilin hemen altındaki yumurta dizisinde yumurtalar alta doğru daralan geniş derin oyguyla kabuktan ayrılmıştır. Kabuk ile yumurtalar arasındaki açıklık üstten daha fazla alta doğru kabuğun incelmeyeine bağlı olarak daralmaktadır. Kabuklar arasında ok kabuklardan ayrılmış ve derin oyularak zeminden çözülmüştür. Oklar üstten düz gelip geniş kısma geçişte yanlara aynı hizada açılarak uçları kalp formu almıştır. Söğüt buna çok benzer bir örneğin (Efes Hadrian Tapınağı ile benzerlikleri bulunan) Hadrian Dönemi'ne tarihlenen Celsus kütüphanesinde görüldüğünü belirtir¹²¹. Yumurta dizisinden ilk fasciada ve fascialar arasındaki geçişlerde inci-payet sırası işlenmiştir. Bu inci payetler Silifke'de yaygın olarak görülen M. Karaosmanoğlu tipolojisine göre yumurta altına bir uzun boncuk ve ok uçları altına iki yassı boncuktan oluşan Pamphylia türüdür¹²². Ölçülebilen iki ayrı arşitrava göre yüksekliği 0,91 m, fasciaların ölçüleri üstten aşağı doğru 1. fascia 0,30 m, 2. fascia 0,24 m, 3. fascia ise 0,22 m yüksekliğindedir. Arşitrav alt genişliği ise yaklaşık 0,80 m'dir. Soffitlerde; kademeli olarak ilerleyip ortada bir rozetle birleşen yaprak motifi vardır (Figür 29). Soffit genişliği arşitrav alt bölümünün 1/5'i kadardır. Hem genişlik hem de bezeme olarak en yakın örnek Perge'de Hadrian Dönemi'ne tarihlenen akropol eteği anıtsal çeşmede görülmektedir¹²³. Abbasoğlu, anıtsal çeşmede soffit genişliği ve yapraklardaki cansızlık ve kuruluk nedeni ile Hadrian Dönemi'ne tarihlendirmiştir¹²⁴.

Frizlerinden iki tanesi günümüze kadar kalmış ve iyi durumdadır. Wilhelm'in 1925 yılında yaptığı incelemede frizden birinin tapınak alanında bulunduğundan diğerinin de konağın avlusunda bulunduğundan bahseder¹²⁵. Konakta bulunan frizde (0,75x1,75x0,95) bir nike ve boğa başının taşıdığı meyve çelengi ve yumurta dizesi

¹²⁰ Başaran 1995, 43.

¹²¹ Söğüt 1998, 88.

¹²² Karaosmanoğlu 1996, 58.

¹²³ Söğüt 1998, 88.; ayrıntılı bilgi için Abbasoğlu 1994, 40.

¹²⁴ Abbasoğlu 1994, 40.

¹²⁵ Keil-Wilhelm 1931,8. Ayrıntılı bilgi için; Kaplan 2013, 173 vd.

ile astragaldan oluşan bir silme ve en üstte modern bir diş sırası olduğundan bahseder¹²⁶.

Yapının günümüze kalmış bu iki frizden biri yapının doğusundaki 1980 ve sonrasında yapılan kazılarda çıkan mimari blokların arasındadır (Figür 30). Diğeri de Silifke Müzesi bahçesinde bulunmaktadır (Figür 31). Bugün yapının doğusunda kazıdan çıkan mimari elemanlar arasında bulunan friz yarım bırakılmış bir örnektir. Üzerinde yer alan yumurta ve altındaki inci dizileri çok net olarak görülmektedir. Ayrıca diğer motifler de çok silik olarak seçilebilmekte ve detayları işlenmemiş durumdadır. Yarım bırakılmış olan bu friz 0,75 m yüksekliğindedir. Üst kısmı 0,35 m yüksekliğinde bir taca sahiptir; bu tacın üst profilinde 0,19 m'lik diş sırası olması gereken kısım tamamen tahrip olmuş durumdadır. Onun altındaki 0,16 m'lik profilde yumurta sırası, onun altında ise inci-payet yer almaktadır. Soldaki üç tane yumurta sağlam durumdadır. Bunlara ayrıntı verilmiştir. Yumurtaların yarım bir formu vardır, kabuklardan geniş bir şekilde ayrılmıştır. Kabuklar yumurta uçlarına doğru incilir ve kaybolurlar. Ok uçları ters bir şekilde yukarı bakarlar. İnci payet sırası yumurtalar altına bir uzun boncuk ve ok uçları altına iki yassı boncuk şeklinde sıralanır ve yapının bütününde olduğu gibi Pamphylia türündedir. Friz kuşağı kabaca şekil verilip bırakılmıştır. Henüz ayrıntısı verilmemiş bir girland soldan sağa bir "S" formu çizer. Bu formun yumurta sırası ile arasında kalan geniş boşluğa bir rozet olarak işlenmek üzere kabaca bir daire bırakılmıştır.

Müzedeki olan friz (Figür 31) çok iyi durumdadır. Yüksekliği 0,75 m, uzunluğu 1,75 m ölçülerindedir¹²⁷. Bu friz üstte diş sırası ile taçlanmaktadır. Diş sırası arasındaki boşluklar, dişlerin genişliklerinin yarısı kadardır. Diş sırasının hemen altında bir yumurta sırası ve onun altında da inci-payet dizesi bulunmaktadır. Yumurtalar arasında ise uçları yumurtalarla birleşen kalp formu ok uçları vardır.

¹²⁶ Wilhelm her ne kadar diş sırasının modern olduğunu bildirirse de bu yanlış bir tespit olup frizin orijinal halidir ve yarım bırakılmış frizde de işlenmiş olduğu görülmektedir.

¹²⁷ Kaplan bu frizin ölçülerini Y:0,76m. - U:1,76 m - Alt Der.:0,68 m – Üst Der.:0,76 olarak ölçmüştür.(Kaplan 2013, 173)

Okların ucu ters olarak yukarıya bakmakta ve uçları kalp formu almaktadır¹²⁸. Her yumurta üzerine bir diş denk gelmektedir. Her ok üzerine ise diş sırasının boşlukları gelir. Aynı simetri inci payet sırasında da görülür. Her yumurta altında bir uzun boncuk ve ok uçları altına iki yassı boncuk şeklinde sıralanır ve yapının bütününde olduğu gibi Pamphylia türündedir. Altta Friz kuşağını oluşturan geniş yüzeyde, yüksek kabartma olarak işlenmiş girland motifi yer almakta ve bunu sağda uçar vaziyette bir Nike (Figür 32) taşımaktadır. Ayrıca Girland üzerinde bir kurdele üzüm salkımlarını sarmaktadır. Üzümler iri taneli ve orantısızdır. Girlandın orta kısmı dal kıvrımları, bir kaulis, ve ondan çıkan cepheden işlenmiş dört yapraklı bir çiçek motifi ile süslenmiştir. Bu yerin yumurta sırası ile arasında kalan geniş yüzeye irice bir çiçek rozeti işlenmiştir. Bu çiçek rozeti girland içindeki çiçeğin büyük bir kopyasıdır. Çiçekler aynı şekilde cepheden işlenmiş kalp formunda dışbükey profilli dört yaprağı vardır. Alta sarkan yaprak küçük çiçeğin üst yaprağına temas etmektedir.

Bu Frizi Keil-Wilhelm, en erken MS.2. yüzyılın başı olarak değerlendirir. Topçu da yumurta sıralarını değerlendirerek MS. 2. yüzyıla tarihler. C. Berns¹²⁹ ise sadece girland süslemelerini değerlendirerek Augustus (MÖ.27 - MS.14) Dönemi'ne tarihler. Kaplan ise girlanddaki ve rozetteki kalp formu 4 yapraklı çiçekler ile “u” formundaki yumurtalar ve kalp formu ters ok uçlarının benzer örneklerinin Dağlık Kilikya ve Suriye’de olduğunu belirterek buna göre MS.2. yüzyılın sonu, MS.3. yüzyılın başına tarihler¹³⁰. A. Erön ise Frizlerin işçiliğinin dönemin diğer örnekleri kıyasla ikinci sınıf durduğu, ama girland motifinin dengeli olarak dağılmış olması,

¹²⁸ Arşitravin yumurta dizesindeki oklar ise aşağıya bakmaktadır. Bu üst yapıda beraber düşünülürse her iki bloktaki okları birbirinin tersi olan yumurta dizeleri arasına alınmış olan friz kuşağının daha etkileyici görüneceği açıktır.

¹²⁹ Berns 1998.

¹³⁰ Kaplan 2013, 173-175 Bu örnekler: Septimius Severus Dönemi'ne tarihlenen Karaböcülü'deki Tapınak Mezar'ın konsol aralarında bulunan kalp biçimli dört yapraklı rozetler ile kalp formu ters ok uçları olan yumurta sıraları, Perge'de yazıtıyla 198 yılına tarihlenen F2 Nymphaion'una ait konsollu kornişin üzerindeki yumurta-ok ucu dizileri, MS.2. yüzyılın sonu ve MS.3. yüzyılın başlarına tarihlenen Korykos Takı ve Imbriogon Kome-Demircili'deki tek katlı Prostylös planlı tapınak mezarın frizleri üzerindeki yumurta-ok ucu dizileri, Suriye'de, Qanawat kentindeki “Serail” olarak adlandırılan Severuslar Dönemi'ne tarihlenen Tapınağın kompozit başlıkları üzerindeki yumurta-ok ucu dizilerinde de, oklar ters dizilidir ve uçları kalp biçimlidir.

matkap işlenmesi ile girlandların kabartma derinliğinin artması ve matkap işçiliğinde bir abartı olmaması nedeni ile Hadrian (117-138) Dönemi'ne işaret eder¹³¹.

Frizin üzerine yerleştirilen 0,35 m yüksekliğindeki mimari elemanda; üstte 0,19 m'lik kısmı düz, onun altındaki dışbükey profilde yumurta dizesi, en altta ise inci payet yer almaktadır (Figür 33). Yumurtalar geniş oygu ile kabuklardan ayrılmıştır. Bu yumurtalar frizdekinden farklı olarak daha oval bir forma sahiptirler. Mızrak uçları benzer şekilde kalp formunda ve yukarı bakmaktadırlar. İnci payetler de friz ve arşitravdakilerden farklı olarak her ok ve yumurta altlarına 2 yassı boncuk boşluklara ise uzun boncuk şeklinde sıralanır. Bu mimari elemanın bezekleri diğerlerine göre daha geç işlenmiş olmalı. Usta farklılığı da söz konusu olabilir.

Geisonlar konsollu olarak tek parça taş işlenmiştir. Simalı (Figür 34) ve simasız (Figür 35) olarak iki çeşittir. Simasız olanlar alınlık altlarında kullanılmış olan yatay geisonlardır. Simalı olanlar ise uzun kenarlardaki yatay geisonlar ve alınlıklardaki eğik geisonlardır (Figür 36). Simalı olan bloklar 0,63 m, simasız olanlar 0,38 m yüksekliğindedir. Simasız blokların konsol kısımları 0,12 m ve geison kısımları 0,26 m yüksekliğindedir. Simalı bloklarında ise buna ek olarak 0,25 m yüksekliğinde işlemeli sima kısımları vardır. Eğik geisona ait bir köşe geisonu kilise döneminde sütunlar arasına örülen duvar içinde devşirme olarak karşımıza çıkmaktadır (Figür 36). Bu blokta 24 derecelik bir eğim ölçülmektedir. Bu durumda 24 derece eğimle yükselen bir alınlık söz konusudur. Bu açıdaki eğim, alınlığın yüksekliğinin 4,30 m olduğunu göstermektedir.

Konsol altlarına akanthuslar işlenmiştir (Figür 34-35). Bu akanthuslarda gözler damla şeklindedir. İki göz arası yaprak uçları üç parmağtan oluşur. Parmak uçları sivridir. Akanthuslar iki tane volütün altına bağlıdır. Akanthusların uç kısımları da bu volütlerin yan yüz yastık (polster) kısımlarından sarkar. Bunlar genel olarak özensiz ve yüzeysel işlenmiştir. Konsolların kenarlarında ise her köşesinde dönerek devam eden bir yumurta sırası işlenmiştir. Bu yumurta sırası yapının geneli ile aynı stilde olmasına karşın küçük ve daha özensizdir. Bu yumurtaların altına da inci-payet işlenmiştir. Bunlar ok uçlarına 2 yassı boncuk ve yumurta altına 1 uzun boncuk şeklinde diğer mimari bloklardakiler gibi işlenmiştir. Geison altı konsol arası

¹³¹ Erön 2007, 46.

boşluklara ise çiçek rozetleri bazen de stilize yapraklar işlenmiştir. Bu çiçek rozetleri frizin rozetleri ile aynı formdadır. Aynı şekilde cepheden işlenmiş kalp formunda bombeli dört yaprağı vardır. Geison kuşağı ise düz ve işlemesizdir. Geison üstte içbükey ve dışbükey yapan bir profille son bulur. Sımalı konsollarda ise bu profille direk simaya geçiş yapılır. Sima üzerinde alçak kabartma bitki sarmalı vardır (Figür 34).

Bir Roma yapısı olduğu açık olan bu tapınak için araştırmacılar Augustus Dönemi'nden Severuslar Dönemi'ne kadar çeşitli tarihler vermişlerdir. Ancak ağırlıklı olarak MS.2. yüzyıl içinde değerlendirilmiştir.

Yapı plan bakımından erken özellikler göstermekte ve Hermogenes'in getirdiği kaidelere uygundur. Ancak Pseudodipteral plan Roma Dönemi'nde de sevilerek kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca tapınağın yüksek bir podyuma ve ızgara temel döşemeye sahip olması da Roma Dönemi'nde görülen bir özelliktir. Derin bir pronaos barındırması opisthodomosunun bulunmaması yönü ile tapınak, Ephesos Domitian Tapınağı ve Lagina Hekate Tapınağı örnekleri ile benzerlik taşır. Bugüne kadar in antis olabileceği düşünülen yapı için artık Domitian Tapınağı örneğinde olduğu gibi prostylos bir girişe sahip olabileceği de düşünülmelidir.

Tapınak için verilen tarihlerden Berns'in verdiği Augustus Dönemi'ni saymazsak, tüm görüşler MS.2. yüzyıla işaret eder. Farklılıkların kaynağı ise mimari süslemelerinde yatmaktadır¹³². Bu konuda en iyi kriteri oluşturan sütun başlıkları yukarıda belirtildiği gibi Hadrian Dönemi'ne işaret etmektedir. Arşitravlarda ve friz bloklarında bulunan yumurta dizeleri de Hadrian Dönemi'ne ait Bergama kızıl avlu ile ilişkilendirilmektedir. Friz kuşağının işlemleri ve nike tasvirleri ile uzmanlar MS.2. yüzyılın ilk yarısında görüş birliği sağlarken; Kaplan, frizin çiçek rozetindeki kalp formu yaprakları ve yumurta dizelerindeki kalp formu ters duran ok uçları ile Septimius Severus (MS.193-211) Dönemi'ne işaret eder. Yumurta dizelerindeki bu stil friz üstü mimari elemanda da keskin olarak görülür. Tüm bu stilistik özellikleri ile yapının MS. 2. yüzyıl başlarında yapımına başlanıp, çeşitli siyasi yada finansal sorunlar nedeni ile yüzyılın sonlarında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca

¹³² Keil-Wilhelm 1931,8-9; Berns 1998, 140; Söğüt 1998, 87-89; Kaplan 2006, 93; Başaran 1995, 43; Erön 2007,46.

işlemeleri tamamlanmamış olan sütun başlığı (Figür 25) ve friz (Figür 30) örneklerinin varlığı yapım sürecinin uzun sürdüğünü yada yapım aşamasında duraksamalar yaşandığını göstermektedir.

4.3. Tiyatro

Yapı Tekir ambarının aşağı yukarı 180 m doğusunda Menderes Caddesi (eski Mut yolu) üzerinde bugün Göksu minibüs durağının otopark olarak kullandığı alandadır (Figür 2 No:3). Uzun süre taş ocağı olarak kullanılmış olduğundan, eski şeklini kaybetmiş görünen yapıdan geriye kalan sadece arka sokağındaki halk arasında “Topraktepe” olarak bilinen beşik tonozlu güney girişidir (Figür 39-40)

Yapı hakkındaki ilk bilgilerin 15. yüzyıl sonlarında kenti ziyaret eden Venedik elçisi J. Barbaro tarafından verildiği görülmektedir¹³³. Tiyatronun kentin kurulu olduğu dağın kenarında ve Verona tiyatrosu üslubunda olduğunu yekpare sütunlarından yola çıkarak bildirir¹³⁴. Ancak bunu toprak üstü kalıntılar ile desteklemek bugün için zordur.

Beaufort da bir tepenin yamacına oyulmuş ve güneydoğuya bakan bir tiyatronun kalıntılarından bahseder.¹³⁵

Laborde da yapıya tanık olanlar arasındadır. Çizdiği gravürlerde (Figür 5-6) tapınağın arka manzarasında, kalenin yamacındaki bir tepe eteğinde göstermektedir. Tiyatronun orkestra çukurunun kaybolduğu ve önündeki eğimli arazinin tütün ekimi için kullanıldığından bahseder.¹³⁶

Yapı Barbaro tarafından mimari özellikleri ve yekpare sütunları yönü ile Verona Tiyatrosu ile ilişkilendirilmektedir¹³⁷. Bugün toprak üstü kalıntılarının azlığında bunu öğrenmek zor, ama gerek Laborde’un çizimleri ve gerekse yapının

¹³³ Mansel 1943, 6-7;

¹³⁴ Mansel 1943, 6-7; Langlois 1861; Keil-Wilhelm 1931, 6.

¹³⁵ Beaufort 2001, 222.

¹³⁶ Laborde 1838, 129.

¹³⁷ Mansel 1943, 6-7;

oturduğu arazi değerlendirildiğinde yapının tamamen Anadolu özelliğinde at nalı formunda ve bir yamaca yaslanmış olduğu açıktır. Verona tiyatrosunda da bu özellik vardır. Tiyatroda bir yamaca yaslanan yarım daire formu görülür. Muhtemelen Barbaro Roma üslubunda olmayan bu özelliklerin okuyucularının hayalinde Verona Tiyatrosu ile canlandırabileceğini düşünerek böyle bir benzetme yapmış olmalıdır.

Bugünkü kalıntılar ve uydu görüntülerinden yapının bir yamaca yaslandığı, yarım daire formunda olduğu anlaşılmaktadır. Laborde'un çizimlerinde de böyle bir form kendini gösterir (Figür 5-6). Günümüze kalmış olan beşik tonozlu güney girişi de üst oturma sıralarının kemerli bir alt yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Akropolün yamacında Göksu ovasının, ırmağın, kuş cennetini oluşturan göller ve denizin manzarasına hakim olan bu yapı, muhtemelen manzarayı engellemeyen alçak bir skene binasına sahipti.

Anadolu ve Roma etkileri görülen bu yapının geçmişi ancak ileride yapılacak olan kazı çalışmaları ile aydınlanacaktır.

4.4. Hamam

İnönü Caddesi ile Mirza Bey Caddesinin kesiştiği kavşağın hemen güneyindedir (Figür 2 No:4). Bugün bu alanda bir otopark bulunmaktadır. Çok küçük bir kısmının kazısı yapılmıştır.

Hamam hakkındaki bilgiler henüz çok yenidir. 1980'lerin başındaki kazılara kadar buradaki kalıntılar hakkında herhangi bir veri bulunmamaktadır. Bu kalıntılar hakkında Keil-Wilhelm¹³⁸, tiyatronun 200 m doğusunda bir takım toprak üstü kalıntılar olarak bahseder. Buradaki haç işlemeli bir sütun başlığı nedeni ile bir kilise olarak öngörmüşlerdir. Anlatımlarına göre bir tuğla duvar kalıntısı ve bunun arkasındaki harçlı malzemeler vardı. Bu duvarı kalın sütunlu mazgallı ikinci bir duvar çevreliyordu. Aynı zamanda güney tarafı bir plaster yada duvara dayanan doğu batı yönlü kemerler devam etmektedir. Ayrıca doğu tarafına inşa edilmiş bir evin altında bu kalıntılar devam ediyordu. Bu yapının çevresinde haçlı sütun başlıkları

¹³⁸ Keil-Wilhelm 1931, 7.

vardı¹³⁹. Bugün bu alanda Keil-Wilhelm'in bahsettiği kalıntıları biz tespit edemedik. Dolayısı ile bu kalıntıların hamama ait olup olmadığını bilememekteyiz.

Ancak Topçu'nun tapınağın 300 m batısı olarak tarif ettiği ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yapı taşı çıkarmak için daha önce kazılmış bir arsada 1981 yılında bir sondaj açılmış ve sonrasında kazı alanı olarak belirlenmiştir¹⁴⁰. Söz konusu açmalar İnönü Caddesi 38 numaralı yerde bulunan otoparkın doğusundadır. 1981 ve 1984 yıllarında 2 sezon yapılan kazılarda opus sectile ve mozaik zeminli 2 bölmeli bir mekan (Figür 41-42), bu mekan içinde sütunlar, sütun başlıkları, in situ durumda sütun kaideleri, yazıtlı bir heykel kaidesi ve 2. yüzyıla tarihlenen bir İmparator heykeli ortaya çıkarılmıştır.

Kazısı yapılan alan 15,00 x 11,45 m kuzey-güney yönlü bir açmadır. Topçu mimari parçaların durumu ve mozaik zeminin yer yer kabarmasından dolayı yapının büyük bir deprem sonucu yıkıldığı yorumunu yapar¹⁴¹. Ortasından iki bölümü birbirinden ayıran in situ sütun kaideli bir stylobat geçer. Buranın hemen doğusunda mozaik zemin ile sütun kaidelerinden birinin arasında yazıtlı bir heykel kaidesi açığa çıkmıştır. Heykel kaidesi 1,60 m boyunda ve kırmızı damarlı pembe-bej bir mermerden yapılmıştır (Figür 43). Heykel kaidesinin üç yüzünde yazıt vardır. İki yüzü Yunanca bir yüzü Latince'dir. Yunanca yazılı olan yüzlerde 2. yüzyılın ortalarında Antoninler devrinde yaşamış "T. Aelius Aurelius Maron" isimli güreş şampiyonunun başarılarından söz edilmektedir. Diğer yüzde ise sporcuya övgü şiiri vardır. Latince olan üçüncü yüz de ise, İmparator Maximinus Daia (MS. 309-313) adına İsaurya eyalet valisi Fl. Severianus tarafından eyaletin başkenti Seleuceia'da kaleme alınmış bir ithaf yazıtı bulunmaktadır¹⁴². Şahin'e göre heykel kaidesinin salonda alakasız duruşu ve yazıtı bakımından, MS. 5. yüzyıl ortalarında yapının son tamir zamanındaki ihtişamına ters düşmektedir. Dolayısı ile devşirme olarak mekana gelmiş olmalıdır.

¹³⁹ Keil-Wilhelm 1931, 7.

¹⁴⁰ Topçu 1982, 272-273; Topçu 1985, 510-511.

¹⁴¹ Topçu 1985, 510. Anemurium'da bulunmuş bir sikke dolayısı ile bu depremin 6. yy.ın 2. Yarısında olduğu düşünülmektedir.

¹⁴² Topçu 1983, 273.; Şahin 1991, 165.

Opus sectileler 4,00x4,00 m boyutlarında geometrik desenli 3 kareden oluşmaktadır (Figür 44). Bu karelerin merkezlerinde ise 1,98 m çapında tek parça bir göbek bulunmakta (Figür 45). Bu göbeklerden ortada bulunanın üzerinde yunanca bir yazıt mevcuttur. Bu 8 satırlık yazıda “Ares’in Dostu Zenon’un Karısı Patricius Paulinia” tarafından yapının eskiyen zeminin mermer döşemeler ile yeniden kaplandığı anlatılmıştır¹⁴³. Kazı raporlarına göre döşemenin güney yönde tekrar üçlü bir düzenleme ile devam ettiği düşünülmektedir. Yazıtta geçen “Patricius” unvanı Bizans’ta en yüksek devlet memurlarına verilen bir rütbeydi. Kadınlar ise ancak bu rütbedeki biri ile evli olmaları durumunda kullanabilmekteydiler. Ares’in dostu olan Zenon’un bir asker olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu Patricius Zenon İmparator II. Theodosius’un İsauryalı generalidir. Bu general MS. 447-451 yılları arasında Doğu orduları komutanı görevinde bulunmuş, MS.448 yılında Theodosius tarafından konsül tayin edilmiştir. Nihayet MS. 451 yılında, bir erken Bizans devlet memurunun ulaşabileceği en yüksek mevkiye, yani “patricius” rütbesine yükseltilmiştir¹⁴⁴. Dolayısı ile söz konusu zemin döşemesi MS. 451 yılından sonra yapılmıştır.

Tüm bu anıtsal ve zengin buluntular ışığında söz konusu kalıntının geleneği Roma imparatorluk çağına dayanan büyük bir kamu yapısı olduğunu göstermektedir. Şahin, bu yapının Roma hamamı olabileceğini belirtir. Kazısı yapılan kısım ise olasılıkla hamamın apodyterium (soyunma) salonuna ait bir bölümdür. Bu tip döşemelerle süslü Milet Faustina ve Atina Hadrian hamamlarını anımsatmaktadır. Bu hamamlar ile kıyaslandığında, hamamın esas bölümlerinin bu salonun güney ve doğusu olması gerekmektedir¹⁴⁵.

Bugün söz konusu zemin, üstü toprak ile örtülerek koruma altına alınmıştır. Bu nedenle yazıtlı heykel kaidesi ve mimari parçalardan başka bir şey görmek mümkün değildir. Müzede sergilenmekte olan İmparator Heykeli buluntusu ise MS. 2. yüzyıl sonuna tarihlenmektedir¹⁴⁶.

¹⁴³ Şahin 1991, 165.

¹⁴⁴ Şahin 1991, 166.

¹⁴⁵ Şahin 1991, 166.

¹⁴⁶ Durugönül 2013, 72.

Uzun süredir ara verilmiş olan kazı çalışmalarının devam etmesi durumunda hamam hakkında daha çok bilgi öğrenmemiz mümkün olabilecektir.

4.5. Stadyum

Stadyumlar, yeterli ekonomik büyüklüğe erişebilmiş ve bunları finanse edebilecek kentler tarafından yaptırılabilmiştir. Bu da bize antik Seleuceia ad Calycadnum kentinin ne denli zengin olduğunu göstermektedir.

Bugün Cavit Erden Caddesi ile ırmak arasında kalan ve Kız Meslek Lisesinden D-400 Karayoluna kadar uzayan alanda yer almaktadır (Figür 2 No:5). Bugün tamamen modern kentin altında kalmıştır. Hava fotoğraflarından cadde ve sokaklar takip edildiğinde bir stadyum formu kendini belli etmektedir (Figür 2).

Günümüze kadar gelemeyen bu yapı hakkında 19. yüzyıl gezginleri önemli bilgiler aktarmaktadır. Laborde bir gravüründe bu yapıya yer vermiştir (Figür 5). Eserinde bu stadın kentin doğusunda akış yönüne göre ırmağın sağ kıyısında olduğunu bildirir. Laborde'a göre yapı 96 adım genişliğinde ve 430 adım uzunluğundadır¹⁴⁷. İki ucunu oluşturan yapılardan hiçbir şey kalmadığını ve tam uzunluğunun tespit edilemediğini, tribünleri taşıyan 27 kemerin görüldüğünü bildirir¹⁴⁸. Laborde'un çizimlerinden yapının o dönemde bütün malzemesi ile yerinde olduğu, iki tarafında da oturma sıralarının olması ile sphendone'li bir forma sahip olduğu anlaşılmaktadır (Figür 5).

Stadyum hakkında detaylı bir inceleme, 19. yüzyılın ortalarında Pierre Tremaux¹⁴⁹ tarafından yapılmıştır. Buna göre yapının ölçülerinin 457,00 m uzunluğunda ve 95,00 m genişliğindedir.¹⁵⁰

Keil-Wilhelm de şehrin doğusunda ırmak kenarında olan yapının sadece harap bir Rum kilisesinin kuzey ve güney çevresinde kalan kalıntılarını görmüştür¹⁵¹.

¹⁴⁷ Laborde 1838,150.

¹⁴⁸ Laborde 1838,150.

¹⁴⁹ Tremaux 1863, passim.

¹⁵⁰ Mansel 1943, 11; Altay 1965,120.

¹⁵¹ Keil-Wilhelm 1931, 8.

Laborde'un gravür çiziminde stadyum tapınağın kuzeydoğusunda görülmektedir. Hemen hemen tüm parçaların yıkıntılar halinde mevcut olduğu görülür. Caveaya ait taş blokların büyük kısmı yerindedir. Yapı kuzey cephesinden çizilmiş ve doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Batı ucunda sphendone kısmının kavisi görülmektedir. Doğu ucu çizime sığmamıştır. Eğer "U" formu bir stadyum ise bu durumda açık ucunun doğuda olması gerekiyor. Laborde'un bahsettiği 27 kemer görülmemektedir. Muhtemelen görülmeyen karşı (güney) cephe caveaları taşıyor olmalıdır. Pist alanının içindeki ağaçların görülen uçlarından pistin derin olduğu anlaşılmaktadır. Laborde'un zamanı için stadyumun etrafında herhangi bir yapılaşma görülmemektedir (Figür 5). Tremaux'ın ölçülerini ciddiye almamız durumunda yapı 457,00 x 95,00 m ölçüleri ile Aphrodisias stadyumunun (270,00 x 41,00 m) ölçülerine göre 2 kat büyüklüğünde bir yapı olarak karşımıza çıkıyor. Ancak Laborde'un adım cinsinden verdiği ölçüler daha gerçekçidir. Bu hesaba göre 319,90x66,50 m ölçülerindedir. Bu ölçüler ile yapının oldukça büyük ölçülerde olduğu görülmektedir.

Bugün stadyumun hiçbir toprak üstü kalıntısı bulunmamaktadır. Üzerinde modern yapılaşma bulunmaktadır. Bu mahalle sakinlerinin büyük kısmı 1924'den sonra mübadele ile gelen Rodos, Girit ve Selanik mübadillerinden oluşur. 1933 yılına kadar İçel ilinin merkezi olan kentin imar faaliyetinde bu yapının bir kısım malzemeleri kullanılmış olabilir. Geriye kalan alan da yeni gelen mübadillere iskan yeri olarak gösterilmiş olmalıdır. Ancak sit alanı olan bölgede gelecekte yapılacak kazılar ile yapı hakkında daha detaylı bilgilere kavuşabiliriz.

4.6. Sütunlu Cadde

Kentte bir sütunlu caddenin varlığı 19. yüzyıl gezginleri tarafından bildirmekteydi. Beaufort'un subayları tiyatrun kalıntılarının önünde portikoları ve başka büyük yapıları ile dikkate değer yıkıntılardan uzun bir sırayı anlatır ve ilerisinde tapınak olduğundan bahseder¹⁵². Bu anlatımdan tapınağa kadar uzanan doğu-batı yönlü bir sütunlu yolun varlığı anlaşılmaktadır (Figür 2 No:6). Langlois'in

¹⁵² Beaufort 2001, 222,

tapınağı tasvir ettiği gravürde de, kısa batı cepheden görülen tapınağın arkasından biri korinth başlığı taşıyan 2 tane sütun görülmektedir (Figür 7). Keil-Wilhelm bugünkü Cumhuriyet İlkokulu bahçesinde toplanmış mermer sütunların ya bir sütunlu caddeye yada sütunlu bir salona ait olabileceğini belirtmiş ve bunlar tam olarak in situ olmadığı için kesin bir hüküm verememiştir. Mansel, Cumhuriyet İlkokulu bahçesindeki mermer sütun ve diğer mimari parçaların buradan kaldırılmış olduğunu bildirir¹⁵³.

Silifke İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Cumhuriyet İlkokulu bahçesinde (Figür 46) yapılacak bir ek bina için 2000 yılında 3. derece sit alanı olan okul bahçesinde kazı talebinde bulunmuştur. Silifke Müze Müdürlüğü tarafından 2000 yılında okul bahçesinde sondaj kazıları yapılmıştır. Kazı sonuçları, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından değerlendirilerek söz konusu ek bina inşaatına izin verilmemiştir¹⁵⁴.

Söz konusu sondaj kazılarında okulun güney duvarı önünde açılan bir sondajda 1,50 m derinliğinde in situ durumda bir sütun kaidesi ve üzerinde in situ bir sütun tespit edilmiştir (Figür 47)¹⁵⁵. Bu in situ sütun önünde de devrilmiş durumda 2 tane sütun daha bulunmaktadır. Sütunlardan birisi kaide seviyesinde yatay durumdadır. Bu sütunun taban kısmı kaidenin yanında görülmektedir. Bu sondajın hemen güneyinden Mirza Bey Caddesi geçmektedir. Bu cadde doğu batı yönünde uzanmaktadır. Caddenin doğu yöndeki devamında Tapınağın güney cephesinin önünden geçmektedir. Caddenin batı yöndeki devamı ise Topçu'nun bir hamama ait kalıntıları bulunduğu kazı alanına çıkmaktadır. Tiyatro da bu alanın 200 m batısındadır. Tüm bu veriler bir arada düşünüldüğünde Mirza Bey Caddesi'nin (Figür 48) antik sütunlu caddenin kalıntısı olduğu kuşkusuzdur.

¹⁵³ Mansel 1943, 11.

¹⁵⁴ 09/10/2000 Tarih ve 3879 Nolu Kurul Kararı.

¹⁵⁵ Silifke Müze Müdürlüğünün 14/08/2000 tarihli Kazı Raporu.

4.7. Roma Köprüsü

Bugün halk arasında Taş Köprü olarak bilinen yapı (Figür 49) Merkez Alaattin Caminin olduğu kavşak ile Atatürk anıtının bulunduğu kavşağı Göksu nehrinin üzerinden birleştirmekte ve üzerinde yoğun bir araç ve yaya trafiği bulunmaktadır (Figür 2 No:7).

1812 yılında Beaufort ise köprünün olduğu yerde ırmak genişliğinin 180 ayak olduğunu ve köprünün 6 kemerli olduğunu yazar¹⁵⁶. Langlois de 6 kemerli olduğunu bildirir¹⁵⁷.

19. yüzyılın sonlarına kadar çeşitli onarmalar görerek orijinal şeklini muhafaza etmiştir. 1875 yılında Silifke Mutasarrıfı Mehmet Ali Paşa tarafından kuzey yakasındaki üç gözü hariç temellerine kadar yıkılarak yeniden yapılmış ve iki yanına korkuluklar konulmuştur¹⁵⁸. Bu onarımdan sonra yıkılan bir gözün yerine iki göz yapılmış ve sayısı yediye çıkmıştır¹⁵⁹. Bu onarımlar sırasında köprünün yazıtı bulunmuştur (Figür 50). Buna göre Roma İmparatoru Vespasian (MS.69-79) ve oğulları Titus ile Domitianus onuruna MS. 77-78 yıllarında Kilikya valisi L. Octavianus Memor tarafından yaptırılmıştır¹⁶⁰.

Köprü 1972 yılında yanslardan genişletilmiş ve temelleri haricinde orijinalliğini tamamen kaybetmiştir¹⁶¹. Köprü girişinde dikili bir sütundaki yazıtta ise son iki yüzyıldaki onarım bilgileri verilmektedir.

¹⁵⁶ Beaufort 2001, 222.

¹⁵⁷ Langlois 1861, 188.

¹⁵⁸ Mersin 2007,191.

¹⁵⁹ Taşkiran 1994, 26.

¹⁶⁰ Keil-Wilhelm 1931, 6; Söz konusu yazıt Silifkeli Rumlar tarafından İzmir Protestan Okulu Müzesine hediye edilmiş, 1922 yılındaki yangından sonra kaybolmuştur.

¹⁶¹ Anabolu 2001, 22; Başal 1993, 11.

4.8. Tekir Ambarı

Silifke Kalesi'nin güneydoğusunda bulunan sırt üzerinde yer almaktadır (Figür 2 No:8). Halk arasında Tekir Ambarı olarak adlandırılmaktadır. Sarnıç 19. yüzyıl gezginlerinin dikkatini çekmiş ve bu gezginler detaylı bilgiler vermiştir. Beaufort nekropol yakınında, yumuşak taştan oyulmuş büyük bir sarnıcın varlığını bildirir. Bu sarnıcın çatısı kare dikmelerden birbirine paralel sıralar üzerinde durmaktadır. Yanları ile dibi çok sert alçı yada toprak sıva ile kaplanmış olup, ölçüleri 150x75 ayak, derinliği ise 35 ayaktır¹⁶². Burada 19. yüzyılın başlarında yapının üstünün hala örtülü olması bize en azından yakın zamana kadar kullanıldığını göstermektedir. Laborde da kalenin yarı yolunda bulunan büyük bir sarnıçtan bahseder. Sarnıç kaya içine oyulmuştur ve duvarlarını destekleyen kemerleri vardır. Kısa kenarlarının beş, uzun kenarında sekiz kemer vardır ve sıvalıdır¹⁶³. Laborde sarnıcın çatısından bahsetmemektedir. Beaufort'tan sonra yirmi sene geçmiş olup, zaman içinde kaybolursa bile bu süre içinde bir takım izleri korunmuş olması gerekirdi. Sarnıç hakkında Langlois, bir mermer ocağı yakınında olduğunu söz eder. 25 ayaklı bir merdiven ile inildiğini anlatır. Ölçülerini 45,00 x 25,00 m ebadında, 10,00 m derinliğinde olarak verir¹⁶⁴.

Sarnıç hakkındaki ilk bilimsel çalışmayı 1914 yılında Keil-Wilhelm yapmıştır. Ekibinde bulunan mühendis Otto Waage tarafından yapılan ölçümlere göre 45,85 x 23,30 m ebatlarında ve 12,00 m derinliğindedir¹⁶⁵ (Figür 51).

Üzeri açık olan sarnıç, kayalığın içine oyularak meydana getirilmiştir. Yan duvarları kemerlerle birbirine bağlanmış payelerle takviye edilmiş olup, su sızdırmayacak bir şekilde sıva yapılmıştır. Sarnıca güney doğu köşesindeki diagonal bir merdivenle inilmektedir. Bir kuşatma esnasında şehrin yüksek kısımlarına su

¹⁶² Beaufort 2001, 223,224.

¹⁶³ Laborde 1838, 129

¹⁶⁴ Langlois 1947, 20.

¹⁶⁵ Keil-Wilhelm 1931, 4.

temin edebilmek amacıyla Bizanslılar zamanında yapıldığı anlaşılan bu sarnıç kale tepesinden ve yamaçtan inen suyla beslenmektedir¹⁶⁶ (Figür 52-53).

4.9. Nekropoller

Antik devirde Anadolu’da şehir dışına gömü geleneği vardı. Genellikle nekropoller şehirlerden uzak yada hemen çıkışlarına kuruluyordu. Seleuceia ad Calycadnum antik kentinde de nekropoller şehrin hemen çıkışına kurulmuştu. Burası kalenin güney yamaçlarına düşen eski Mut yolunun sağında Kalenin yamaçlarında Pazarkaşı Mahallesi’nde bulunan eski bir mermer ocağına benzeyen kayalıklar arasındaki düz bir alan (Figür 54-55)¹⁶⁷ ve yine Mut yolunun solundaki Say Mahallesi’nin olduğu kayalık alanda (Figür 56-59) bulunmaktadır (Figür 2 No:9).

Bugün tamamen yapılaşmanın olduğu alan gravürlerden anladığımıza göre 19. yüzyıl gezginlerinin döneminde daha iyi bir durumdaydı. Beaufort’un subayları, Laborde ve Langlois nekropol alanını görmüş ve bilgi vermişlerdir. Laborde bu alanı gösteren bir gravür çizmiştir (Figür 8). Kaya mezarları ve üzerine kurulmuş birkaç haneli bir yerleşim görülür. Bugün bu yerleşim Say Mahallesi olarak gelişerek bir mahalle olmuştur. Beaufort burada kaba işçilikli bazı lahitlerin bulunduğu geniş bir mezarlıktan ve kaya mezarlarından bahseder¹⁶⁸. Laborde da çoğu açıkta olan mezar ve lahitlerin yazıtlarının artık okunamadığından söz eder. Bu alanın artık yoksulların sığınağı olduğunu anlatır.¹⁶⁹ Langlois de sarnıcın güneyinde kayalar arasında yapılmış lahitlerden bahseder. Bu mezarlığın “gavur mezarlığı” olarak atlandırıldığını anlatır. Bunların doğusunda başka bir mezarlık daha olduğu ve

¹⁶⁶ Mersin 2007, 192

¹⁶⁷ Bugün ilçede faaliyet gösteren bir inşaat firması bu alanı tel örgülü bir çit ile kapatarak depo olarak kullanmakta ve bir de bekçi bulundurmaktadır.

¹⁶⁸ Beaufort 2001, 222.

¹⁶⁹ Laborde 1838, 129.

burada Yunanca bir kaide de Silifke'de Hristiyanlık namına ilk ölen (Aphrodisius)'un mezarı olduğu yönünde bir yazıt olduğunu belirtir.¹⁷⁰

İlk kez Keil-Wilhelm İki tip mezar görüldüğünden bahseder. Bunlar yer altı kaya mezarları (kapı girişleri az çok süslüdür) ve sandukalardır. Kaya mezarlarının kapılarına ölen kişilerin büstleri konulmuştu. Koltuklarda bulunuyordu. Bunları Mansel de desteklemektedir.

Bunlar kayaların içine oyulmuş odalar (Figür 55-57) ve açıkta duran lahitlerdir (Figür 56, 58-59). Mezar odaları dikdörtgen veya düzgün olmayan dörtgen şekiller göstermekte ve içerlerinde duvarların önünde birbirine dik gelmek suretiyle yapılmış, üçlü mezarlar bulunmaktadır. Girişler, bazılarında tapınak cephelidir (Figür 60). Alınlıkların altında kaba bir tarzda işlenmiş insan büstleri olan kaya mezarları da vardır. Bunlar bugün kalmamıştır ancak kaya mezarlarının cephelerinde yerleri bellidir¹⁷¹.

Dikdörtgen tekneler şeklinde olan lahitlerin yanında, yine kayadan işlenmiş ve nadiren kabartmalarla süslenmiş koltuklar vardır (Figür 59).

Mansel'e göre kentin zenginlerinin Silifke'nin 8-9 km kuzeyindeki tepelerin üzerinde çeşitli anıtlar şeklinde inşa ettirmişti ve kent merkezindeki bu mezarlık orta tabaka halka aitti¹⁷².

4.10. Kent Surları

Hellenistik kent için doğu yamaçtaki teraslar doğal bir sınır oluşturmuş olmalıdır. Bugün buradaki Osmanlı kışlasının devşirme malzemeler kullanılarak yapılmış duvarından başka bir duvar kalıntısı toprak üzerinde görülmemektedir. Keil-Wilhelm de Hellenistik kentin (Figür 2 No:10) sınırlarını bu doğal teras olarak

¹⁷⁰ Langlois 1947, 21.; Langlois 1861, 189.

¹⁷¹ Keil-Wilhelm 1931, 8.

¹⁷² Mansel 1943, 11. Kentin kuzeyinde Demircili Köyü civarında tapınak cephe anıt mezarlar bunlara örnektir.

gösterirler¹⁷³. Ancak bu döneme ait bir duvar kalıntısına rastlanmamıştır. Ancak Osmanlı kışlasına ait girişinde bir eşiği de bulunan mevcut duvarlar bol miktarda devşirme malzeme taşımaktadır (Figür 16).

Keil-Wilhelm, Roma ve Bizans Dönemi yerleşimi olan aşağı kentin ise surlarla çevrili olduğunu belirtirler¹⁷⁴. Bu sur kalıntıları ise henüz tespit edilebilmiş değildir. Ancak Göksu Irmağı doğal bir sınır olarak kentin kuzey sınırını oluşturmaktadır. Güney sınırını ise nekropol alanı oluşturmalıydı. Batısını ise akropol tepesi oluşturduğuna göre, sur duvarlarının kentin doğusunda ve kuzeybatısında ırmak kenarına kadar uzanıyor olduğunu ön görebiliriz.

Son zamanlarda müzenin yaptığı çeşitli sondajlarında ise birtakım duvar kalıntılarına rastlanmıştır. Ancak duvar kalıntılarının sur duvarına ait olabileceği yönünde net bir veri ele geçmemiştir. Ayrıca müze sondajlarının sınırlı sayıda olması ve kapsamlı bir kazının mevcut olmaması bu konuda detaylı bilgilere ulaşılmasına izin vermemektedir.

¹⁷³ Keil-Wilhem 1931,4.

¹⁷⁴ Keil-Wilhem 1931,4.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Sonuç olarak I. Seleukos Nikator'un kurduğu Hellenistik bir kent olarak bilinen Seleuceia ad Calycadnum, henüz Hellenistik devre ait herhangi bir kalıntı tespit edilememesine rağmen Roma ve Bizans dönemlerinden kalan kalıntılar ile açık hava müzesi görünümünü korumaktadır. Kuşkusuz kapsamlı bir kazı çalışmasının henüz yapılmamış olması kentin erken dönemleri hakkında bir araştırma yapılmasını imkansız hale getirmektedir. Akropol üzerindeki kalede 2011 yılında başlayan kazı çalışmaları bu konuda önemli bilgiler verecektir (Figür 14).

Mevcut bilgiler ışığında Hellenistik kent akropolde ve kuzeydoğu yamaçlardaki yüksek düzlük bir terası kapsamaktaydı (Figür 2 No:10)¹⁷⁵. Bu kent kuruluş aşamasında Holmoi halkının yerleşmesi ile kent nüfusu birkaç kat artmış olmalıdır. Bu nüfus için kentin yeni yerleşim alanı ancak akropolün yamacındaki geniş teras olmalıdır. Bugün bu terasta çamlarla kaplı bir park ve Osmanlı Kışlası bulunmaktadır. Bu terasın altında Merkez Camisi'nin arka sokaklarından devam eden, merdivenli cadde, eski kentin nehir ve ovayla olan bağlantısını sağlamaktadır (Figür 15)¹⁷⁶. Merdivenli Cadde'nin sonunda bulunan eşik son zamanlardaki kışlanın giriş kapısını oluşturmuş olmalıdır (Figür 16). MÖ. 2. ve 1. yüzyıllarda Sikke basımı yapan bir kent olduğu görülmektedir (Figür 61-62). Bu dönemde kent Seleucosların en önemli üçüncü darphanesini barındırıyordu¹⁷⁷. Bu sikkelerde görülen Göksu kıyısında bol yetişen kamış tasviri, sonraki dönemlerde de kentin sembolü olmuştur (Figür 62-63)¹⁷⁸.

Hellenistik kenti oluşturan bu terasların altında doğuda ırmağın kenarına kadar genişleyen düzlük alanın Roma Dönemi'nde kamu binaları ile yapılaşması ile kentin 3. kez genişleme faaliyeti yaşandığı görülmektedir (Figür 2 No:2, No:3, 4, 5, 6,7). Bu yapılaşma Sütunlu Cadde üzerinde bulunan Tiyatro, Hamam, Tapınak yapılarından

¹⁷⁵ Keil-Wilhem 1931,4.

¹⁷⁶ Teraslar üzerine kurulu benzer Hellenistik ve Roma kentleri çok sayıda vardır. Bergama, Kelenderis ve Knidos bunlardan bazılarıdır.

¹⁷⁷ Tahberer 2005, 34.

¹⁷⁸ Tahberer 2005, 34 vd, Fig.28a.

anlaşılmaktadır. Tiyatronun konumuna göre kentin Roma Dönemi'nde güneyde nekropole kadar uzanmış olduğu görülmektedir. Tiyatrodan başlayan bir sütunlu caddenin, hamam, tapınak ve ırmak kenarındaki stadyuma kadar uzandığı kent planından anlaşılmaktadır (Figür 1-2). Cumhuriyet İlkokulu bahçesindeki in situ olan sütun kalıntıları bu cadde hakkında bilgi vermektedir. Bu cadde ile bağlantılı başka kamu binaları da olması gerekir. Ancak toprak üstü kalıntıların azlığı ve kazı çalışmalarının sınırlı olması bugün için bu yapıların tespitini zorlaştırmaktadır. Bu dönemde Göksu üzerine yapılan Roma Köprüsü de kentin doğudaki eyalet merkezi ile bağlantısını kolaylaştırmış olmalıdır. Ayrıca bu köprünün kıyı şeridindeki ve iç bölgelerdeki diğer kentleri birbirine bağlamaktadır. Bu bağlamda bir çekim noktası oluşturan kentte, büyük ölçekli bir stadyumun varlığı da kentin yarış ve spor organizasyonları gerçekleştirdiğini göstermektedir. Bu özellikleri ile bölgenin diğer kentlerini bir araya getiren Seleuceia ad Calycadnum, önemli bir ticaret merkezi olmalıydı. Bu dönemde MS. 2. ve 3. yüzyıllarda kent kendi sikkelerini bastığı görülmektedir.

Bizans Dönemi'nde, daha önce Azize Tekla'nın gizlenmiş olduğu mağaranın bulunduğu, kentin hemen güneyindeki yüksek düzlükte artık Meryemlik olarak tabir edilen bir yerleşim kent sınırlarına dahil olmuştur. Böylece kent artık dini bir öneme de sahip olmuştur. Bunun yanı sıra bu dönemde İsaurya eyaletine de başkentlik yapmıştı. Böylece kent, dördüncü kez genişleme ve iskan faaliyetlerine sahne olmuştur. Bu bağlamda kentteki tapınaklar kiliselere dönüştürülürken, hamam yapısında olduğu gibi diğer yapılarda da yenileme ve tamir faaliyetleri görülmüştür. Bunun bir sonucu ve dönemin özelliği olarak hamam yapısında da olduğu gibi kentte önemli oranda mozaik zemin döşemelerine rastlanmaktadır. Bunlardan önemli bir örnek ise Hellenistik kentin yamaçlarını oluşturan Camikebir Mahallesi'ndeki mozaik zemindir (Figür 2 No: 11). Yamaç caddelerin birinin üzerindeki bir evde bulunan bu mozaik zemin hayvan figürlerinden oluşmakta ve ait olduğu yapı hakkında herhangi bir kalıntı bulunmamaktadır. Mozaik zemini 1906 yılında inceleyen Guyer bu mozaığın Bizans stilinde olduğunu belirtmiştir¹⁷⁹. Mozaik bugün Silifke

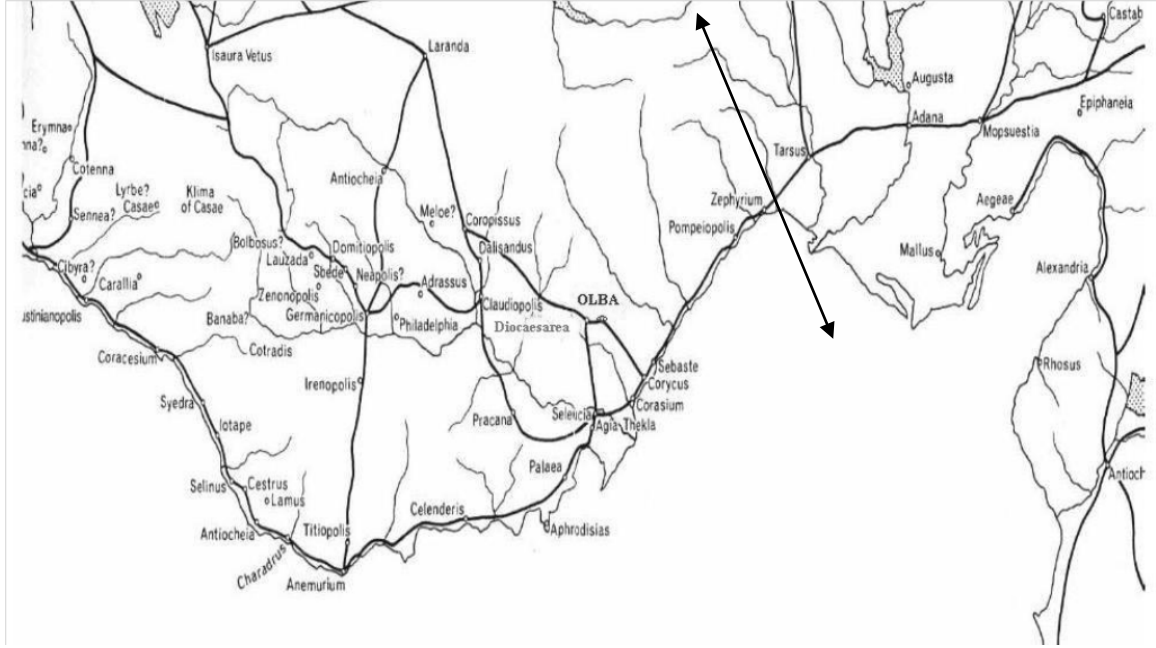
¹⁷⁹ Herzfeld-Guyer 1930, 20.

Müzesindedir¹⁸⁰. Bu dönem yeni kurulan Meryemlik yerleşiminde ise Ayatekla Bazilikası'nın yanı sıra bir hamam, çok sayıda sarnıç ve bir nekropol bulunmaktadır. Kentin Antalya'ya giden antik yolu da bu yerleşimin batısından geçmektedir. M. Ahunbay tarafından araştırma çalışmaları¹⁸¹ yapılan yerleşimde henüz kazı çalışmaları başlamamış olup Kaymakamlık ve Belediye tarafından da ilçe tanıtımı için öncelikli alan olarak belirlenmiştir.

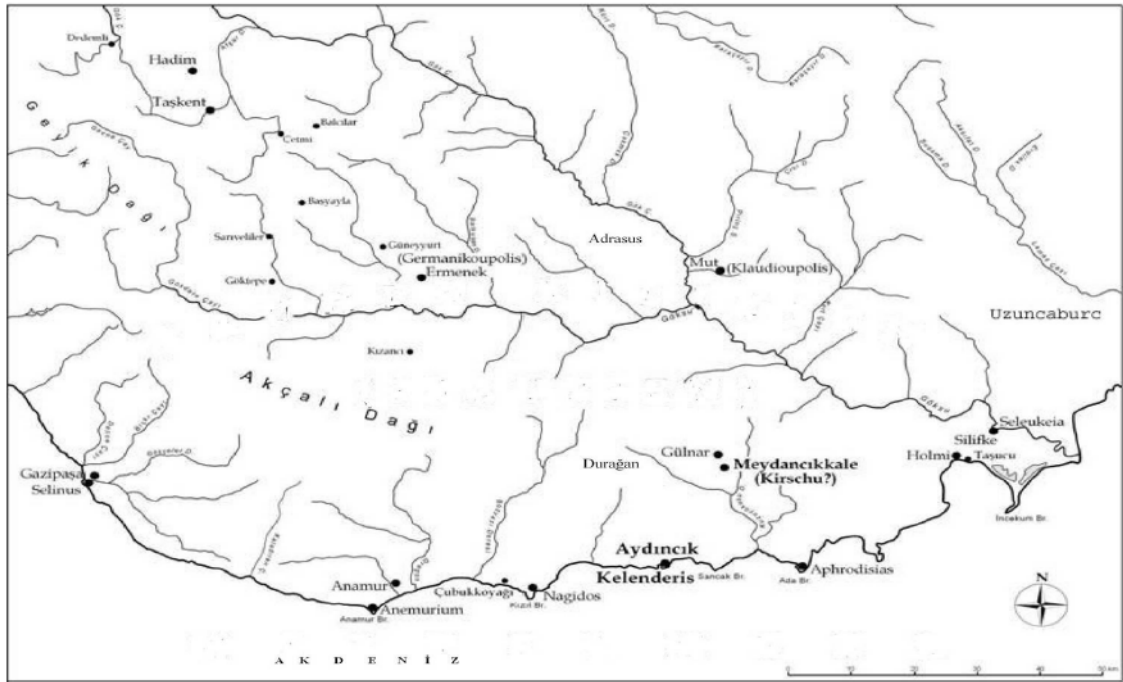
¹⁸⁰ Altay 1965, 121.; Öztürk 2011, 357-371.; Milli Eğitim Bakanlığınca 1941 yılında üzeri toprak örtülerek koruma altına alınan mozaik 2009 yılında kurtarma kazısı yapılarak müzeye kaldırılmış ve koruma altına alınmıştır.

¹⁸¹ Ahunbay 1998, passim.

HARİTALAR

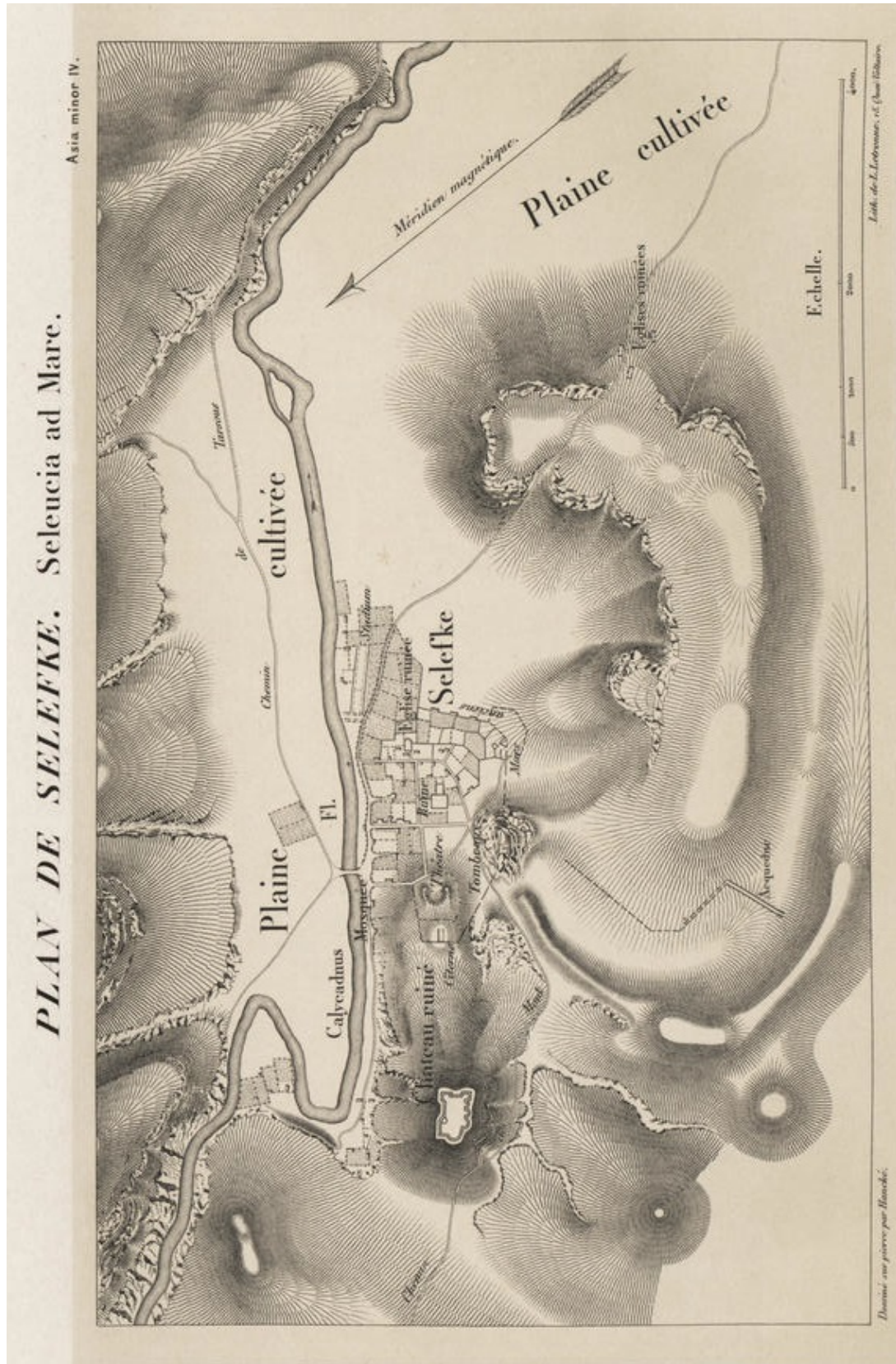

Harita 1: Kilikya Bölgesi (www.archaeologie.uni-freiburg.de/olba)

Harita 2: Orta ve Batı Dağlık Kilikya Bölgesi (Yayınlanmamış Dr.Tezi, M.Tekocak)

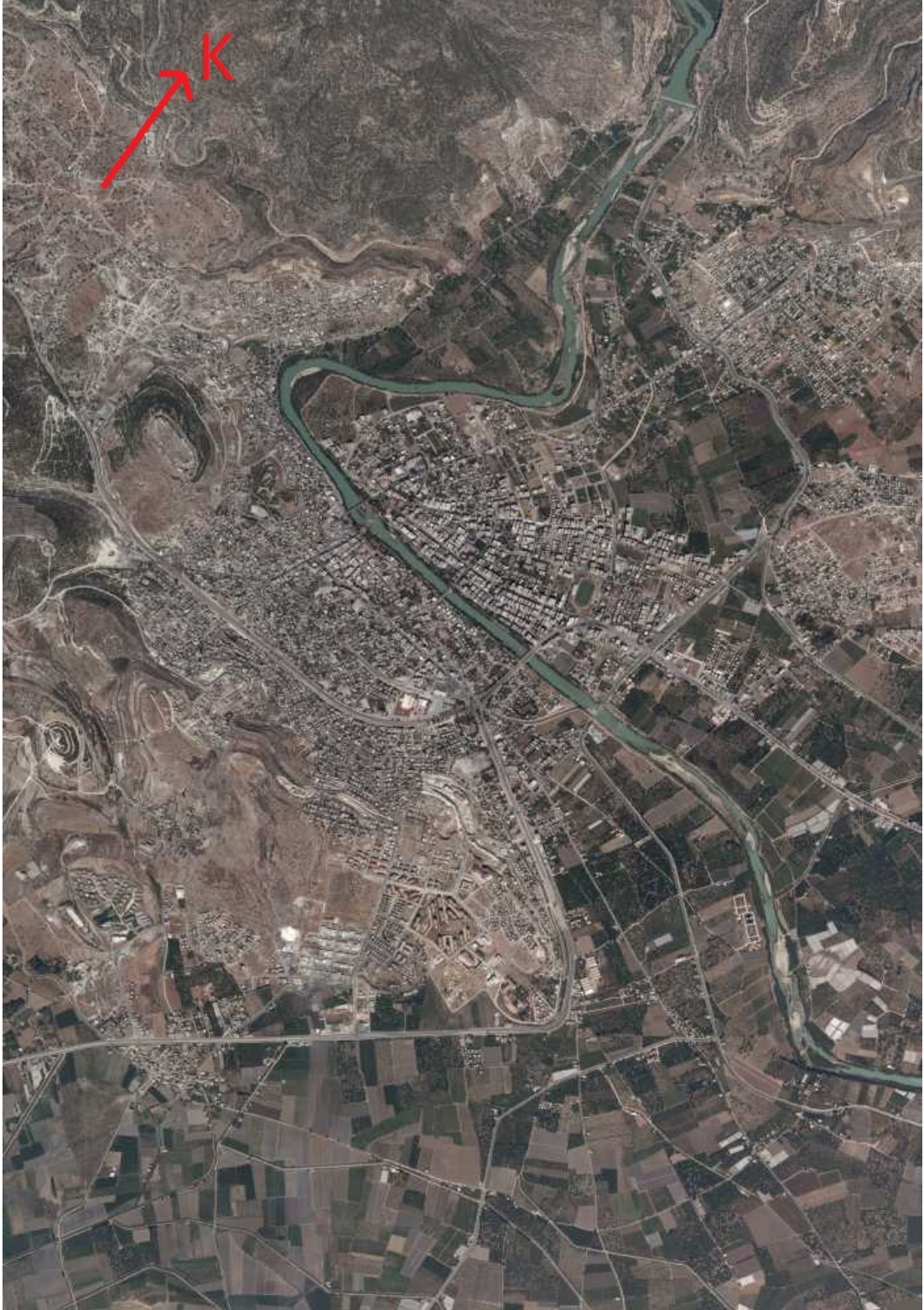
FIGÜRLER

Figür 1: Seleucia ad Calycadnum Kent Planı. (Laborde 1838)

Figür 4- No.1:Akropol, No.2:Tapınak, No.3:Tiyatro, No.4: Hamam, No.5:Stadyum,No.6:Sütunlu Cadde, No.7:Köprü, No.8:Tekir Ambarı, No.9:Neropol Alanları, No.10:Hellenistik Kent, No.11:Mozaikli Taban Döşemesi. (Google Earth)

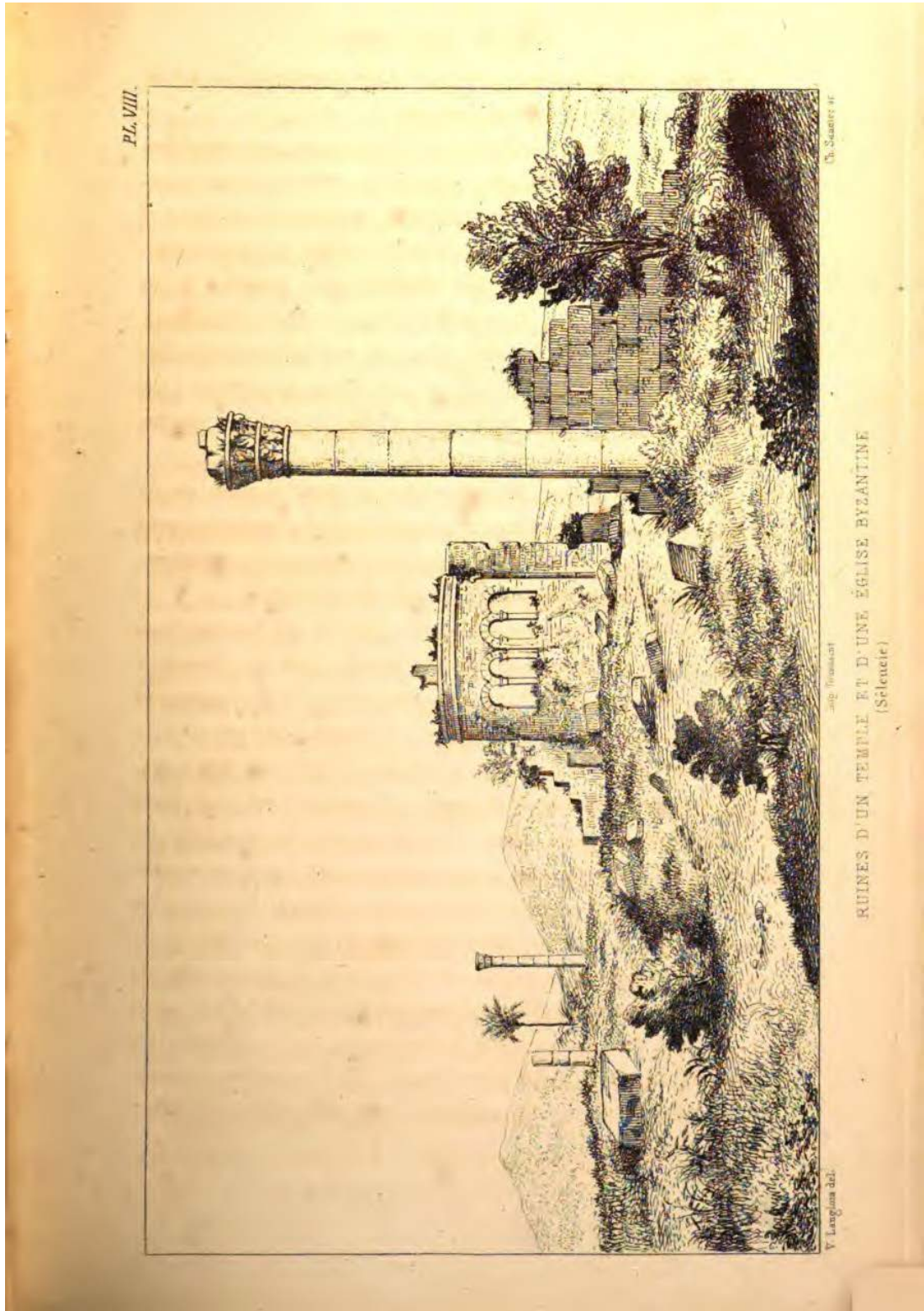
Figür 3: Silifke ve Çevresi (Harita Genel Komutanlığı Arşivi; P31-b2 Pafta, REV2009-60K-2009 Rulo, 11939 Nolu Fotoğraf)

Figür 5: 19. yy. Başları Silifke Genel Görünümü ve Stadyum Yapısı (Laborde 1838).

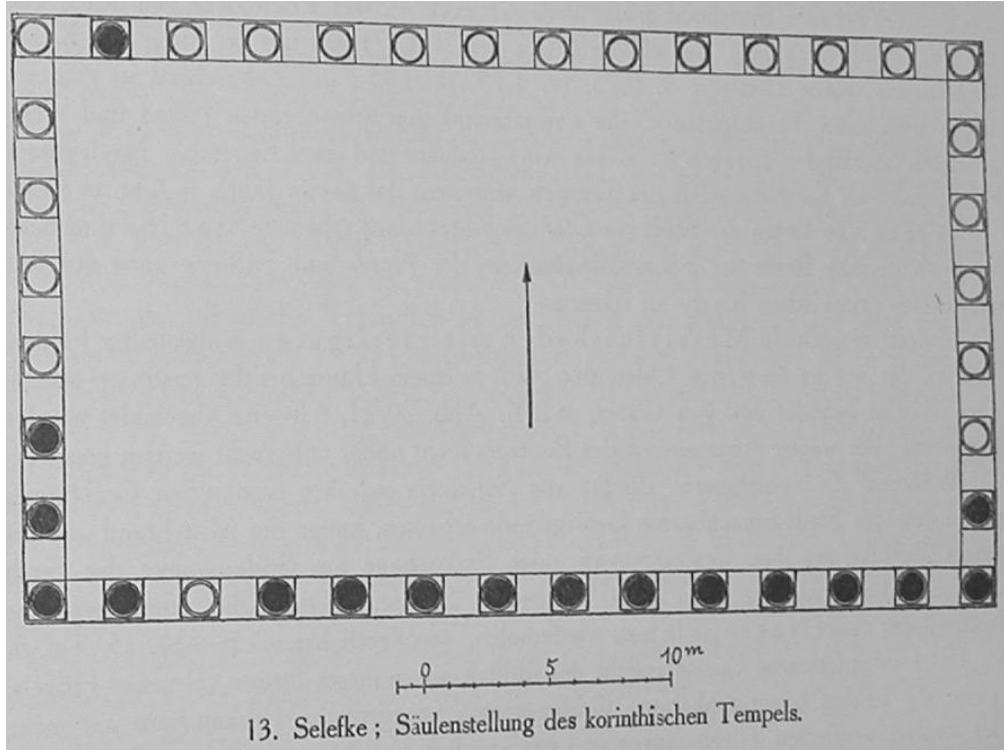
Figür 6: 19. yy. Başları Tapınak ve Arkasında Tiyatro (Laborde 1838).

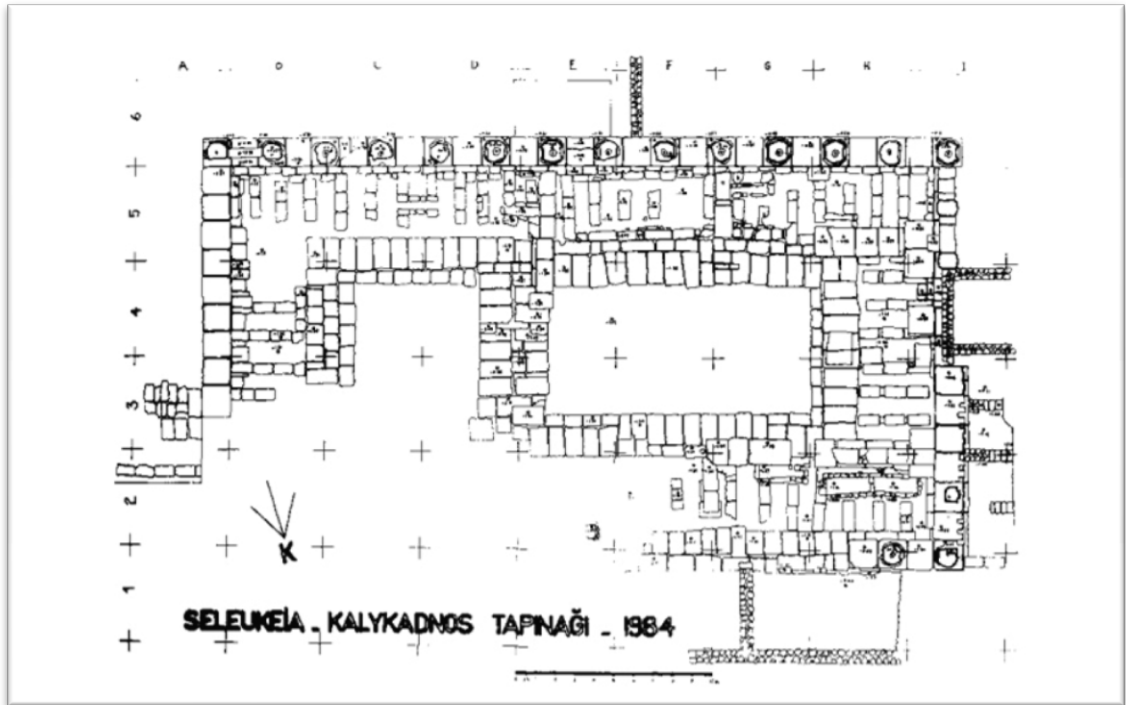
Figür 7: 19. yy. Başları Tapınak Batı Cepheden Görünüm (Langlois1861).

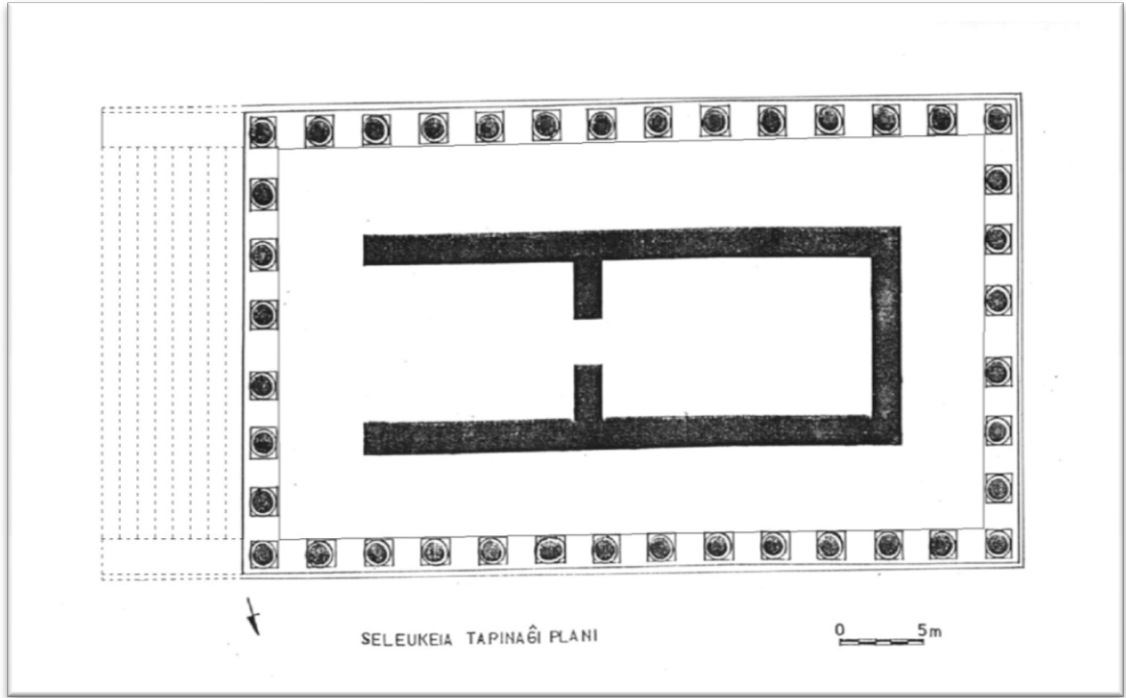
Figür 8: 19. yy. Başları Nekropol Alanı ve Say Mahallesi İlk Sakinleri (Laborde 1838).

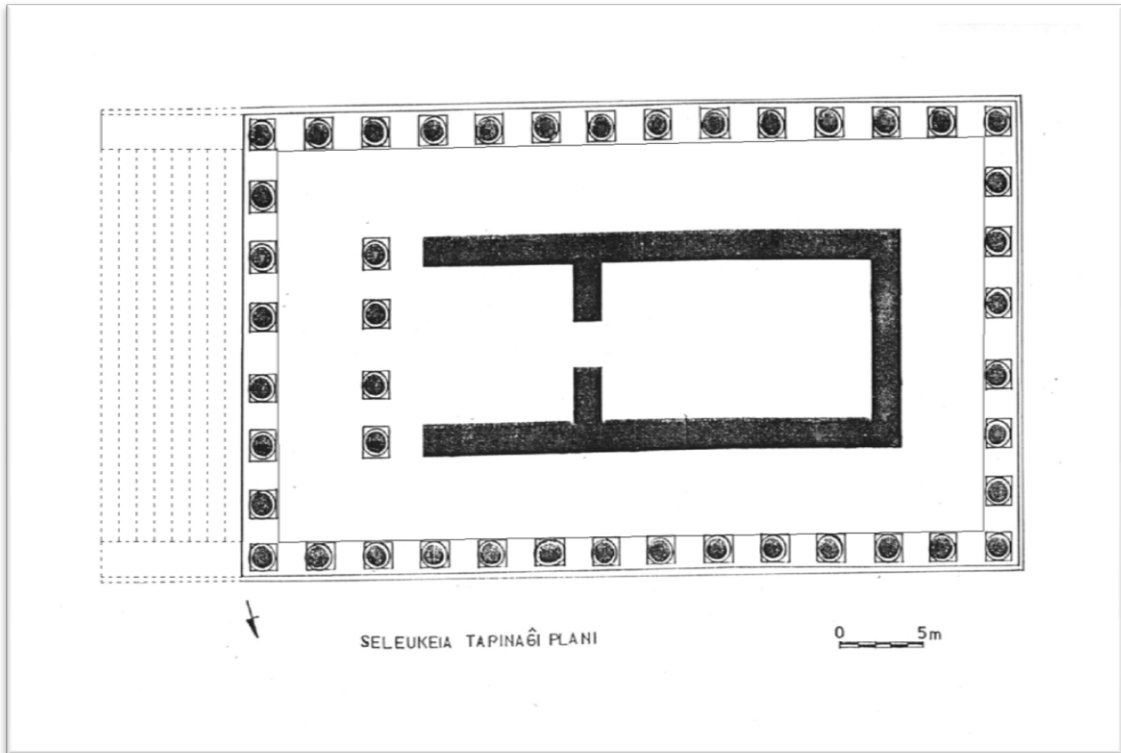
Figür 9: Tapınak Planı (Keil-Wilhelm 1931,7,Abb.13).

Figür 10: Tapınak Planı (Topçu1985,515).

Figür 11: Tapınak Planı (Topçu'dan İşlenerek).

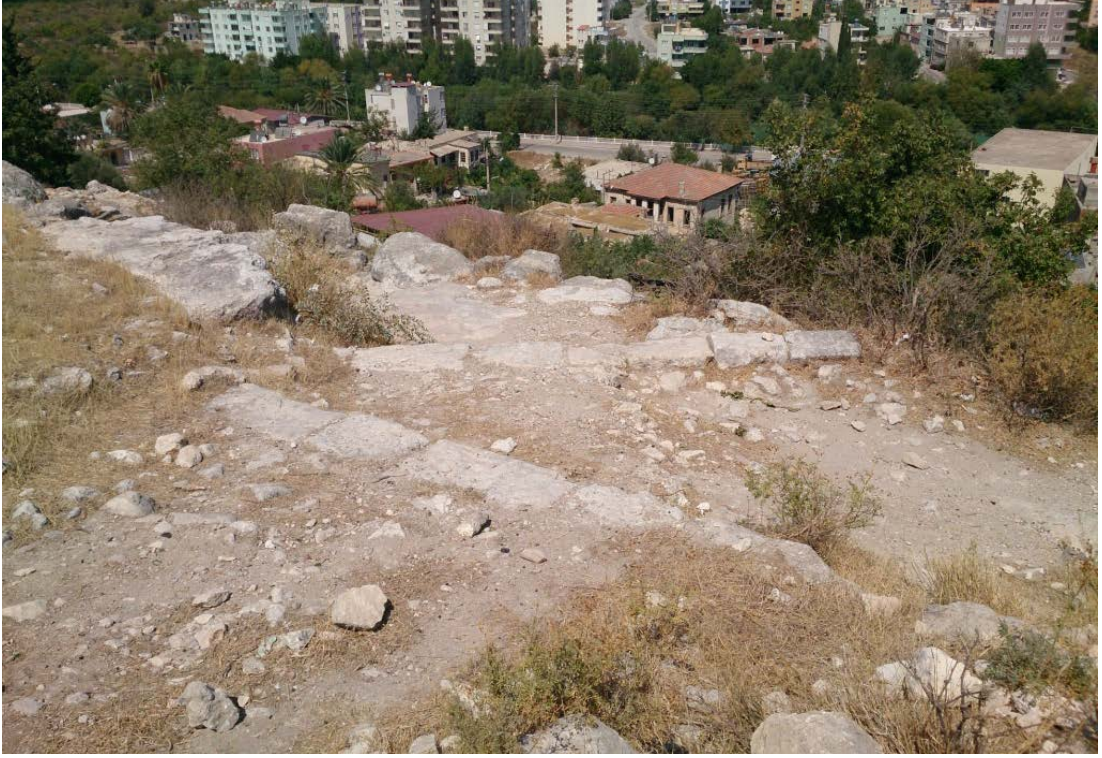
Figür 12: Tapınağın Prostýlos Girişli Planı (Topçu'dan İşlenerek).

Figür 13: Akropol ve Üzerindeki Ortaçag Kalesi.

Figür 14: Kaleici Geç Dönem Yerleşimi.

Figür 15: Hellenistik Kente Çıkan Merdivenli Cadde

Figür 16: Hellenistik Kente Çıkan Merdivenli Cadde ve Osmanlı Kışlasının Girişi.

Figür 17: Tapınak (A) (Zeus Tapınağı)

Figür 18: Tapınak (A) Hava Fotoğrafi

Figür 19: Pronaos Önü Temel Kalıntısı ve Piteronun Izgara Temel Döşemesi.

Figür 20: Tapınak (A). Podyumu Detay.

Figür 21: Tapınak (A). Doğu Cephe Basamak Kalıntısı.

Figür 22: Tapınak (A). Doğu Cephesi Podyumdan Görünüm.

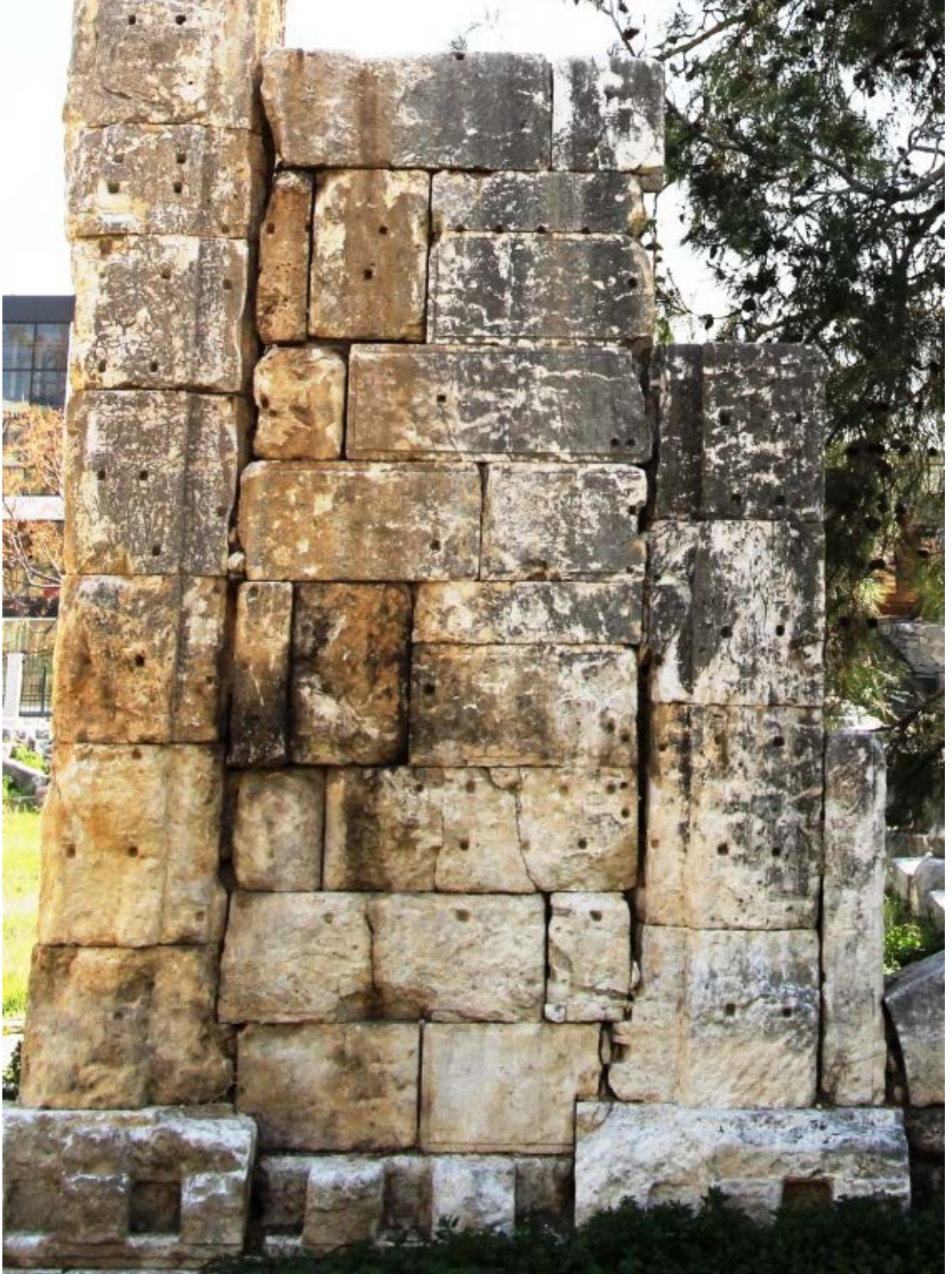
Figür 23: Tapınak (A). Batı Cephesi ve Apsisi Taşıyan Kemerler.

Figür 24: Tapınak (A). Sütun Tamburları ve Korinth Başlığı.

Figür 25: Tapınak (A). Tek Parça Kalathosdan Oluşan Korinth Sütun Başlığı (Yapıya Ait Olduğu Kesin Değildir; Pronaos Girişine Ait Olabilir)

Figür 26: Tapınak (A). Kiliseye Dönüştürülürken Sütun Aralarına Örülen Duvarlar.

Figür 27: Tapınak (A) Arşitrav Parçası

Figür 28: Tapınak (A) Kazı Alanında Bulunan Arşitrav Bloklarından Biri.

Figür 29: Tapınak (A) Arşitrav Soffit Örnekleri

Figür 30: Tapınak (A) Friz Bloğu (Kazı Alanı)

Figür 31: Tapınak (A). Friz Bloğu (Silifke Müzesi)

Figür 32: Tapınak (A) Friz Bloğu Nike Figürü

Figür 33: Tapınak (A). Friz Üstü Mimari Eleman.

Figür 34: Tapınak (A). Sımalı Yatay Geison.

Figür 35: Tapınak (A). Simasız Yatay Geison.

Figür 36: Tapınak (A). Simalı Eğik Geison.

Figür 37: Silifke Müzesindeki Yazıtlı Sütun Kaidesi (Şahin 1991, Tafel 22, Abb.7, Nr.4).

Figür 38: Yazıtlı Sütun Kaidesi Torusu Üzerindeki "Saule des Zeus Soter" Yazısı (Şahin 1991, Tafel 22, Abb.8, Nr.4).

Figür 39: Tiyatronun Üzerinde Bulunan Evler ve Göksu Minibüs Parkı.

Figür 40: Tiyatronun Beşik Tonoğlu Güney Girişi.

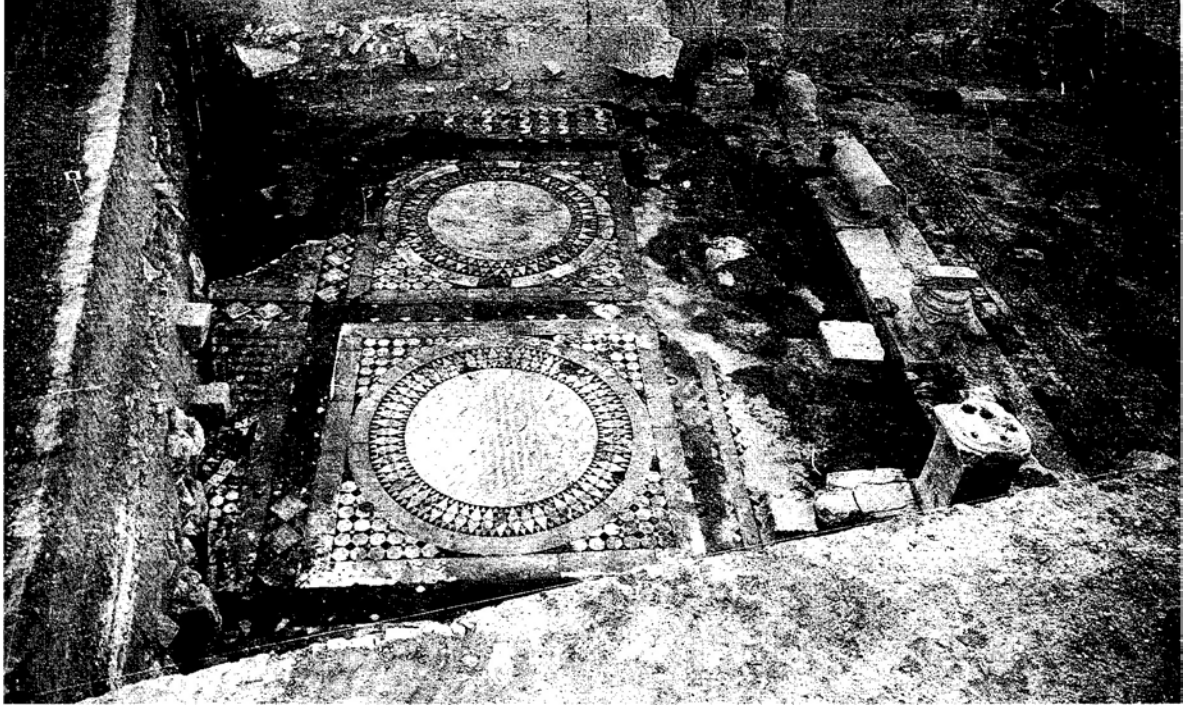
Figür 41: Hamam Kazısı Yapılan Alan (Güneyden Görünüm).

Figür 42: Hamam Kazısı Yapılan Alan (Batıdan Görünüm).

Figür 43: Hamam Heykel Kaidesi

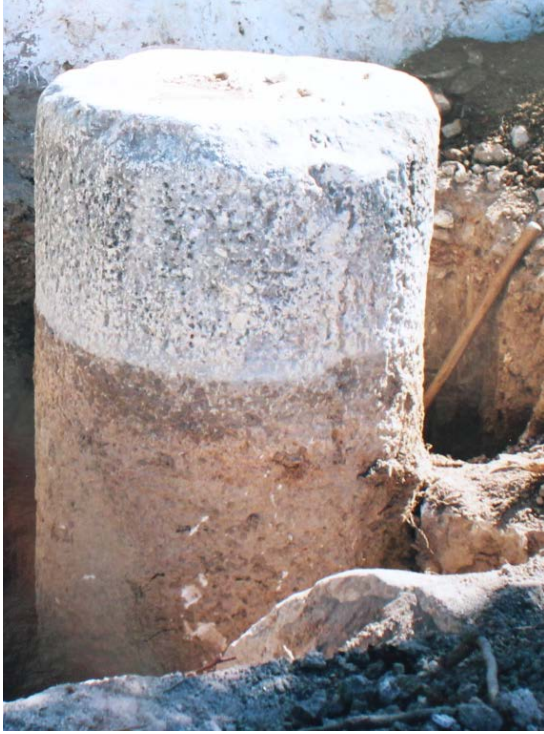
Figür 44: Hamam Opus Sectile Zemin Döşemesi (Şahin 1991, Tafel 20, Abb.1, Nr.3).

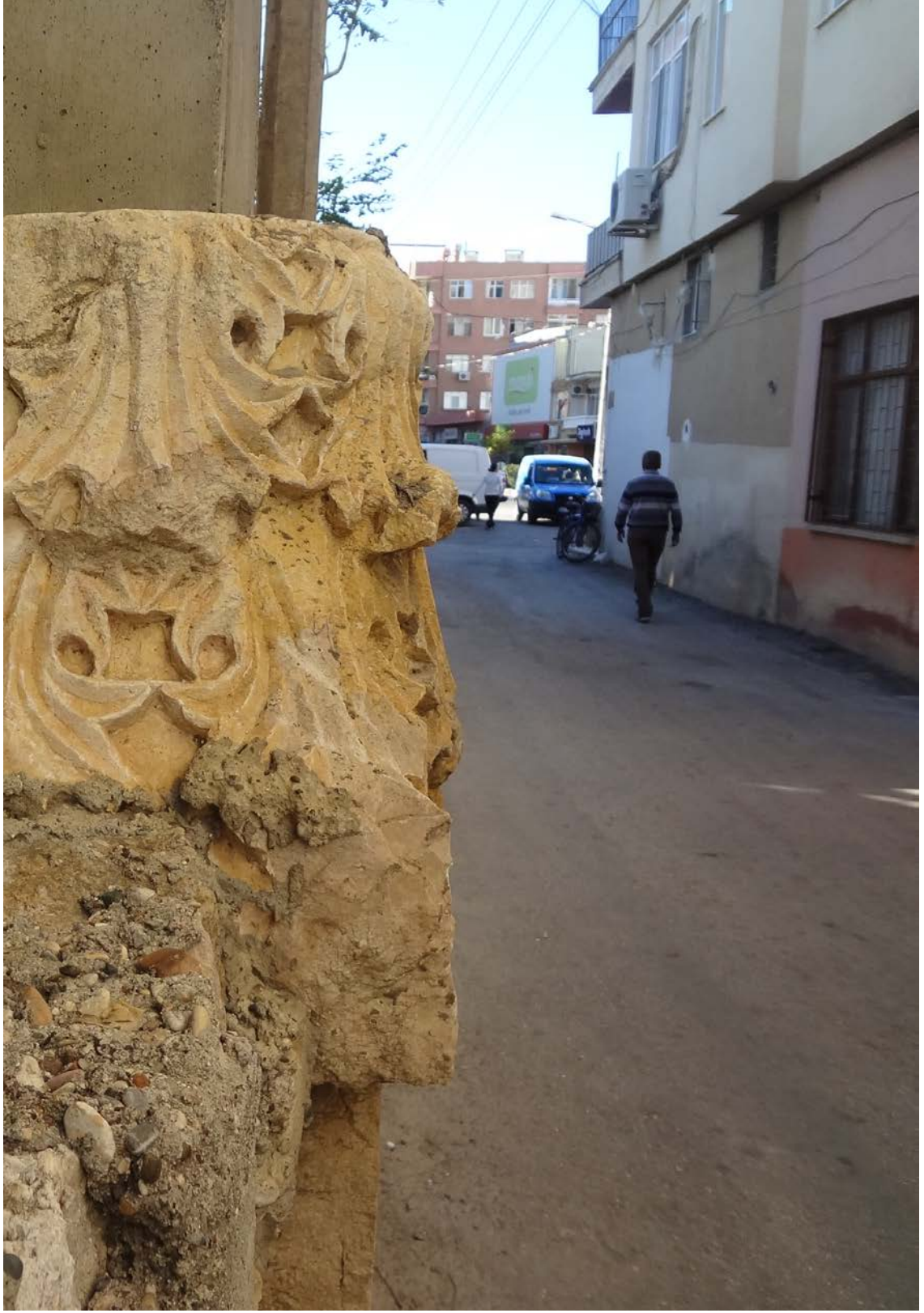
Figür 45: Hamam Opus Sectile, Yazıtlı Göbek (Şahin 1991, Tafel 20, Abb.2, Nr.3).

Figür 46: Cumhuriyet İlkokulu Bahçesinin Kazi Öncesi Görünümü.

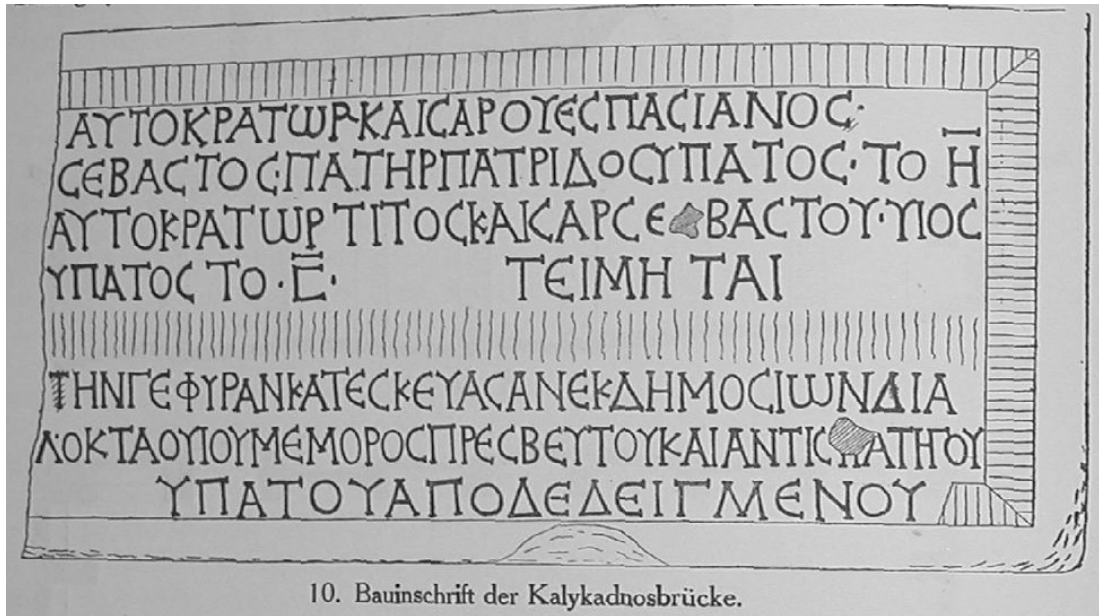
Figür 47: Cumhuriyet İlkokulu Bahçesinde Kazi Sonrası Bulunan İn Situ Sütun.

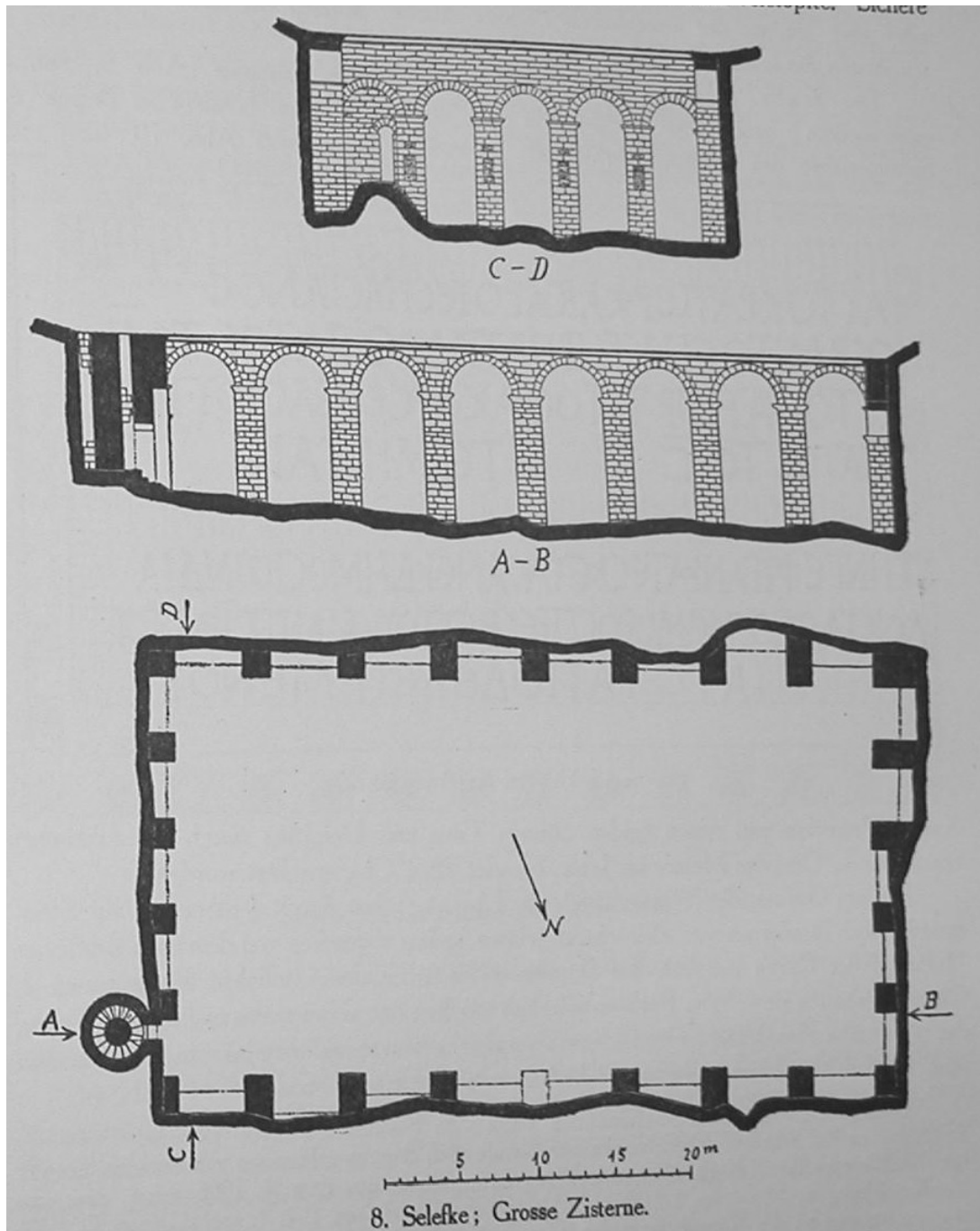
Figür 48: Bir Korinth Başlığı ve Mirza Bey Caddesinden Genel Görünüm

Figür 49: Köprüden Modern Görünüm

Figür 50: Köprü Yazıtı (Keil-Wilhelm 1931, 6, Abb 10)

Figür 51: Tekir Ambarı Planı (Keil-Wilhelm 1931,5,Abb.8).

Figür 52: Tekir Ambarı Doğudan.

Figür 53: Tekir Ambarı Batıdan.

Figür 54: Kaya Mezarları (Pazarkası Mahallesi).

Figür 55: Kaya Mezarlarından Detay (Pazarkası Mahallesi).

Figür 56: Nekropol Alanı (Say Mahallesi) Genel Görünüm.

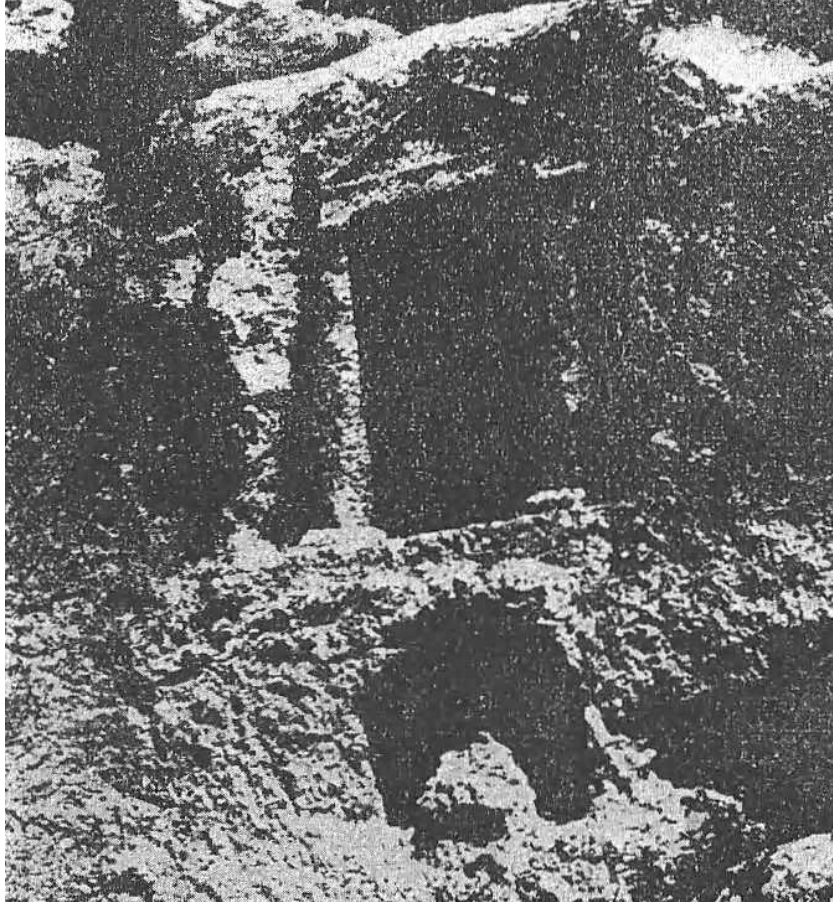
Figür 57: Nekropol Alanı (Say Mahallesi) Kaya Mezarları.

Figür 58: Nekropol Alanı Açık Lahitler (Say Mahallesi) Genel Görünüm.

Figür 59: Nekropol Alanı Açık Lahitler (Say Mahallesi).

Figür 60: Tapınak Cepheli Kaya Mezarı (Keil-Wilhelm 1931, Taf.7 Abb.16)

Figür 61: Seleuceia ad Calycadnum Kent Sikkesi (Tahberer 2005, 37, Fig.35.).

Figür 62: Seleuceia ad Calycadnum kent Sikkesi (Tahberer 2005, 34, Fig.28a.).

Figür 63: Seleuceia ad Calycadnum kent Sikkesi (Tahberer 2005, 43, Fig.67.).